

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 30/ 2. avgusta 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem.

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Živa Drole, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelek:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Pogovor tedna

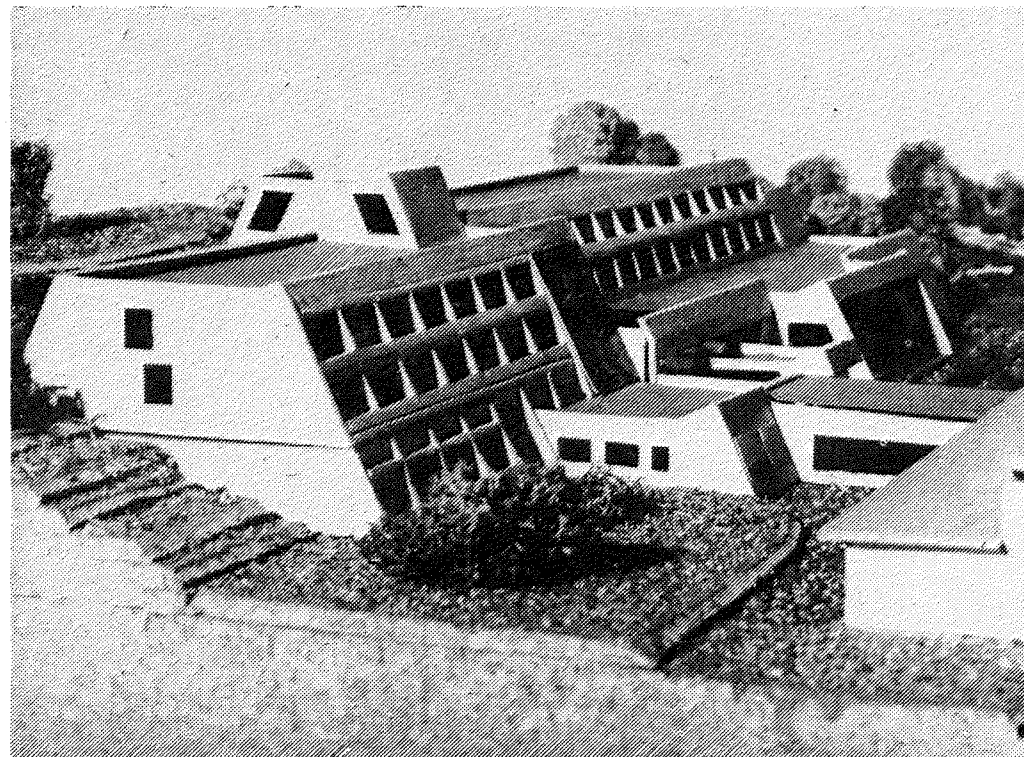
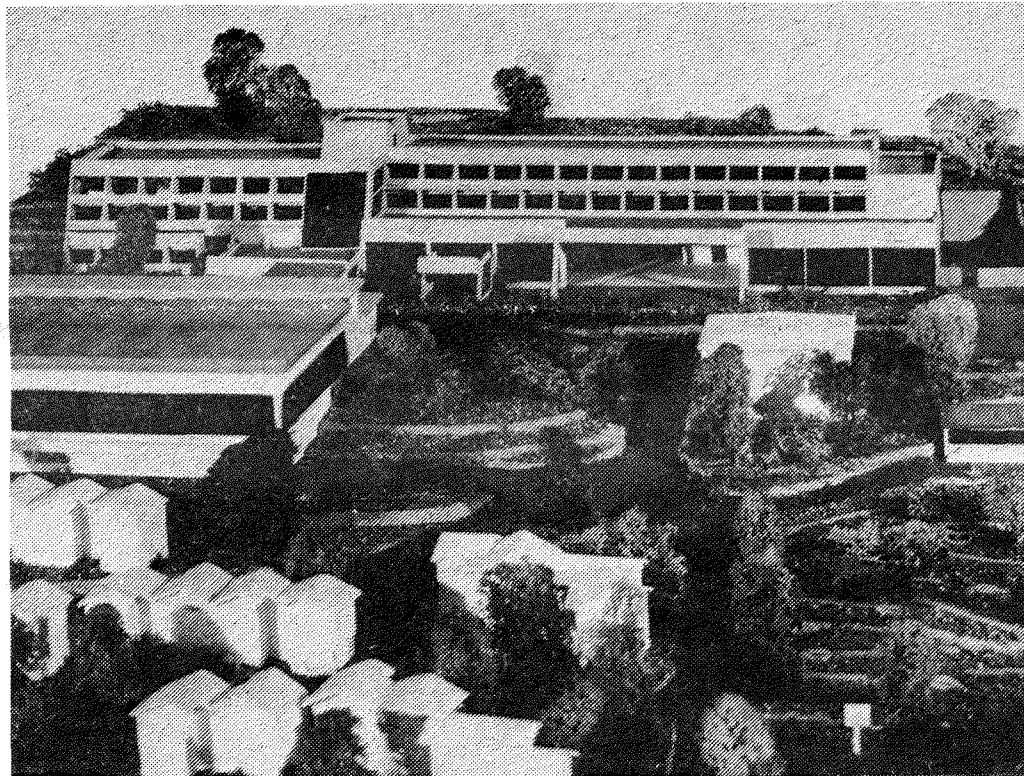
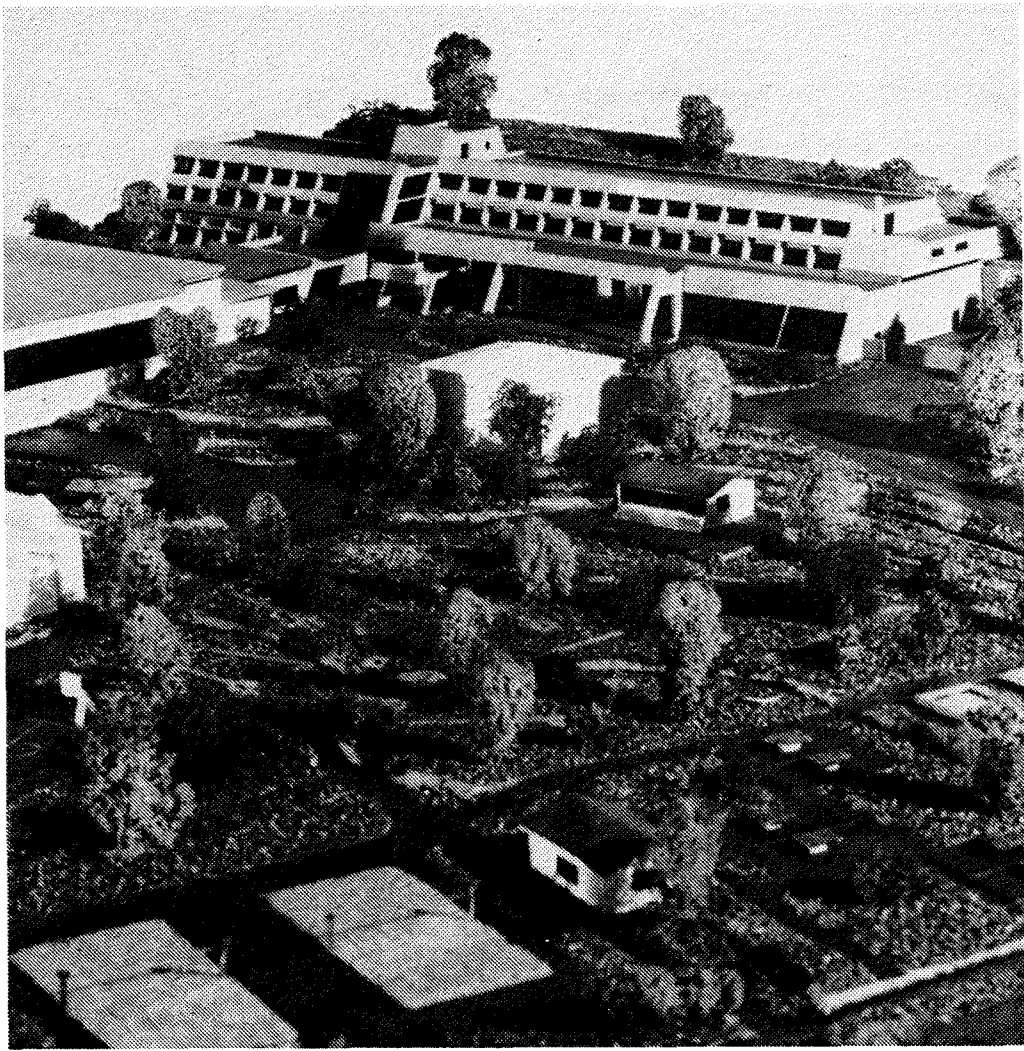
Metodam pritiska vendarle odzvanja
stran 3

Kjer je volja, so tudi uspehi!
stran 6

Pogovor v senci dreves
stran 10

Vsaka vrsta je-za juriš
stran 13

O Tajnikovi mami z Bloške planote
stran 19

NOV OBJEKT V STRUNJANU – DO KONCA NOVEMBRA 1980 – Takole so si projektanti zamislili nov hotelski objekt v okviru Zdravstveno-rekreativskega centra za vojaške vojne invalide in borce NOV v Strunjanu in podobni fotografiji bomo lahko objavili prihodnje leto, le da bo objekt fotografiran v naravni velikosti, drevesa in zelenice okrog njega pa prave in ne iz penaste gume.

»Bosanska krajina je dala v resnici svetle in nepozabne zglede, kar velja tako za junaštvo borcev kot za požrtvovalnost ljudstva, ki je svoji osvobodilni vojski namenilo celo zadnji grizljaj in napravilo vse, kar je moglo, da bi ji olajšalo spopad s številčno in tehnično zdaleč močnejšim sovražnikom.

Spominjam se deklet in žena iz teh krajev, kako so borcem, ki so prišli tja iz drugih krajev, s solzami v očeh podarjale svoje ročne izdelke, naj niti ne omenim vsega, kar so storili, da bi rešili in negovali naše ranjence.

V živem spominu mi je ostal tudi pregled četrte krajiške udarne divizije, ki sem ga opravil januarja 1943. Tedaj se je izpričala moč naše narodnoosvobodilne vojske in trdna odločenost borcev, da bodo, ne glede na trpljenje in žrtve, do konca vztrajali v boju. Naši borci so se odlikovali z najlepšimi revolucionarnimi in in človeškimi vrlinami – visoko borbeno moralo, iskrenim tovarištvom, vdanostjo revolucionarnim ciljem. Hkrati jih je globoko prežemalo bratstvo in enotnost, v katerih se je že v začetku našega boja odražal poglavitni porok zmage in boljše in srečnejše prihodnosti.

Ljudstvo Bosanske krajine in vse Bosne in Hercegovine, ki ga ti ideali navdihujejo tudi v povojnem obdobju, je skupaj z vsemi narodi in narodnostmi v naši državi ogromno prispevalo in še prispeva k nastajanju in izgradnji nove socialistične samoupravne neuvrščene Jugoslavije.

Tudi ob tej priložnosti vsem polagam na srce, naj varujejo in še naprej razvijajo pridobitve naše revolucije. Kajti te pridobitve so značilnost naše današnje stvarnosti, so značilnost življenja v svobodi in neodvisnosti ter ustvarjalnega dela v samoupravni skupnosti enakopravnih in pobratenih narodov in narodnosti. Hkrati so trajen temelj in navdih v nadaljnjem boju za razvoj socialističnega samoupravljanja na temeljih popolne enakopravnosti, za utrditev bratstva in enotnosti, krepitev splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite in nadaljevanje naše politike neuvrščene, dosledne politike v boju za mir in napredek na svetu.

Vesel sem dejavnosti, ki ste se je lotili, da bi počastili zgodovinske kraje in dogodeke. Kajti tako bo mogoče celoviteje osvetliti naš boj in avtentične vrednote naše revolucije, ki naj bi navdihovale tudi sedanje in bodoče rodove. To je hkrati tudi spodbuda današnjim prizadevanjem naših delovnih ljudi pod vodstvom zveze komunistov za čim uspešnejšo družbeno preobrazbo in še hitrejši materialni razvoj.

★

Naši skupnosti se tudi v današnjem času zastavljajo izredno pomembne in zamotane naloge. Vsi poprimimo za delo in tudi v prihodnje bomo doživljali uspehe.»

(Iz Titove poslanice udeležencem proslave na Grmeču ob odkritju spomenikov v Korčani in Jasenici, 27. julija 1979)

Janez Vipotnik:

Moč njegovega duha, podobna fenomenu mrtvih zvezd...

»Dva dogodka v letošnjem letu s posebno močjo pritegujeta naše misli: Odhod tovariša Edvarda Kardelja in šestdesetletnica ustanovitve komunistične partije,« je na slovesni seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije dejal Janez Vipotnik.

»Čeprav je od smrti tovariša Kristofa minilo komaj nekaj mesecev, vsi čutimo silno praznino, ki je nastala. Zato, ker je resnično teoretični tvorec naše samoupravne socialistične skupnosti; ker je znal z neverjetno natančnostjo svetovati in usmerjati vsakodnevne bitke naprednih sil družbe; ker je neznansko veroval v človeka in njegovo dobro;

ker se je pogumno in brez ovinkov posvetil, ves, življenjskim vprašanjem človeštva in se neutrudno venomer znova loteval temeljnih problemov našega bivanja v vsem, kar je dobrega, pa tudi kar je morečega in bridkega; ker je urejal stvari z zanesljivo roko, s pronicljivim razumom, a tudi z optimizmom na licu in mladostjo v srcu; ker je s svojimi mislimi in svojimi deli z ostrino zarezal v zavest naše generacije in jo potiskal na višjo raven razmišljanja in ukrepanja. Če hočemo biti razumni in modri, nam bodo njegova dela in njegove misli danes in jutri in še za dolgo vir vsega ukrepanja, ki naj vodi našo družbo navzgor, k napredku. Kajti moč njegovega duha je podobna fenomenu mrtvih zvezd, katerih svetloba še dolgo stoletja po tem, ko so ugasnile, odseva v vesolju.«

Franc Šetinc:

Meja je jasno potegnjena, odstopanj ni

»Odnosi med našo socialistično samoupravno družbo in verskimi skupnostmi, tudi katoliško, so dobri, kot je bilo to že večkrat poudarjeno s strani družbenopolitičnih in verskih skupnosti,« je v pogovoru z urednikom Dela Vladom Šlambergerjem rekel Franc Šetinc, sekretar predsedstva CK ZKS.

»Tako stanje je nedvomno v obojestransko korist, saj, med drugim, omogoča tudi uspeh prizadevanja za obče dobro naših delovnih ljudi. Vendar so zadnje čase spet nekoliko izrazitejši posameznikov, ki jim tak razvoj ne ustreza in ki bi skladno s svojimi ideološkimi in političnimi smotri radi izničili to dobro in težko ustvarjeno klimo.

Radi bi oživili klerikalno, politično Cerkev. Ocene teh skrajnežev, da lahko izkoristijo nekatere šibkosti v naši družbi, da smo pripravljani celo na nekakšno odstopanje od dosežkov boja za napredek in razvoj, odreči se kakšnim revolucionarnim pridobitvam, je napačna. Meja je jasno potegnjena, odstopanj ni, še najmanj pa na nekakšnih spravaških pozicijah.«

Združeni narodi so 5. junij proglasili za dan človekovega okolja. Toliko je dogodkov, toliko drobnih vsakdanjih opravil, da je ta datum šel mimo nas čisto neopazno in tiho. Sicer je res, da sam dan, namenjen mislim o človekovem okolju, še ne pomeni dosti, vendarle pa se ob takih dnevih zbirajo podatki o vrsti prizadevanj, ki jih v svetu gojijo za izboljšanje in očuvanje zdravega človekovega okolja. To je čas, ko v delovnih organizacijah lahko pregledajo, ali njihovi delovni procesi še vedno organsko in fizično onesnažujejo okolico, čas, ko lahko razmišljamo o smotrni gradnji urbanih naselij, ko se razgrne pred nami paleta dejavnikov, od katerih je in bo odvisno, kakšno bo naše okolje.

Četudi smo »zamudili« razmišljanje za ta dan in četudi ne bomo spregovorili o strupenih odpadkih tovarniških procesov, ne bomo zamudili, če spregovorimo o tistem delčku varstva, h kateremu lahko prispeva sleherni izmed nas. Sobote in nedelje v naravi, poletno pohajkovanje po gozdu, nabiranje gob, pot v planine... Povsod, koder hodimo, še po najbolj samotnih poteh, nas na varstvo narave opozarjajo klavrni ostanki »neuničljive plastike«.

Ondan smo se vračali z družinskega izleta. Na velikem travniku pred nami so se odpravljali domov štirje piknikarji. Že so zlezli v avto in hoteli odpeljati. Sredi travnika pa je ostala in kraljevala živomodra plastična vrečka. Ustavili

GLOSA

»Polje, kdo bo tebe ljubil...«

smo se pri odhajajočih in jim povedali, da so »tam v travi nekaj pozabili«. Možakar je zaklel, ženska poleg njega pa je zardela in odšla po vrečko. Počakali smo, da so se odpeljali in bi jim ne prišlo za prvim ovinkom zopet na misel, da bi se »nadležne« prtljage znebili.

To je le drobec, kapljica v morje na poti k zdravemu in primernemu okolju, o kakršnem pogosto sanjamo skozi vrstice prebranih romantičnih zgodb.

Pa naj naše razmišljanje usmerimo še nekoliko k partizanskim spomenikom, partizanskim potem, grobiščem in obeležjem. Vseskozi se dogovarjamo, čigava skrb bo ureditev te ali one spominske plošče, okolica spomenikov, partizanskih grobov in podobno. To je sicer lepo in prav. Tako je zagotovljena primerna zunanost tistih spomenikov, ki so dobro dostopni. Mi pa lahko na svojih izletih v gozdove, v hribe in gore tudi sami, na lastno pobudo, očistimo pa tudi ozaljšamo številne samotne pomnike naše revolucije in NOB. To bo storilo že pobrano uvelo cvetje, odstranjeni odpadki in novonabran šopek poljskega cvetja. To bo storila tudi opozorilna beseda, namenjena brezvestnežu, ki razmetava ostanke svoje »civilizacije«, in to bo storil tudi naš zgled, ki ga bodo posnemali zlasti otroci in mladina, ki še nimajo ukoreninjenih slabih navad.

NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE

V KS gre za usklajevanje izvirnih interesov krajanov

V zadnjih mesecih veliko govorimo o preobrazbi krajevnih skupnosti. Gre za preoblikovanje sedanjih, oziroma: velike krajevnne skupnosti (območno in po številu prebivalcev) želimo čim bolj smotrno podeliti na manjše. Mesta – večja in manjša – hočemo preoblikovati v take samoupravno organizirane skupnosti, ki bodo najbolj ustrezale krajnom. Takšna prizadevanja so v Ljubljani, so v Mariboru in v številnih drugih slovenskih mestih in občinah.

Med take sodi npr. tudi Škofja Loka, ki ima zdaj kot mesto eno samo krajevno skupnost s kar 13.000 prebivalci, zajema pa desetino celotne površine občine. V tej (preveliki) krajevni skupnosti pa je tudi dobršen del industrije te občine.

Ob teh dejstvih se lahko vprašamo tako, kot so dlje časa spraševali občani tega, bujno se razvijajočega se mesta na Gorenjskem: ali lahko krajan v taki krajevni skupnosti, s tolikimi prebivalci, uveljavlja svoje interese, to je izražajo in usklajujejo različne interese? Ali lahko smotrno in pa predvsem učinkovito ter neformalno deluje delegatski sistem? In to v sila razviti skupnosti, v kateri se močno prepletajo različni interesi krajanov, hkrati pa interesi le-teh kot samoupravljalcev v svojih organizacijah združenega dela.

Prav gotovo ne. To krajanji sami ugotavljajo, pa tudi delegati krajevnne skupnosti za najrazličnejša področja.

V Škofji Loki zato že dlje časa iščejo nove rešitve za preobrazbo organiziranosti mesta s tem, da bi ustanovili več krajevnih skupnosti. Pri tem imajo različne težave. Otepajo se kajpak z različnimi težnjami, med katerimi so tudi povsem nesprejemljive, kot npr.: v krajevni skupnosti naj bi samostojno reševali tudi tiste probleme, katere naj bi razreševali v samoupravnih interesnih skupnostih, v zborih skupščine občine in drugod. Pri nekaterih so, torej, še želje po nekakšnih majhnih občinah z upravo »oblastjo«, kar pa je narobe. Tudi sedanja različna organiziranost družbenopolitičnih organizacij v krajevni skupnosti zaviralno deluje pri uveljavljanju samoupravnih odnosov, na to pa se navezuje tudi sedanja porazdelitev delegatskih območij, ki (lahko) pušča precej krajanov v praznini. Ne nazadnje: v krajevni skupnosti naj ne bi delali le upokoenci, starejši krajanji (ki so sicer zelo prizadevni) in ožji krog ljudi, ki si podajajo kljuko na sestankih krajevnne samouprave in delegatov.

O teh zadevah so nedavno razpravljali tudi na razširjenem sestanku občinske konference ZK. Ugotovili so, da v tej krajevni skupnosti, torej, v Škofji Loki, prebiva polovica vseh komunistov v občini. To se pa ne kaže v razgibanosti in akcijski enotnosti članov v dejavnostih družbenopolitičnih organizacij, delegacij, društev in drugod.

Prav akcijsko povezovanje teh komunistov in njihovo delovanje znotraj celotnega ustroja političnega sistema mesta (za zdaj še ene KS), je eden bistvenih pogojev za nadaljnji razmah samoupravnega in družbeno-političnega življenja v krajevnih skupnostih, ki naj bi jih ustanovili na novo. Mladinska organizacija naj bi bolj poprijela za delo, vključila po interesih in programih dela čim več mladih v delovanje KS, prav tako pa krajane – delavce, ki so sicer zaposleni izven območja krajevnne skupnosti. Tako bodo lahko prišli v ospredje resnični, izvirni interesi krajanov, tako se bodo lahko zares in ne samo formalno, papirnato dogovarjali ter usklajevali svoje interese z interesi občine in širšimi družbenimi interesi. Le tako bodo imeli lahko organizirano »oblast« v svojih rokah.

Na istem sestanku je bilo postavljeno tudi zanimivo (ne prvič!) vprašanje: zakaj ne bi organizirali v mestu toliko ali približno toliko krajevnih skupnosti, kolikor je bilo včasih – v času NOB ali takoj po osvoboditvi – recimo narodnoosvobodilnih odborov, ki so svoje poslanstvo zelo dobro »pokrili« in organizacijsko zaokrožili območja po potebah. Res, sedaj se je mesto razširilo, število prebivalstva močno povečalo, zgradili so številne tovarne in druge »donosne« objekte, kar vse je pri oblikovanju novih KS vsekakor treba upoštevati. Toda, ni rečeno, da bi območja KS organizirali tako, da bi bila v vsaki KS kakšna »donosna« tovarna, ker bi bilo potem laže »dihati« zavoljo sredstev, ki naj bi jih dajala ta tovarna. Nekateri še vedno mislijo, da lahko KS deluje samo, če ima na svojem območju tovarno. Sredstva, ki jih združeno delo daje tudi za razvoj KS, naj bi pritekala tja, kjer delavci živijo. S tem pa spet ni rečeno, da bi morale »tovarne« hkrati pokrivati s sredstvi vseh KS, kjer delavci živijo, pač pa dogovorjenih programih razvoja, z določenim prednostnim vrstnim redom. Tako bi prišle na vrsto vse. KS. Prav zaradi tega je treba doseči, da so v krajevni samoupravi tudi delavci, pa čeprav delajo v tovarnah izven območja skupnosti, kjer živijo.

Skratka: pri spreminjanju organiziranosti krajevnih skupnosti naj bi bili v ospredju predvsem pogoji za resnično samoupravno delovanje in dogovarjanje o izvirnih interesih krajanov ter za usklajevanje le-teh z drugimi, občinskimi in širšimi. Tako bodo KS lahko ustrezale politični sistem, in to z samoupravno močjo in notranjo funkcionalno sposobnostjo, ne pa administrativno.

Nace Grom

B. Ž. J.

NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE

»Metodam pritiska vendarle odzvanja«

Jože Globačnik, podpredsednik SKupščine SR Slovenije: »Rešitve so v veliko bolj svobodnem povezovanju združenega dela.«

Pogovor v tem tednu smo imeli z Jožetom Globačnikom, podpredsednikom Skupščine SR Slovenije, ki je zadolžen za področje družbeno-ekonomskih odnosov v združenem delu. Pogovor je bil seveda mnogo širši, kot smo ga lahko za to stran lista zapisali, zato smo se s sogovornikom tudi dogovorili za večkratno in sprotno razmišljanje o tekočih gospodarskih vprašanjih. Tokrat so bile na vrsti nekatere osrednje opredelitve in razmišljanja o tekočih gospodarskih problemih.

- Potrošnike navadno najbolj vznemirijo skrivalnice. Navada je, da kadar zmanjka kakšnega blaga, za tem pojavom tičijo višje cene. Ljudje se sprašujejo, kdo je konkretno kriv in odgovoren za takšno stanje, pa navadno ni jasnih odgovorov. Gotovo gre pri tem za izsiljevanje višjih cen, bolj ali manj upravičeno ali pa tudi neupravičeno. Zakaj je potrebno to prikri- vati?

»Res je, takšni pojavi so znani. Če gre za iskanje pravih naslovov, potem gre v prvi vrsti za poslovna združenja, ki po svoji naravi združujejo poslovne interese in ki velikokrat naravnost provocirajo naše delovne ljudi in občane in jih spodbujajo, da se obnašajo, kot pravimo po domače mrzlično, potrošniško, ko naenkrat spraznijo police. Vselej se to zgodi, kadar takole izza kulis zvedo, da bo prišlo, včasih iz upravičenih včasih pa tudi neupravičenih razlogov do posameznih podražitev. Mislim, da je to ena stran problema.

Druga stran problema pa je, da taka združenja v primerih, ko so družbeno upravičena po ekonomskih merilih do povišanja cen, ne pridejo z jasnimi računi pred javnost. To je podcenjevanje samoupravljalcev, kajti če so višje cene utemeljene, tako sem prepričan, bi dobili zanje tudi podporo, ne pa kot je sedaj pravilo, največkrat samo negodovanje.«

- Imamo primere povsem nerazumljivih razlik v cenah na jugoslovanskem trgu. Ali pravzaprav sploh lahko govorimo o delovanju tega trga in njegovi enotnosti? Jugoslovanski trg je relativno bogato založen, v bistvu pa je siroma-

šen, ker blaga ni dovolj na vsem trgu, ampak je porazdeljeno po lokalnih, občinskih, regionalnih in republiških trgih. V čem so vzroki, da enotnega trga ne moremo hitreje ustvariti?

»Glavni vzrok za delovanje ali nedelovanje enotnega jugoslovanskega trga bi po mojem mnenju iskal v dejstvu, da imamo še zmerom močno navzoče pojave, ko se v normalno delovanje gospodarskih zakonitosti vmešava sfera politike.

Če hočemo ali ne, tudi nerazumevanje ali napačno razumevanje vloge republike kot držav v marsičem vpliva na to, da imamo na področju prometa blaga, pa tudi nemara še posebej na področju prometa denarja, pojave zapiranja jugoslovanskega trga. Moram reči, da vidim izhod iz sedanjega stanja v tem, da premagamo ta enostranski vpliv.

Pri tem seveda nikakor ne zanikam potrebe po političnem vplivu na funkcioniranje jugoslovanskega trga, ampak ta vpliv je sedaj enostransko usmerjen in navzoč. Razrešitev problema gledam v veliko bolj svobodnem povezovanju, seveda na podlagi spoznanih interesov, samega združenega dela. To pomeni, da je potrebna preusmeritev interesov in sfere medrepubliških ali medobčinskih odnosov v interese združenega dela.«

- Sedanji občinski in medrepubliški odnosi se tudi neugodno izražajo pri naložbah. Pogosto smo neracionalni, podvajamo investicije, namesto da bi se povezovali in združevali?

»Kar zadeva konkretne odločitve o tem, kam bomo namenjali ustvarjeni družbeni dohodek, imamo opraviti, rekel bi, s čisto specifičnimi pojavi obnašanja, zlasti pri odločanju o gospodarskih naložbah. Prepričan sem, da jih še zmerom bolj ali manj poskušamo usmerjati abstraktno s tem, da podpisujemo družbene dogovore o namenih investiranja, potem pa že mislimo in pričakujemo, da smo s tem probleme razrešili. Ob družbenih dogovorih pa je seveda jasno, da se namere, koliko in kam želimo investirati, še ne morejo uresničiti. Tisto namreč, kar je zapi-

sano v družbenih dogovorih, se mora tako ali drugače izraziti v samoupravnih sporazumih tistih subjektov, ki naj bi to osnovno namero tudi uresničili. Uresničijo pa jo seveda lahko samo z združevanjem dohodka neposredno, ali pa tako, da svoj vpliv za uresničenje takih namer zagotovijo v banki, za kaktero vemo, da še vedno razpolaga s precejšnjim družbenim kapitalom.«

- Pogosto so prigovori k posameznim, včasih bi lahko rekli prestižnim naložbam na področju družbenega standarda. Morda izraz »investicije za luksuz« ni ustrezen, pogosto pa je praksa, da ponekod investirajo v nekaj, kar ni tako nujno, drugod pa se otepajo z najbolj osnovnimi težavami. Kaj bi rekli o obnašanju na tem področju?

»Svojevrsten problem je razvoj vsega tistega, kar najširše razumemo pod družbenim standardom in kar na neki način pokrivamo z odločitvami v samoupravnih interesnih skupnostih, oziroma bolj rečeno vsaj formalno pokrivamo. Mislim, da je problem preprosto v tem, da imamo tu, na področju družbenega standarda, izredno velike želje. Nihče ne more imeti nič proti tem željam, vendar pa je vnaprej jasno, da nimamo neomejenih možnosti. Prav zaradi tega med drugim ugotavljamo tudi v Sloveniji, da imamo določene neskladnosti in preveč ambiciozne želje, ki pomenijo takšno ali drugačno obremenitev dohodka združenega dela. Nekaj podobnega, kot velja za funkcioniranje jugoslovanskega trga, velja tudi za razvoj teh dejavnosti. Zelo slabo bi bilo, če bi zdajle z državnimi ukrepi sprejemali neke meje, do katerih sme posamezna dejavnost. Zdi se mi, da je rešitev v tem, da postavi združeno delo normative in standarde, ki jih ta trenutek še zmoremo.«

- Pripravljamo se na nov srednjeročni plan in seveda tudi na nove zakone o sistemu družbenega planiranja, na novo metodologijo, merila, pota in načine usklajevanja, dogovarjanja in sprejemanja odločitev. Kaj je po vašem mnenju bistveno za samoupravno planiranje?

»Predvsem je potrebno

spoštovati pridevnik: samoupravno! In če gre za takšno planiranje, potem ne more biti danih vnaprej nekih hierarhičnih, planskih odločitev, ki bi nosile naslov zvezne, republiške ali občinske. Na podlagi spoznanih razvojnih zakonitosti je potrebno opredeliti, katere so in v katerih smereh je treba iskati rešitve. Ampak nobena od teh ne more biti vnaprej dana. Sprejeta mora biti in tako ali drugače verificirana v združenem delu, izhajati mora iz dohodka, kot pravimo temeljnih celic družbe, se pravi iz temeljnih organizacij združenega dela, ne pa na osnovi nekih vnaprej danih rešitev.«

- Imamo pa še zmerom vidne in močne pritiske, da bi planirali in zlasti uporabljali družbena sredstva mimo vzpostavljenih samoupravnih in delegatskih poti, da bi predpisovali zbiranje sredstev zdaj za tega zdaj za onega. Kako opraviti s temi pritiski, oziroma z nesamoupravno mentaliteto?

»Na to vprašanje in razmišljanje bi v najbolj splošnem rekel, da metodam pritiska mimo ustaljenih samoupravnih mehanizmov, po pojemu mnenju, vendarle po malem odzvanja. Zdi se mi, da bo dobro, če bo naša družbena akcija, pri tem pa seveda mislim predvsem na politično akcijo, šla v takšni smeri, da bi čimprej dokončno odzvonilo vsem tistim, ki so nosilci nesamoupravnih pritiskov. Menim, da je osnovni instrumentarij usklajevanja različnih interesov znotraj združenega dela za sredstva v bankah, še vse preveč v sferi menažerskih, pa čeprav ne bi rekel povsem direktivnih odločitev. Te se pozneje že formalno pokrijejo tudi z ustreznimi mehanizmi. Gre v bistvu za to, da vseh elementov za odločanje še nimajo delegatske skupščine, nimajo tisti samoupravni organi, ki morajo za takšno ali drugačno odločitev vendarle na kraju prevzeti svojo odgovornost.«

- Omenili ste že razkorak med sfero politike in združenim delom. Ali bi morda bolj podrobno pojasnili, v čem je bistvo tega razkoraka in kako ga odpraviti?

»Najbrž je potrebno reči, da nikakor ne smemo

zmanjševati vrednosti tistega, kar bi imenoval ekonomske strokovne podlage za odločitve. Te ekonomske strokovne podlage za odločitve, ko gre za medrepubliško dogovarjanje, za dogovore o združevanju sredstev v okviru medrepubliškega sodelovanja, oziroma med združenim delom med republikami, pojmujem kot zelo pomembne.

Menim, da so te strokovne podlage ena od osnov za politično akcijo. Tisto, kar je bilo doslej, po mojem mnenju slabo, je to, da smo se v sferi političnega delovanja morda preveč lotevali problemov na pamet, ne pa tako, da bi nam za takšno ali drugačno smer družbene akcije služila podlaga, ki bi jo recimo ponudili gospodarska zbornica, poslovno združenje, ekonomski instituti in strokovne ter znanstvene organizacije. V tem vidim spoj med politiko in ekonomsko znanostjo, ki naj nam za družbene odločitve ponudi tisto, kar je pravzaprav predpogoji, da ne bi na pamet in velikokrat tudi napačno delali.«

- Gospodarska vprašanja je potrebno reševati z ekonomskimi instrumenti in spoznanji. Toda ta vprašanja so tudi širše politična in zadevajo tudi moralo. Kaj je po vašem mnenju potrebno v samoupravljanju posebej poudariti?

Poleg pravic tudi obveznosti in odgovornost.

Sprejeti moramo način reševanja malih in velikih družbenih vprašanj na osnovi sporazumevanja in ne enostavnega vsiljevanja mnenj in stališč. V samoupravni demokraciji je prostor za vse, ki želijo pošteno in odgovorno do drugih odločati o današnjem in jutrišnjem razvoju krajevne skupnosti, tovarne, zadrage, šole itd.

SZDL, sindikati, mladinska organizacija in ZB NOV so mesta za soočanje različnih mnenj, pri čemer nikomur ne priznavamo monopola na vsevednost. Rad bi pri tem rekel tole: Mnogi zunaj naše dežele, ki pošteno ocenjujejo naš hiter povojni razvoj, si včasih naših uspehov ne znajo prav razložiti. Prav je, če njim kakor tudi sebi dopovemo, da so doseženi uspehi odločilno povezani z dejstvom, da smo se

zelo zgodaj, že v revoluciji, odločili zamenjati odločanje v imenu ljudi in nad njimi z odločanjem samih delovnih ljudi. Naša politika temelji na izhodišču, da se ne more, vsaj dolgo ne, dobro goditi delovnim ljudem, ki jim je vzeta pravica in dolžnost, da odgovorno odločajo, neposredno ali prek svojih delegatov o gospodarjenju z ustvarjenim družbenim bogastvom. Vsi, ki delamo, imamo v samoupravljanju možnost, da spreminjamo pogoje, v katerih živimo, in naše medsebojne odnose. Tu posrednike odklanjamo, pa naj se nam še tako ponujajo. Samo v samoupravnih pobudi delovnih ljudi so neslutene možnosti našega bodočega napredka. Nekateri pravijo, da se v imenu samoupravnega odločanja delajo tudi neumnosti. Posploševanje je gotovo zlonamerno. Res pa je, da je slabega odločanja bilo in ga je še danes povsod tam, kjer v imenu delovnih ljudi odločajo posamezniki ali skupine. Samoupravljanje pa je navsezadnje takšno, kot smo mi sami. Če bomo mislili in delali tako, kot da pomeni samoupravljanje le pravico in ne hkrati tudi dolžnosti, bo to seveda slabo. Pri slabi samoupravni odločitvi se seveda ni mogoče na nikogar izgovarjati, prevzeti je treba posledice.«

- Pred nami so novi plani. Kaj bi veljalo ob njih upoštevati, da bi stabilizirali naše gospodarstvo in predvsem zavrli inflacijo?

»Planirati bomo morali tiste cilje, ki smo jih splošno pokriti z ustvarjenim dohodkom. Ni dovolj, da prisegamo na stabilizacijo, hkrati pa povišujemo cene, širimo pravice, zvišujemo naložbe, ki ne dajo rezultatov, ne iščemo pa možnosti za večjo produktivnost dela.

Potrebna je akcija vseh, ki odločajo o gospodarjenju. Slovenski trg je premajhen, zato moramo izvažati, da bi lahko uvažali. Spoprijeti se bomo morali s konkurenco na tujih trgih. Ves svet in tudi nas prizadeva energetska kriza, ne preostane nam nič drugega kot varčevanje in nadomeščanje uvožene energije z domačo.

Zapisal: Drago Vresnik

Obvestilo upokoјencem in zavezancem za prispevek iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja

1. Dne 6. 7. 1979 je potekel rok iz 10. člena Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list SRS, št. 30 78), po katerem se morajo obstoječa razmerja zaposlenih upokoјencev uskladiti z določbami tega zakona, po katerih upokoјenec ne more biti hkrati v delovnem razmerju in prejemati pokojnino. Upokoјenec, ki ponovno sklene oziroma nadaljuje z delovnim razmerjem, ali se obvezno zavaruje po 7. členu zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja ali začne oziroma nadaljuje z opravljanjem samostojne dejavnosti, na podlagi katere je zavarovan, izgubi svojstvo upokoјenca in se mu pokojnina ne izplačuje.

2. S tem v zvezi opozarjamo upokoјence na določbo 36. člena zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in 205. člena statuta skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja, po katerih mora upokoјenec sporočiti skupnosti vsako zaposlitev oziroma opravljanje dela, ki vpliva na izplačevanje pokojnine v osmih dneh, po nastanku sprememb, organizacija združenega dela oziroma delodajalec pa morata prijaviti vsako zaposlitev ali spremembo, ki vplivata, v smislu novega zakona o delovnih razmerjih in zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, na svojstvo zavarovanca oziroma upokoјenca.

3. Zato morajo vsi upokoјenci iz prve točke tega obvestila takoj, najpozneje pa v roku osmih dni po nastali spremembi, sporočiti oddelku za nakazovanje pokojnin pri strokovni službi skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SRS, Moše Pijadejeva 41, Ljubljana:

- ali so se odločili za delovno razmerje oziroma opravljanje samostojne dejavnosti, na podlagi katere so zavarovani, in so s tem izgubili svojstvo upokoјenca, z navedbo dneva take spremembe
- ali so se odločili obdržati svojstvo upokoјenca in prejemati pokojnino s tem, da izgubijo svojstvo zavarovanca.

Glede na odločitev morajo upokoјenci priložiti sporočilo potrdilo o sklenitvi oziroma nadaljevanju delovnega razmerja, potrdilo o prenehanju delovnega razmerja ali pa potrdilo pristojnega organa o opravljanju oziroma prenehanju opravljanja samostojne dejavnosti.

4. V primeru, ko upokoјenec ponovno sklene oziroma nadaljuje z delovnim razmerjem ali se obvezno zavaruje po 7. členu zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja ali začne z opravljanjem oziroma nadaljuje z opravljanjem samostojne dejavnosti, na podlagi katere je zavarovan, izgubi za ta čas svojstvo upokoјenca in se mu izplačevanje pokojnine ustavi s prvim dnevom naslednjega meseca po nastanku take spremembe.

5. Vsem upokoјencem, za katere bo skupnost ugotovila, da so zaposleni oziroma zavarovani pa niso sporočili svoje odločitve, bo ustavljeno izplačevanje pokojnine.

6. To obvestilo velja tudi za zaposlene vojaške upokoјence, ki se jim v skladu z določbo 1. odstavka 71. člena zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju vojaških zavarovancev (Uradni list SFRJ, št. 32 78) izplačuje pokojnina po splošnih predpisih.

7. Zavezanci za prispevek iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja (organizacija združenega dela, skupnosti, zasebni delodajalci in drugi) morajo na predpisani način v roku osmih dni sporočiti vsak začetek, spremembo in prenehanje zavarovanja pristojni regionalni zdravstveni skupnosti. Zavezanci za prispevek morajo obenem vse zaposlene upokoјence, ki so bili prijavljeni z obrazcem PZU-1, odjaviti z obrazcem PZU-2 s 6. 7. 1979 in jih ponovno prijaviti v zavarovanje z obrazcem M-1, če ostanejo še naprej v zavarovanju.

Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji Strokovna služba Ljubljana, Moše Pijadejeva 41

Čestitke bratskih narodov

Janezu Vipotniku, predsedniku republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, je ob 22. juliju - dnevu vstaje slovenskega naroda čestital tudi Filip Brajkovski, predsednik RO ZZB NOV Makedonije.

★

Ob 22. juliju, dnevu vstaje slovenskega naroda vam v svojem in v imenu republiškega odbora ZZB NOV Črne gore pošiljam najiskrenejše čestitke. Slovenski narod je v narodnoosvobodilnem boju in revoluciji, kakor tudi v povojni graditvi, dajal velike žrtve in dal pomemben prispevek k ustvarjanju in izgradnji naše čudovite socialistične Jugoslavije. V času katastrofalnega potresa, ki je zajel Črno goro, je črnogorski narod ponovno neposredno občutil bratsko solidarnost in pomoč, ki so jo pokazali borci in vsi delovni ljudje Slovenije, kakor tudi ostali narodi in narodnosti Jugoslavije.

v dneh vašega praznika se veselimo vaših delovnih uspehov ter vam želimo še večjih uspehov v ohranjanju tradicij naše revolucije, v razvijanju socialističnih samoupravnih odnosov ter krepitvi bratstva in enotnosti med narodi in narodnostmi socialistične Jugoslavije.

Todorović
predsednik RO ZZB NOV
Črna gora

V spomin padlim

OB DNEVU VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA - Predstavniki mestne, občinskih skupščin ter mestnih in občinskih družbenopolitičnih organizacij so pred dnevom vstaje slovenskega naroda položili vence na grobnico padlim žrtvam ter grobnico narodnih herojev.

Foto:
Jože Čurin

Delovna obiska

Pred dnevi se je v Sloveniji mudila delegacija predstavnikov zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov, zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije ter predstavniki teh teles iz republik in pokrajin, ki so skupaj s slovenskimi predstavniki izmenjali mnenja in izkušnje na področju urejanja zdravstvenega varstva za borce in vojaške invalide. Gostje so med drugim obiskali borčevski dispanzer v ljubljanski Šiški, rehabilitacijski center »Soča« v Ljubljani ter dom VI v Strunjanu. Zlasti koristno je bilo srečanje z avtorji skupnih prizadevanj, da bi zdravstveno varstvo borcev in vojaških invalidov kar najhitreje in učinkovito vključili v celovit sistem samoupravnega dogovarjanja na področju zdravstva in samoupravnih interesnih skupnosti.

★★★

Na povratku s 5. skupščine bivših vojnih ujetnikov v Welsu v Avstriji so delegati francoske nacionalne federacije bivših vojnih ujetnikov iz Mont pelliera obiskali Ljubljano. Po kratkem pozdravnem govoru so se predstavniki komisiije za bивše vojne ujetnike pri RO ZZB NOV Slovenije pogovarjali o aktivnosti njihove in naše organizacije, zlasti pa še o vlogi in delu vojnih ujetnikov v okviru organizacije zveze združenj borcev NOV; nato so si gostje bežno ogledali Ljubljano ker so, žal, morali prehitro nadaljevati pot proti domu.

Stanovanjska pravica

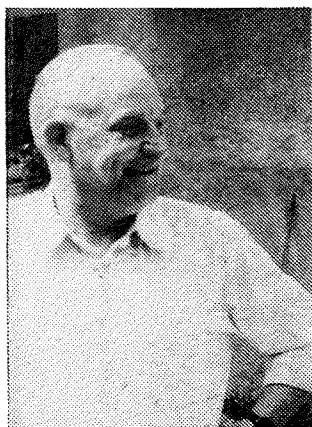
B.Ž.J.

Vročja julijska pripeka je minuli teden meda še najbolj prijala številnim turistom, ki so hiteli skozi Prestranek, onkraj Postojne proti morju. Je že tako, da že vrsto let, tisti pravi turistični utrip številnih motoriziranih turistov najprej zaznavajo v Prestranku. Skozi Prestranek namreč vodi edina glavna cesta, ki povezuje Postojno s Pivko, z Ilirsko Bistrico in Reko. Prestranek je skoraj na začetku te poti.

Domačine je pripeka »prikovala« k svojim domom. Ceste v Prestranku so skoraj samevale, pa vendar je sem in tja le pripešal kakšen domačin, ki je hitel iz edine trgovine z nakupljeno »robo« v rokah.

Mimoidoče sprašujem po predsedniku in tajniku krajevne organizacije ZB. Dolgo časa brez uspeha. Nekaj domačinov me napoti kar k predsedniku krajevne skupnosti, češ, ta bo zagotovo vedel, če ne ve nihče v vasi.

Še enkrat poizkušam srečo. Proti avtobusnemu postajališču ob glavni cesti stopa dekle ali žena,

Franc Žagar

oblečena v plavo delovno obleko. Preden se sploh predstavim, omenjam priznanja ob dnevu vstaje, ki ga je prejela tudi njihova borčevska organizacija... Potem z iskanjem nisem imel več težav. Kmalu sem našel predsednika in tajnika krajevne organizacije ZB v Prestranku in pa nekatere borce in aktiviste, ki jih je v krajevni skupnosti Prestranek, kamor sodijo poleg Prestranka še Žeje, Matenja vas, Rakitnik, Grobišče, Koče, Slavina in Selce, le nekaj manj kot 200.

»Nisem član borčevske organizacije, tudi borec, kurir ali aktivist nisem bil, saj sem bil takrat še premlad, pa vendar se skupaj s člani borčevske organizacije veselim priznanja, ki so ga dobili za svoje delo ob letošnjem 22. juliju. In če je kdo dobil letos tako pomembno priznanje, so ga zagotovo zaslužili naši borci z večletnim vztrajnim delom, tako v svoji organizaciji, kot v krajevni skupnosti in ostalih družbenopolitičnih organizacijah. Priznanje, ki so ga prejeli borci za svoje nesebično delo, je tudi priznanje krajevni skupnosti in vsem nam, ki tesno sodelujemo z borčevsko organizacijo,« je še dodal delavec pivskega »Javorja«, ki si

Kjer je volja, so tudi uspehi!

Med sedemdesetimi nagrajenci plaket zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je tudi krajevna organizacija ZB Prestranek

je že pred leti zgradil svoj dom v Prestranku.

Morda je v teh besedah delavca največ resnice! V njih je izražena tista misel, ki delo borčevske organizacije še bolj plemeniti in jo predstavlja v pravi luči, kajti borčevska organizacija v Prestranku je že pred leti sprejela v svoj program dela številne naloge, ki ne sodijo zgolj le v njihov delokrog, temveč so to naloge, ki so tudi domena krajevne skupnosti in ostalih družbenopolitičnih dejavnikov v krajevni skup-

Franc Sluga

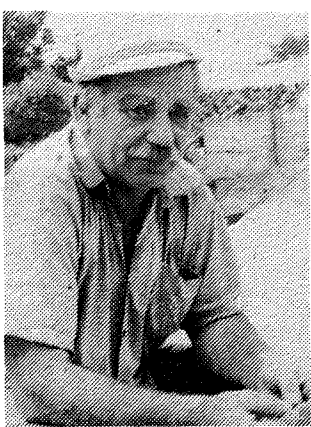
nosti. In tako borci kar najbolj pristno dokazujejo, da so tam, kjer je volja do dela, tudi uspehi doma!

– Kaj menite, s čim ste zaslužili tako visoko letošnje priznanje zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, vprašujem predsednika krajevne organizacije ZB NOV v Prestranku Janeza Malnaršiča:

»Meril za to dodelitev je najbrž veliko, dolgotrajno, uspešno in prizadev-

no delo pa je nedvomno tisto, ki v veliki meri odloča, kdo bo dobil priznanje. No, letos smo ga dobili mi. Seveda ja za nas to veliko priznanje in hkrati seveda tudi obveznost, da bomo s svojim delom na področju sodelovanja z mladino, obujanju in negovanju tradicij NOB, tudi v prihodnje še nadaljevali.

Sodelovanje z mladimi je naše področje. Skoraj ni akcije mladih, kamor ne bi povabili nas, borce in tudi mi borci vedno iščemo in dobimo zeleno

Franc Hrovatin

pomoč pri mladih. Naloge, ki nas zavezujejo v SLO in družbeni samozagotovitost kot na primer v akcijah »Nič nas ne sme presenetiti«, so skupne, so naš skupni cilj. To smo dokazali že na številnih preizkušnjah, kjer je v težavnih pogojih prišla do izraza naša pripravljenost.

Seveda se pri našem delu srečujemo tudi s številnimi težavami! Kje se pa ne? In tega se tudi zavedamo ter delamo v do-

kaj skromnih razmerah, a vendar kljub temu uspešno, saj volja do dela, resnost in pripravljenost naših članov, skupaj z mladimi in krajani, premagajo vse težave.

Ko že vprašujete po naših težavah, naj povem, da kljub večletnim prizadevanjem, še do danes nismo uspeli dobiti ustreznih prostorov za naše delo, kjer bi imeli spravljeno našo dokumentacijo, kjer bi se sestajali itd. Še sreča, da imamo tako ravnateljico in profesorje, da kaj radi prisluhnejo našim željam in hotenjem in nam odstopijo svoj večnamenski prostor za našo dejavnost.

O, tudi najmlajši osnovnošolci so del nas! Če boste imeli kdaj priložnost, si le oglejte kaj nam pripravijo, kadar imamo svojo letno konferenco.

Prostorska stiska v vzgojnovarstvenem zavodu je naše krajane pestila vse doslej. Že jeseni pa bo na voljo prostor za vse otroke, ki so potrebni varstva. Žal, le za najmlajše ne bo poskrbljeno! Tudi edina trgovina v vasi postaja premajhna za vse in učiteljskih stanovanj nimamo dovolj...

Resnici na ljubo naj povem, da smo v okviru krajevne skupnosti in naše borčevske organizacije, doslej prejeli že vrsto priznanj, nagrad in pohval. Tako visokega priznanja pa sploh nismo pričakovali. Zdaj niti ne vemo, kam z njim. Svojih prostorov nimamo, pro-

stori krajevne skupnosti so potrebni preureditve. Verjetno bomo v novi osnovni šoli že našli ustrezen prostor, kjer si bodo jeseni tudi mladi lahko ogledali to priznanje, v katerem je del njihovega dela.

Priznanje nas zavezuje

Franc Žagar, tajnik krajevne organizacije ZB NOV Prestranek:

V neposredni bližini stare osnovne šole je zgrajena že nova. Stara osnovna šola je nujno potrebna popravil, da bi v njej našle prostor krajevne družbenopolitične organizacije

»V sleherni akcijo v vasi smo vedno vključeni tudi borci. Čeprav se nam leta prehitro kopicijo na naša pleča, smo po srcu še vedno mladi in delovni. Na priznanje smo zares ponosni. Hkrati se zavedamo, da nas to priznanje tudi zavezuje za še večje delovne dosežke.«

Plaketa je zdaj del nas

Marija Malnaršič:

»Naša vasica Žeje je med NOB veliko tvegala, veliko žrtvovala. Živelimo smo tik ob nekdanji italijansko-jugoslovanski meji, kjer je bila sleherna dejavnost še posebej nadzorovana. Okupator nas je selil, grozil, ubijal. Imeli smo tudi prvo trojko. Ivan Vadrnjak, Jakob Semec in Franc Sluga so bili tisti pogumni fantje doma iz Žej, ki se niso nikoli ustrašili še tako tvegane akcije. Žal sta morala Ivan in Jakob darovati svoji življenji.

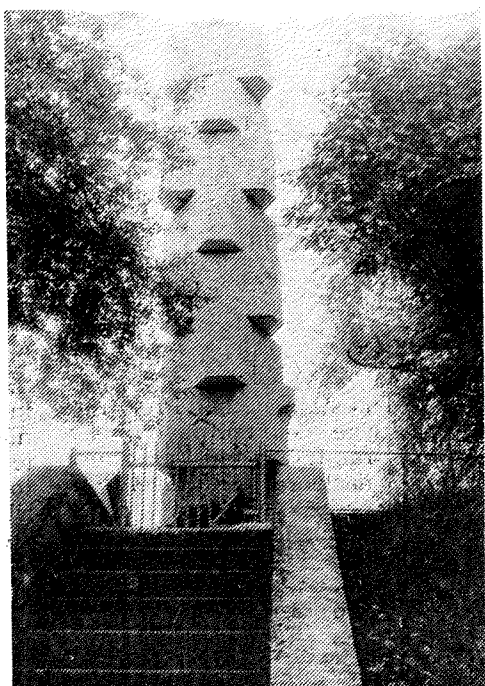
Kot članici borčevske organizacije v Prestranku mi prejeta priznanje zares veliko pomeni, saj to je del nas, del našega življenja. V plaketi vidim vse naše dosedanje delo in prizadevanja. Ponosna sem na prejeta priznanje!«

Tudi mladi naj vedo za priznanje

Franc Sluga:

»V naši trojki smo bili sami komunisti. V partijo

Osrednji spomenik v Prestranku, pod katerim bo zadnje septembrske dni zaključek letošnje akcije v Prestranku »Nič nas ne sme presenetiti!«

»V tem priznanju je vko- vanega veliko našega dela«, pravita Janez in Marija Malnaršič

Plaketa je spodbuda ostalim

Franc Hrovatin, predsednik krajevne skupnosti Prestranek:

»Ponekod se pritožujejo, da se mladi kaj neradi vključujejo v prizadevanja starejših. Pri nas v Prestranku to zagotovo ne velja. Borci so nam vzor, kako se je treba lotiti številnih del. Mladi jih kaj radi posnemajo. Prejeta priznanje pa bo nedvomno spodbuda tudi tistim, ki so sedaj stali nekoliko ob strani!«

Tone Urbas

Prišel sem pravzaprav ob nepravem času, ko niso predvideni obiski v murskosoboškem muzeju; toda meni je ta čas najbolj uatrezal. Sam in v miru sem si lahko ogledal muzejske zbirke. Prijazna tovarišica – v muzeju je skorajda »deklica za vse«, čeravno opravlja delo restavratorka, mi je v prvem nadstropju odklenila vrata, ki vodijo k muzejskim zbirkam. In znašel sem se pred gradivom, ki ga nameravam predstaviti v svoji reportaži.

Revolucionarna leta v Pomurju

Leta 1918, 1919, 1920 imajo za Pomurje velik pomen. Letos so jih ob šestdesetletnici Murske republike, 27., 28. in 29. maja, poskušali z raznih strani osvetliti na simpoziju »Revolucionarno vrenje v Pomurju v letih 1918 – 1920« številni udeleženci: prof. Zvonimir Bartolič iz Čakovca, književnik France Filipič iz Maribora, prosvetni svet-

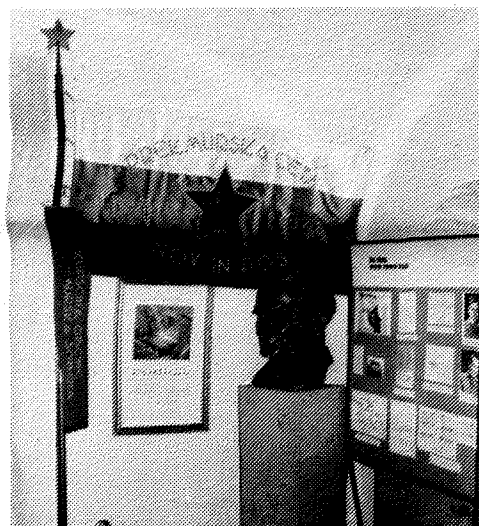
Obisk v murskosoboškem muzeju

Revolucionarnost v treh sobicah

Leta 1941, 1942, 1943, 1944

Nato stopim v sosednji prostor, kjer je gradivo o revoluciji v letih 1941 – 1945, zbrano na posebnih razstavnih panojih. Te panoje lahko prenašajo in z njimi pripravljajo razstave tudi v delovnih organizacijah ali šolah. Tako želi muzej približati slavne dni revolucije našim delovnim ljudem ter mladi generaciji.

Skupščina občine Murska Sobota je na slovesni seji občinskega zbora in zbora delovnih skupnosti 13. oktobra 1968 podelila v znak priznanja za prispevek v NOB in ljudski revoluciji naših narodov z namenom, da se ohranijo in krepijo junaške tradicije NOB DOMICIL Prekmurski četi in Prekmurski brigadi.

Domicilna zastava Prekmurske čete in Prekmurske brigade

Narodni heroj Štefan Kovač-Marko

nik Miroslav Kokolj, univerzitetni profesor dr. Rudi Kyovsky, prof. Jan-ko Liška, dr. Dušan Nečak, znanstveni svetnik v Zagrebu dr. Ivan Očak, konzul Franc Šebjanič, dr. Vanek Šiftar, dr. Franc Zadravec, dr. Tone Zorn. Vsi skupaj bodo v skladu z organizacijskim odborom simpozija do konca letošnjega leta pripravili zbornik referatov in povzetke iz razprave. Kajti na tem področju je še vedno veliko različnih razlag in gledanj; tako je bila vloga organizatorjev simpozija toliko odgovornejša (medobčinski svet ZKS za Pomurje s sodelavci).

Prav soba muzejske zbirke iz revolucionarnih let hrani nekaj fotokopij odredb, zapisnikov in letakov s pozivi za priključitev Prekmurja k Jugoslaviji, podatke o poteku revolucije in kontrarevolucije (zadušitev revolucije v Murski Soboti krajini) ter nekatere dokumentarne posnetke iz revolucionarnih let 1918 – 1920. Obiskovalec si lahko ogleda tudi letake jugoslovanske komunistične frakcije, ki je delovala v Budimpešti, in letake strank za volitve v kraljevini Jugoslaviji leta 1938.

Na prvem panoju je gradivo o pristopu Jugoslavije k trojnemu paktu ter reakcija naših ljudi nanj dne 27. marca 1941. Naslednji pano že prikazuje okupatorjevo razkosanje Jugoslavije ter Slovenije (Nemcev, Italijanov in Madžarov). Okupator je hotel vpeljati svoj red, ki ga je pričel uveljavljati s svojimi ukrepi, ki so razstavljeni na tretjem panoju. Ukrepi niso bili prav nič humani in zato prikazujejo najbolj grob okupatorjev teror.

Vendar naš narod ni klonil: ustanovljena je bila Osvobodilna fronta in aktivisti OF so delovali tudi v Pomurju. Udeležili so se tudi partijske konference 1. in 2. julija 1941 v Ljubljani. O tem pripoveduje slikovno in dokumentarno gradivo kar na sedmih panojih. Propagandne in sabotažne akcije, ki so jih že leta 1941 izvrševali člani KP ter aktivisti Osvobodilne fronte, je okupator grozno zatiral. V septembru in začetku oktobra 1941 je začel z množičnimi aretacijami vodilnih članov Osvobodilne fronte ter njihovih somišljenikov. Prišlo je tudi do izdaje in v Gančanih pri Beltincih je v zasedi pod točo so-

vražnikov krogel padel narodni heroj Štefan Kovač-Marko. Na enem izmed panojev so zbrane fotografije petdesetih prvoborcev, ki so padli za svobodo, med njimi štirje narodni heroji. Štefan Kovač-Marko, Vinko Megla-Roman, Dane Šumenjka-Miran in Jakob Molek-Mohor.

Odkrito nasprotovanje okupatorjevi sili se je po smrti najhrabrejših revolucionarjev leta 1941 deloma umirilo, prešlo je v ielgalo. Okupator je nadaljeval z aretacijami, zapisal ljudi in jih gonil v taborišča. Iz Prekmurja so v internacijo in zapore odgnali 1070 oseb in o

tem prepričljivo govorita dva panoja ter obleka in osebni predmeti taboriščnikov, shranjeni v posebni stekleni vitrini.

Organiziranega narodnoosvobodilnega gibanja v Prekmurju vse do pomladi 1944 ni bilo. Tedaj je glavni štab NOV in partizanskih odredov Slovenije odločil poslati v to območje politično močne ljudi in vzpostaviti trdnejše stike s Prekmurjem, saj je končno potekalo že tretje leto vojne. Tako nam poseben pano pripoveduje o razmaku osvobodilnega gibanja v Prekmurju leta 1944.

Džemsova četa

Dne 22. septembra 1944 je z Duha na Ostrem vrhu krenilo v Prekmurje 22 borcev – prostovoljcev Džemsove čete iz Lackovega odreda. Vodil jih je Ivan Majnik-Džems, komandir je bil Rudi Maglica-Danilo, politični komisar pa Jože Duh-Silvester. Četa je prodrla globoko v Prekmurje, navezala stike s prebivalci, ocenila njihovo razpoloženje, otipala moč in taktiko Madžarov in ugotovila, da je v Prekmurju dozorela možnost za obstoj partizanske enote, ki bi način svojega bojevanja s sovražnikom prilagodila tamkajšnjim pogojem.

Pokrajinski muzej v Murski Soboti (narodopisna, arheološka, krajevno zgodovinska, NOB in stalna likovna zbirka) je odprt vsak dan od 10. ure, razen ponedeljka, v baročnem gradu iz 18. stol., ki stoji sredi Szaparyjevega parka iz 18. stol. z mogočnimi hrasti, javori, lipami, jeseni in eksotičnimi drevesi. Muzej razpolaga s 500 kvadr. metri razstavnih površin ter 750 kvadr. metri skladišč.

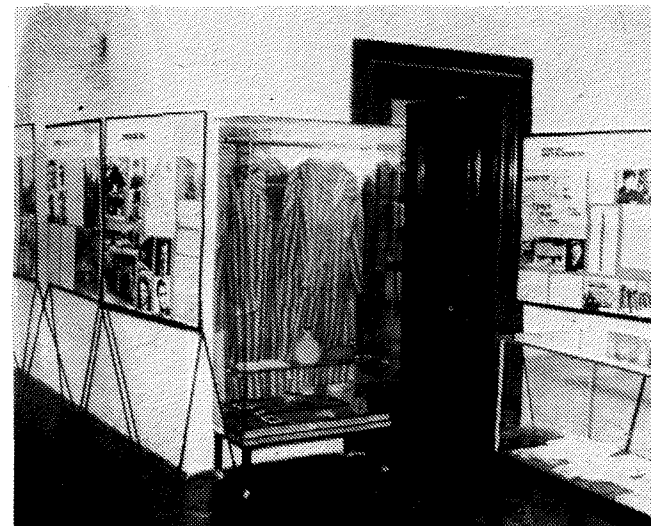
Četa je opravila pomembno politično propagandno delo in požela tudi manevrsko taktični uspeh, predvsem pri spopadu v Fokovcih, kjer so bili madžarski vojaki številčno močnejši, hkrati pa so imeli na razpolago letalo, težko orožje in prevozna sredstva. Ta četa se je že 9. oktobra istega leta vrnila prek Mure na Štajersko in nato nazaj na Kozjak v Lackov odred.

O kurirskih zvezah ter

in Ravenskem ter pričeli z organiziranjem odborov OF. Na Goričkem je sledil napad na Prekmursko četo v Bodoncih. partizani so se umaknili prek madžarsko-jugoslovanske meje v Porabje (na varnem pa pustili v Bodoncih pri domačinih hudo ranjenega komandirja Bora). V Porabju je padel Alojz Škerjanc-Mirko, ostali so se vrnili nazaj v Prekmurje ter počakali na prihod Rdeče armade.

Osboboditev, Prekmurska brigada, obnova

Prekmurje je bilo osvobojeno v pičlih štirih dneh. Vojaki Rdeče armade so vkorakali v Mursko Sobotu 3. aprila, v Lendavo pa že naslednji dan, 4. aprila. In spet poseben pano prikazuje te zadnje operacije ter ustanovitev Prekmurske brigade. Bojni poti te brigade je namenjen drugi pano, kjer izvemo, da se je pohod te bojne enote pričel 7. maja 1945 in da je

Izložbene vitrine in panoji v soboškem muzeju

pohodu in bojih Džemsove čete je za obiskovalce poseben pano.

Prekmurska četa v letu 1945

Pogoji za ustanovitev partizanske čete v Prekmurju so kljub poostrenim ukrepom madžarskega okupatorja vedno hitreje dozorevali. Tako so se proti koncu januarja 1945 aktivisti odločili, da na najvišji vzpetini gozdnega obronka, ki se razteza med Dobrovnikom, Kobiljem, Bukovnico in Motvarjevci, kjer je samevala skrita Voglejeva koča, ustanovijo Prekmursko partizansko četo. Jedro so sestavljali domačini Prekmurci ter prek Mure poslani aktivisti. Komandir je bil Filip Korošec-Bor in politični komisar Franček Mirtič.

O vsem tem in o dejavnosti in akcijah Prekmurske čete pripoveduje z razstavljenimi predmeti naslednji pano. Zvemo za hajko Madžarov na četo konec februarja 1945 in o tem, da se je četa razdelila in da je del šel na Ravensko, drugi na Goričko. Prvi so naleteli na velike ovire in so se porazdelili po celotnem Dolinskem

imela 1500 borcev. Drugi bataljon se je boril v sestavi enot JLA z ostanki sovražnikovih enot okrog Dravograda od 9. do 13. maja 1945.

Zadnji izmed treh panojev prikazuje prihod delegacije SNOS v Mursko Sobotu, kot začasnega predstavnika nove oblasti. Ta je na novo organizirala upravo, šolstvo, preskrbo ter mitinke in proslave, pa tudi nekaj števil glasila OF za Štajersko in Prekmurje »Novi čas«.

★

Tako sem za ogled treh manjših sob v murskosoboškem muzeju porabil kar precej časa, a mi ga nikoli ne bo žal. Ko sem zapuščal grad v parku, sem se ustavil še ob spomeniku tik sprehajalne stezice in se še enkrat pomudil v mislih pri vseh, ki so darovali svoja življenja za to, da mi živimo lepše, svobodne dni. Na to me je še enkrat opozoril opomni stih, vklesan na spomeniku:

»Kakor ponosni galebi nad vodo, taki so padli za našo svobodo.«

Tekst in foto:
Filip Matko

ŠOŠTANJ

Ob dnevu vstaje slovenskega naroda

Člani ZB NOV Šoštanj so praznik dneva vstaje slovenskega naroda proslavili na predvečer praznika s kresom na Goricah. Na sam praznik pa so organizirali skupinski članski izlet na Pohorje. Obiskali so pokrajinski muzej NOB v Mariboru. Člani so si ogledali razstavo eksponatov NOB, ki prikazujejo dogodke na Štajerskem in Koroškem. Na Duhu na Ostrem vrhu so se ustavili pri spomeniku Djure Djakovića in Nikole Hećimovića. Z Osankarice so odšli k bojišču 1. pohorskega bataljona, kjer je Milan Pugelj govoril udeležencem izleta o pomenu borbe 1. bataljona. Med padlimi so bili narodni heroj Dušan Mravljak-Mrož, Karli Soln, Milan Soln, Ana Poprask in Anica Poprask, ostal pa je živ član tega bataljona Jože Pusovnik. Udeleženci izleta so si potem ogledali razstavo o borbah 1. pohorskega bataljona v domu na Osankarici, nato pa nadaljevali pot čez Oplotnico, kjer so si ogledali spomenik NOB. V Frankolovem so k spomeniku talcem, med katerimi je bil obešen štajerski rojak Jože Kočevar, položili venec.

MILOŠ VOLK

GORENJSKA

Prva seja pododbora vezistov za Gorenjsko

Pred kratkim se je sestal novi odbor pododbora vezistov NOV za Gorenjsko. Za predsednika so izbrali Franca Gracarja, za podpredsednika Branka Blenkuša, za tajnika Gabrijela Divjaka, za blagajnika pa Vinka Berceta. Drugi člani so sprejeli zadolžitve za delovanje po posameznih občinah Gorenjske. Za povezavo z odborom Jeseniško – bohinjskega odreda bo skrbel Edo Zavodnik iz Ljubljane, ki bo tudi delegat pri odboru vezistov NOV Slovenije. V osboru Kokrškega odreda bo deloval Janez Zupan iz Žirovnice. Za povezavo z Radioklubom Jesenice bo skrbel Ivan Jauh, z Radioklubom v Lescah pa Franc Krek.

Na seji so se dogovorili tudi o nekaterih nalogah, ki jih bo treba opraviti v prihodnjem enoletnem obdobju. Predvsem naj bi anketirali vse veziste NOV na Gorenjskem. To je potrebno zato, da bo lahko nadaljevala z delom komisija za odlikovanja in priznanja. Obenem bo to prispevalo k monografiji vezistov Jugoslavije oziroma k opisu tistih pomembnih dogodkov v času NOB, pri katerih so sodelovali vezisti. Pospešili bodo akcijo samopomoči za postavitev obeležja na Prtovcu. Ob odkritju le-tega, predvidoma v letu 1980, bo tu prvo srečanje vezistov NOV Gorenjske. Ker je v Bohinju posebno veliko tovarišev, ki bi radi k temu prispevali, so za izvedbo akcije na tem področju zadolžili Miloša Ravhekarja. Podrovitelja pododbora PTT Kranj bodo obvestili o delovanju in ga zaprosili za nadaljnje dobro sodelovanje. Prihodnja seja bo predvidoma 7. septembra.

B.B.

MEŽIŠKA DOLINA

Mladinske akcije

Občinski komite ZK in ZSM Ravne na Koroškem je sprejel program dela mladih v tem letu v ravenski občini. V Mežiški dolini se pod okriljem gesla »Nič nas ne sme presenetiti« pripravlja večja akcija čiščenja okolja po vsej Mežiški dolini. Prvenstveno je v zamisli reka Meža od Črne do Dravograda.

Mladina naj tesneje sodeluje z borčevskimi organizacijami v občini in od borcev naj prevzame negovanje tradicij NOB.

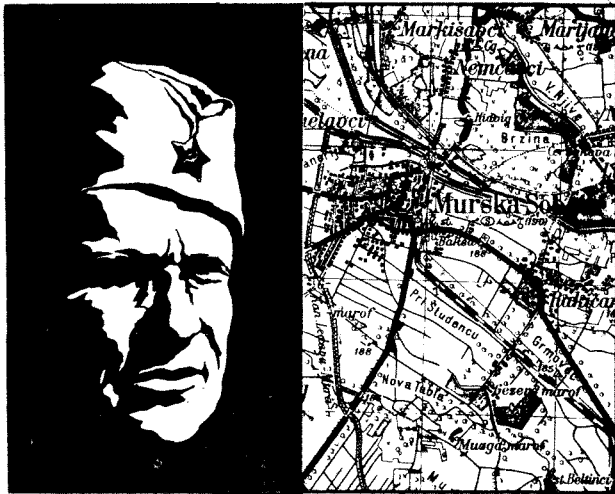
V ta namen se je v Črni sestal odbor borcev, ki je pripravil program »Pohod po poteh koroških bataljonov«.

Vsa leta doslej so bili borci organizatorji tega pohoda, odslej to prevzemajo mladi in borci iz Črne pričakujejo popoln uspeh. Ob krajevnem prazniku v Črni, dne 13. avgusta, bodo šle po poteh koroških bataljonov patrole na več strani. Večja patrola bo odšla iz Črne v Toplo in v Koprivno. Druga naj bi odšla iz Mežice ob državni meji v Podpeco in se v Podpeci združila s patrolo iz Podpece. Tretja patrola bo odšla iz Žerjava po Jazbini v Javorje. Vse pa se bodo združile v bližini Črne in ob 18. uri skupno pridejo pred spomenik zmage na trgu, kjer jih bodo pričakali družbenopolitični delavci iz Črne. Naloga patrol je, da obiščejo vsa spomeniška obeležja na svoji poti. Pohod patrol je vključen v program turističnega tedna v Črni, ki bo med 12. in 19. avgustom v Črni na Koroškem.

IGNAC ZDOVC

REZERVNI STAREŠINA

GLASILO OBČINSKE KONFERENCE ZRVS M.SOBOTA

DATUM: Julij 1979

ŠTEVILKA: 2

Faksimile naslovne strani

MURSKA SOBOTA

»Rezervni starešina« drugič izšel

Člani Zveze rezervnih vojaških starešin občine Murska Sobota so v svoje osnovne organizacije ZRVS prejeli letošnjo drugo številko glasila Rezervni starešina, ki ga izdaja informativna komisija pri predsedstvu občinske konference ZRVS Murska Sobota. Ta številka je izšla v sto izvodih in ni več tiskana v ciklostilni tehniki, ampak v tiskarski tehniki tiskarne.

Glasilo prinaša obvestila o akcijah, sledijo pa še zapisi o letošnjih delovnih praznovanjih osnovnošolcev ter srednješolcev v okviru akcije »30 let vzgoje mladine za SLO«. O poteku obrambnih dnevo na osnovnih in srednjih šolah so objavljeni tudi prispevki mladih.

FILIP MATKO

KRANJSKA GORA

Vedno pripravljeni teritorialci

Tudi na področju Kranjske gore in okolice uspešno deluje enota teritorialne obrambe, katere člani se polnoštevilno udeležujejo predavanj in vaj. Zato so njeni pripadniki sproti seznanjeni z najmodernejšim orožjem in sodobnimi vojaškimi veščinami. Enota ima vaje v okviru svojega območja in združeno s sosednjimi teritoriji. Nastopa tudi na raznih pomembnejših proslavah, spominskih prireditvah in slovesnostih. Ob letošnjem krajevnem prazniku je sodelovala v sprevodu skozi Kranjsko goro in na proslavi o poimenovanju šole po Jeseniško-bohinjskem odredu.

Teritorialci v sprevodu skozi Kranjsko goro.

LENDAVA

Občinski praznik

Praznik 22. junij spominja občane lendavske občine na težke in mračne trenutke v zgodovini NOB. Tega dne so se leta 1941 zbrali najzavednejši politični aktivisti v polanskem gozdu in pod vodstvom narodnega heroja Štefana Kovača – Marka in Miška Kranjca sklenili, da je treba pospešiti pripravo na razmah narodnoosvobodilnega gibanja v Prekmurju. Okupator si je prizadeval, da bi dobil v svoje roke organizatorje NOB. Policijski pritisk je naraščal, tako, da sta morala Štefan Kovač in Miško Kranjec v ilegalo.

Val narodnoosvobodilnega gibanja je zajel večje število napredne mladine. Po akciji, v kateri je bila čez noč posuta vsa lendavska občina z letaki, ki jih je natisnil okrožni komite KPS za Prekmurje v Trnju, s pozivom na odpor proti okupatorju, na sabotaže in na skrivanje pridelkov, je madžarski okupator stopnjeval aretacije. Smrt Štefana Kovača – Marka oktobra 1941 je prizadela prebivalstvo lendavske občine in Prekmurja ter za krajši čas zavrla narodnoosvobodilno gibanje. Akcije so se nadaljevale predvsem v vaseh, kjer so bili primorski Slovenci in Hrvatje. Ves ta odpor je madžarske okupatorje privedel do najhujšega ukrepa:

Dvaindvajsetega junija 1942. leta so v zgodnjih jutranjskih urah iz vasi Benice, Pince marof, Petišovci – Kolonija, Kamovci in naselje v Dolgi vasi odpeljali 650 prebivalcev v taborišče Sárvár na Madžarskem.

Sredi vojne vihrse se je rodila nova Jugoslavija. Vendar se boj ni nehal z osvoboditvijo. Ob osvoboditvi so v Lendavski občini imeli le zarodek dežnikarske industrije, osnove sedanje Nafta in nekaj trgovin.

Ob letošnjih jubilejih in hkrati 23. občinskem prazniku občine Lendava je proslavila jubileje delovno in hkrati slovesno. Proslavili so 20-letnico dvojezičnega šolstva in razčleniti sožitje na tem narodnostno mešanem območju. Govoril je predsednik RK SZDL Slovenije, tovariš Mitja Ribičič.

V gozdčku v Petišovcih so odprli novo tovarno metalnola, prvi tak objekt bazične kemijske industrije v državi. Lendava je bogatejša z novo sodobno blagovnico.

V Turnišču proslavljajo te dni 20-letnico obstoja čevljarke industrije Planika. Tu je bila osrednja proslava, slavnostna seja vseh zborov občinske skupščine, delavskega sveta TOZD Planika. Ob tej priložnosti so v Turnišču odprli čevljarški muzej, stanovanjsko poslovno stavbo.

V Dobrovniku pa so odprli nov otroški vrtec in praznovanje sklenili z revijo otroških folklornih skupin.

JOŽE ŽERDIN

MARIBOR

Srečanje borcev NOV Gozdnega gospodarstva

Julija letos je vodstvo Gozdnega gospodarstva Maribor organiziralo na Osankarici srečanje vseh svojih aktivnih in upokojenih borcev NOV. Bilo jih je okrog 50. Zbrali so se pod geslom »Nič nas ne sme presenetiti«.

Zbrane je najprej pozdravil direktor GG Maribor, tovariš Doblekar, nato je dr. Milan Ževart, ravnatelj muzeja NOB Maribor, govoril o razvoju NOB na Štajerskem in o vlogi Pohorskega bataljona, ki je padel v celoti 8. 1. 1943 pri Treh žeblih nad Osankarico. Sledil je ogled spominske razstave v Domu Pohorskega bataljona.

Vsi zbrani so nato odšli na prizorišče poslednje borbe Pohorskega bataljona, kjer je mladina iz šole v Oplotnici pod vodstvom tovarišice Supejeve izvedla kratek program. Položili so venec k spomeniku.

Po vrnitvi v dom na Osankarico so obujali spomine na pretekle dni. Sprejeli so sklep, da bo aktiv borcev pri GG Maribor, ki ga vodi tovariš Lakožič, sporazumno z občinskim odborom ZZB NOV Slovenska Bistrica sprejel sklep, da prevzame skrb za spomenik Pohorskega bataljona.

MILAN IVANUŠA-VENCELJ

LENDAVA

Zastava pripadnikov madžarske narodnosti

Na skupni seji vseh zborov občinske skupščin B.B. kupščine interesne skupnosti pripadnikov madžarske narodnosti in občini Lendava so med drugim sprejeli sklep o določitvi zastave te narodnosti. Zastava je rdeča-bela-zelena z rdečo peterokrako zvezdo na sredini. Ta zastava simbolizira udeležbo madžarske narodnosti v NOB, ljudski revoluciji in pri graditvi naše samoupravne družbe.

JOŽE ŽERDIN

LJUBLJANA

V muzeju Tomaža Godca

Organizacija ZB NOV Stadion je tudi letos organizirala izlet za svoje člane. Odšli so v novo odprti muzej Tomaža Godca v Bohinju in s tem počastili vse letošnje jubileje. Spotoma so se ustavili v Begunjah in v Dragi ter počastili spomin žrtev fašizma.

Vsem organizatorjem izleta, tako predsedniku ZB Jožetu Pencu, Slavku Kokalju, Rafku Kovačiču in drugim se udeleženci lepo zahvaljujemo.

JOSIP OSREDKAR

PODLEHNIK V HALOZAH

Medrepubliško prijateljstvo šolskih otrok

Pred nedavnim so se v Podlehniku zbrali učenci in delegacije iz pobratenih šol iz vseh republik, kjer so jim tamkajšnji učenci pripravili nadvse prisrčen sprejem.

Vezi teh stikov namreč segajo tja v vojne čase. Ze pokojni ravnatelj šole v Podlehniku Radovan Verk je pred leti navezal stike z osnovno šolo Radoja Radojčiča iz Ugrinovcev v SR Srbiji, kamor je bil med vojno skupaj s starši izseljen. Pozneje mu je uspelo, da je navezal stike še z osnovnimi šolami Slavko Rodić iz Drvarja v SR Bosni in Hercegovini ter 11. noemvri iz SR Makedonije, Ivan Muraković iz SR Hrvatske in bajo Jojić iz Andrijevice v SR Črni gori. Učenci se bodo vsako leto vsaj enkrat srečali, vedno seveda v drugi republici.

Tako so nekateri učenci, zlasti pa učitelji, že stari znanci. Obujajo spomine na prehojene poti, učne uspehe pa tudi na tiste učence, ki so danes že kje drugje, nekateri v poklicu. Ob srečanjih obiščejo tudi kraje, kjer so se njih stari očeti bojevali za svobodo. Del njihovega poslanstva je, da prenašajo izročila naše revolucije v naš čas.

FRANJO HOVNIK

KOČEVJE

Socialistična zveza delovnih ljudi nadaljuje delo Osvobodilne fronte

Na občinski konferenci v Kočevju so ocenili preteklo delo in razpravljali o prihodnjih nalogah. Problemi so v kmetijstvu in gospodarski dejavnosti še vedno pekoči. Odliv mladih bi morali zaježiti z izgradnjo dveh malih obratov v Osilnici in obrata v Petrini. Take probleme bi morali rešiti v Predgradu, Koprivniku, Mozlju in v Strugah.

Delegat aktivistov OF Barje-Kolpa je govoril o revolucionarnih tradicijah. O revolucionarnosti Kočevske v vseh obdobjih ljudske revolucije bi morali več pisati. Muzej v Kočevju, ki zbira dokumentacijo, ima nemogoče pogoje dela. Morali bi urediti prostore in poskrbeti za kader. Aktivisti OF Barje-Kolpa pripravljajo popis vseh padlih, umrlih in še živčih aktivistov OF in s tem gradivo za pisanje krajevnih kronik.

V organizaciji ZSMS je vrsta njenih članov, ki izdajajo glasilo Mladi Kočevc.

PETER ŠOBAR

NOVA GORICA

Uspehi rezervnih vojaških starešin

V Novi Gorici so zaključili izpite rezervnih vojaških starešin iz 24 krajevnih konferenc. Najboljša je bila ZRVS »Matevž Velušček« iz Nove Gorice. Skoraj vsi udeleženci so izpite uspešno opravili. Tisti pa, ki jih še niso, jih bodo morali opraviti do 15. septembra letos. Med posamezniki je Franc Paravan, stari vodnik iz krajevne konference ZRVS »Maks Valentinčič«, dosegel najboljši rezultat v občini.

M. G.

TINJE NA POHORJU

Krajevni praznik

Tinje so majhna vas na Pohorju, znana iz narodnoosvobodilne vojne. Tu skorajda ni kmetije oziroma hiše, kjer se borci za svobodo ne bi med vojno ustavljali, kjer jih ljudje ne bi gostoljubno sprejeli ter jim po svojih močeh tudi pomagali.

Zato verjetno ni naključje, da so tu že 15. junija 1944. leta ustanovili OF, in sicer kar sredi vasi, v gostilni Orglec ter se tako še bolj povezali s partizani. Tu tudi niso poznali izdajstva. Vsi so vedeli, kje jim je mesto in bili so prepričani v zmago revolucije.

Vaščani so se zato odločili, da bodo odslej vsako leto praznovali 15. junija svoj krajevni praznik, v spomin na njihov organiziran boj proti skupnemu sovražniku. Tako so letos ob svojem prazniku podelili najzaslužnejšim krajanom značko OF in priznanje. V vrste zveze komunistov pa so sprejeli tudi nekaj novih članov.

FRANJO HOVNIK

LIPOGLAV

Obisk pri brigadirjih

V krajevni skupnosti Lipoglav več naselij tera isti problem – pitna voda. Krajski si že več let prizadevajo za napeljavo vodovoda. Letos je akcija stekla. Na pomoč je priskočil tudi občinski komite ZSMS Ljubljana Moste-Polje in štirinajst delovnih organizacij. Ustanovili so mladinsko delovno brigado pod geslom »Pugled 79«, ki je z delom začela 8. julija.

Člani ZB, ki živijo na področju te KS, nimajo svoje borčevske organizacije, pač pa spadajo v KO ZB NOV Sostro-Podlipoglav. Organizacija je določila delegacijo, ki je 16. julija obiskala brigadirje v taboru v dolini »Pri Rekarju«. Pogovarjali so se o njihovem delu in življenju.

ALOJZ KASTELIC

Spomenik Bogdanu Viskiču

Na večkrat izraženo željo številnih borcev 3. prekomorske udarne brigade in za skromno oddolžitve ter v znak priznanja za delo, ki ga je opravil v korist borcev omenjene brigade in drugih borcev NOV Jugoslavije, bomo nekdanji borci 3. prekomorske udarne brigade postavili pokojnemu Bogdanu Viskiču v njegovem rodnem Gradacu v Dalmaciji trajno obeležje doprsni kip na ustreznem podstavku. Spomenik je izdelal Jože Pohlen, akademski kipar iz Kopra. Slovesno odkrivanje spomenika bomo izvršili, dne 10. septembra 1979 ob 9. uri v Gradacu v Dalmaciji. Govoril bo narodni heroj Jugoslavije Stane Bobnar, vojni politični komisar tretje prekomorske udarne brigade. V izvedbi kulturnega programa bodo sodelovali KUD »Vitimir Viskič« iz Gradaca in nekdanji člani kulturne skupine omenjene brigade. Za udeležbo na partizanskem zborovanju Slavnik iz Kopra organizira štiri-dnevni avtobusni izlet v Gradacu in obisk Mostarja, Knina in Šibenika tj. krajev v Dalmaciji in Hercegovini, kjer so se borci brigade v sklopu 26. dalmatinske udarne divizije udeležili bojev za osvoboditev omenjenih krajev.

Bogdan Viskič je bil rojen 10. avgusta 1915 v kraju Gradac pri Metkoviću v Dalmaciji. Izhaja iz napredne kmečke družine iz katere je v NOB sodelovalo šest bratov in dve sestre. Brati Milivoj, Vitimir in Miloš so padli kot prvoborci NOVJ že v začetku vojne. Celotna družina pa je bila že pred vojno vključena v napredno delavsko gibanje, saj so bili štirje brati predvojni člani KPJ.

Bogdan Viskič je v domačem kraju končal osnovno šolo, ko mu je bilo 14 let, se je odšel učiti poklica v Saraje-

Bogdan Vistić na Visu leta 1944

mandant 4. bataljona. Od aprila do avgusta 1943 je bil spet v Biokovskem odredu načelnik štaba. V začetku avgusta 1943 je bil nekaj časa namestnik komandanta skupine udarnih bataljonov Dalmacije. Od septembra 1943 do aprila 1944 pa je bil namestnik komandanta 3. dalmatinske brigade. Od aprila do junija 1944 je bil na zdravljenju in oficir pri štabu 26. divizije.

Od junija 1944 do marca 1946 je bil komandant 3. prekomorske brigade in je vodil enote brigade pri obrambi vzhodnega dela otoka Visa, ko se je tam nahajal VŠ NOVJ in tovariš Tito. Nato je vodil enote brigade v borbo za osvoboditev srednjedalmatinskih otokov (Korčula, Brač), polotoka Pelješca, dalmatinske obale od Makar-

ske do Skradina (Split, Kašteli, Trogir, Šibenik). Sledile so več kot trideset dni trajajoče borbe za osvoboditev Hercegovine (Mostar), Like (Gospic), zahodne Bosne (Bihać), Hrvatskega Primorja in otoka Krka ter nato borbe na stari jugoslovanski-italijanski meji pri Klani in končno borvo. Leta 1933 je končal 3-letno poklicno šolo in postal avtoklepar. Nato je leta 1935 delal v svojem poklicu v Sarajevu, Zemunu, Novem Sadu in nato spet v Sarajevu. V napredno delavsko gibanje se je vključil že leta 1933, ko je postal član SKOJ in se vpisal v napredne sindikate. Ob prvomajskih volitvah leta 1935 je bil zaradi svoje politične dejavnosti aretiran, izgnan iz Sarajeva in preganjan v domači kraj.

Ob prevozu z ladjo mu je kljub spremstvu policije uspelo pobegniti. Nato je delal v domačem kraju in se je ukvarjal s ključavničarskim poklicem, ribolovom itd. V KP Jugoslavije je bil sprejet 2. avgusta 1935.

Že leta 1936 je bil ob znanem preganjanju komunistov aretiran in dolgem mučenju v zaporih obsojen na pet mesecev ječe. Pri vojaki je bil v artilerijski enoti v Čačku. Pred začetkom druge svetovne vojne je bil večkrat aretiran.

Začetek vojne in razsulo stare jugoslovanske vojske je dočkal kot vojni obveznik v Mostarju. Uspelo mu je pobegniti domov, po prihodu fašistov v njegov kraj pa se je takoj umaknil v gozdove. Že leta 1941 je sodeloval pri ustanavljanju partizanskih enot, zlasti Biokovskega odreda, v katerem je bil desetar, komandir čete, kamandant bataljona in načelnik štaba odreda. V 4. dalmatinsko brigado 9. divizije je bil premeščen v začetku januarja 1943 in je bil ko-

bč za osvoboditev Slovenskega primorja, Istre vse do reke Soče (Tržič), kamor je brigada prišla prve dni maja 1945. Po umiku iz Trsta pa je njegova brigada prišla v zahodno Istro (Koper, Izola, Piran, Umag, Novigrad, Buje, Brtonigla, itd) kjer je ostala vse do podpisa mirovne pogodbe z Italijo.

Po vojni je ostal v JLA in je bil leta 1946 imenovan za načelnika štaba 26. divizije, nato pa je postal komandant 5. krajiške divizije. Po opravljeni višji vojaški akademiji je postal komandant 60. divizije, in kmalu nato komandant vojaškega okrožja Reka. Vse te dolžnosti je opravljal na ozemlju Slovenskega Primorja in Istre, na katero je bil močno navezan, saj je brigado vodil od Visa do Soče. Za zasluge v NOV je bil odlikovan s številnimi odlikovanji, med njimi tudi z redom zaslug za narod z zlato zvezdo, ki mu ga je leta 1973 v imenu IS SRS izročil dr. France Hočevar, takratni podpredsednik IS Slovenije. Bogdan Viskič je bil zaradi težke bolezni leta 1956 upokojen kot polkovnik JLA. Umrli je leta 1973 v Gradacu v Dalmaciji. V počastitev spomina in v znak priznanja za opravljeno revolucionarno delo v predvojnem delavskem gibanju, za udeležbo v NOB in v povojni graditvi socialistične Jugoslavije, je skupščina krajevne skupnosti v Gradacu sprejela sklep in pomenovala osrednji trg ob obali v mestecu Gradac v trg Bogdana Viskiča (v zgradbi na omenjenem trgu je meseca februarja 1945 nekaj časa bil tudi štab 3. prekomorske brigade na povratku iz borb za Mostar in pred odhodom v sestav 4. armade ter nato v Biograd na moru).

Albert Klun

Iz bitk v Suhi krajini

Razgibana je življenjska pot, ki jo je prehodil v osemdesetih letih Franc Smrke-Još. Narekuje nam, da se zaustavimo vsaj pri nekaterih pomembnih dogodkih, še preden je v letu 1941 stopil v središče narodnoosvobodilnega odpora na območju Suhe krajine.

Sam opisuje to pokrajino kot revno in pasivno, ki je dajala le tenek kos kruha. Izseljevanje v druge dežele in tudi »čez lužo« je bil stalen pojav, kar doma ni bilo virov za preživljanje. Ostali so životali doma, brez upanja na boljše življenje.

Franc Smrke-Još je okusil trpljenje že med prvo svetovno vojno. Kot mladenič so ga poslali na italijansko fronto, kjer je bil pri Pivki težko ranjen in izgubil je oko. Poškodba pa ga ni motila, da ob koncu vojne ne bi vstopil med Maistrove prostovoljce, ki so se borili za Koroško, za severno mejo. Zaslužen si je pribral Spomenico 1918-1919.

Po vojni je kljub ekonomskim težavam dokončal gimnazijo in ekonomski študij. Postal je uradnik računovodske stroke in deloval pri cestnih odborih srezov in banske uprave. Nazadnje je bil iz političnih razlogov premeščen na sresko načelstvo v Kamnik, od koder se je ob prihodu Nemcev zatekel v rodni Žužemberk.

Mladega Franca je nastanek nove jugoslovanske države tvorbe močno pritegnil. Vpisal se je v društvo Sokol, a po nastanku organizacije jugoslovanskih nacionalistov se je vključil tudi tja. Postal je vodja žužemberške enote. Vse bolj pa je spoznaval, da gre za prevaro in protiljudsko organizacijo. Prav na pragu trboveljskih dogodkov je spoznal iluzije, v katerih je dotedaj živel, in se upri nadaljnjemu delu. Zavrnil je naročilo, da bi se udeležil pohoda proti delavcem in še pred njim razpustil celotno organizacijo, kajti spoznal je njeno razredno vsebino. Potem je vneto sodeloval pri Sokolu in se nagibal na levo stran, ki jo je zastopal dr. Josip Rus.

Tako kot druge, so se pred drugo svetovno vojno tudi v Žužemberku tehtale politične sile. Franc Smrke-Još jih med drugim ocenjuje:

»Nekaj posameznikov iz nepreglednih vrst ponižnih in poslušnih ovčic se je strgalo z verige duhovnih pastirjev in ubralo drugačno pot. Niso verjeli ljudem iz prižnic in ponižno nastavljalji lica udarcem močnejših. Sokol je trgal zlasti mladino iz nazadnjaške klerikalne miselnosti. Pred drugo svetovno vojno je bilo v njem že okoli sto petdeset članov. Ko je Jugoslavija pristopila k trojnemu paktu, je odbor Sokola pripravil 27. marca 1941 protestno zborovanje, ki se ga je udeležilo več kot petsto ljudi...«

V Žužemberku se je začel organiziran odpor. Takoj po zlomu Jugoslavije so začeli zbirati orožje, strelivo, vojaško opremo... V mesecu juniju 1941 je bil že sklican sestanek, ki sta se ga udeležila tudi organizatorja vstaje Lado Ambrožič in dr. Jože Rus. Od domačinov so se ga udeležili Jože Smrke, Franc Smrke-Još in Stane Vehovec. Petnajstega avgusta 1941 je bil formiran prvi terenski odbor OF, v katerem so bili: Jože Smrke, Ivan Rak, Franc Smrke-Još, Ivan in Stane Vehovec, dr. Lu-

cer deloval v trgu, a delo je raztezal še na okoliške vasi. Vzpostavljali je zaupnike, hkrati pa se je povezoval z okoliškimi aktivisti, Venčeslavom Winklerjem, dr. Jožetom Benigerjem, Vilijem Švalom in Ivanom Hrovatom.

Že konec septembra 1941 so se sestajali tudi pristaši Orla v Župniščih v Žužemberku, Zagradcu in Ambrozu, da bi ob podpori duhovščine zajezili napredno odporniško gibanje. To so bili že zarodki poznejše bele garde. Italijani so s pomočjo posameznih ovaduhov dobivali podatke o terenskih delavcih in simpatizerjih. Zaradi kontraakcije je bilo treba opreznije ravnavati. Nekaj časa sta zaradi prikrivanja delovala še celo dva odbora OF. Da bi sovražnik onemogočil zbiranje in sestankovanje članov odbora OF pri gostilničarju Jožetu Smrketu, ki je bil vodilni aktivist, so na njegov dom preselili enoto tajne policije. Le-ta je v dimniku montirala tajno prisluškovno napravo, da bi izvedela, kaj se pogovarjajo v gostilniških sobah. Aktivisti so napravo kmalu izsledili in se poslej pogovarjali ob trkanju s kozarci in med prepevanjem, da so onemogočili posneti pogovore.

Aktivisti na terenu so izvajali propagandne akcije, zbirali orožje in oblačila, hrano ter se spopadali z agitatorji bele garde. Sekretar rajona dr. Ludvik Žnidaršič in Franc Smrke-Još sta večkrat obiskovala Dolenjski bataljon, ki je taboril na Rogu. Dajala sta mu podatke o posadki v Žužemberku, ker se je nanj pripravljala napad. 25. marca 1942 je prišel bataljon v Stransko vas z namenom, da napade karabinjersko posadko v Žužemberku. Ker akcija ni bila koordinirana s terenskim odborom, se je 26. marca 1942 zaključila brez večjega uspeha. Pa tudi taktično ni bila izvedena tako kot treba. V napad je štab bataljona poslal samo nekaj borcev, ostali pa so bili na položajih na desnem bregu Krke v zavarovanju. Ker ni bilo likvidirani posadko, je bil za mnoge somišljenike OF nerazumljiva uganka. Neizkušeni borci in napaka vodstva je preprečila popoln uspeh. Kljub temu pa so nekateri ta izpodleteli napad vendarle ocenili pozitivno. Viktor Avbelj-Rudi je napad ocenil:

»Žužemberški napad je pomenil izredno velik preobrat položaja na Dolenjskem, ne glede na potek samega napada. Takrat je naša vojska, ki je bila dotlej še nekoliko zakonspirirana, šla v neposredno dejstvena...«

Po napadu so se Italijani znašli nad prebivalci in jih ustrahovali. Zažgali so hišo Jožeta Smrketa, njega in vse člane družine pa so zaprli. Pozapri so še nekaj drugih tržanov in se udrili v poslopjih pri cerkvi in v župnišču.

Poslej so bile partizanske enote v stalnem stiku s terenci in prebivalstvom. Rasel je odpor...

Po prvem napadu na Žužemberk 26. marca 1942, je Franc Smrke-Još odšel v partizane. Ni ga motila ne starost ne invalidnost očesa. Vključil se je v 1. četo 3. bataljona Zapadnodolenjskega odreda. Postal je komandir tako imenovane Joštove čete. Nekaj časa je bil tudi komandant polbataljona...

Že maja 1942 se je na področju Suhe krajine začela pojavljati organizacija četnikov in bele garde. Duhovni vodje so bili dekan Karel

Gnidovec, kaplana Janez Jenko in Ivan Hrovat ter bivši mornariški kapetan Janko Debeljak. Pripravljali so teren in agitirali...

Dne 2. junija 1942 je napravila večja italijanska kolona izpad proti Krki in Stični. Pri Znojilah je kolona padla v zasedo bataljona 2. grupe odredov. Izid spopada je bil za Italijane porazen, okoli trideset mrtvih in več ranjenih, uničeni so bili štirje kamioni... Pod zaščito oklopnikov so se vojaki vrnili v Žužemberk.

Blokada Žužemberka v juniju in juliju 1942 je bila tako uspešna, da je bila italijanska posadka v njem v brezupnem položaju. Partizani so streljali ob vsakih premikih in obhodih. Ponoči je komanda uvedla strogo pripravljenost in policijsko uro, če za dne, ker so jim bili nevarni tudi civilni v trgu. Po vseh poteh in ulicah v trgu so bili španski jezdec in bunkerji, ki so kar naprej pošiljali rafale. Pretrgani so bili stiki s središči oskrbovanja, ceste so bile prekopane in čeznje so bile lesene preklade spodžganih dreves. Posadki je primanjkovalo orožja, streliva, hrane, rasla je živčnost in padala morala...

Na pomoč so prihajala letala, ki so odmetavala živila in orožje. Nekaj tega je padlo tudi na partizansko stran. Italijani so prestrezali poslani material še celo v ženskih oblačilih z jerbasi, da ne bi bili tarča partizanskih krogel. Tržani so se smejali in se šalili, da »babje kikle« se najbolj ustrezajo italijanski korajži...

Končno je napočil dan evakuacije. Iz Novega mesta je prišla na pomoč kolona tankov, da bi zavarovala odhod posadke. Seveda te premike partizani niso gledali ravnodušno. Z desne strani Krke je sovražnike obstreljevala izvidnica 1. čete 3. bataljona, z leve strani pa enota 1. bataljona Zapadnodolenjskega odreda. Italijani so imeli pri preboju nekaj mrtvih in ranjenih.

Dr drugega dne, 13. julija 1942, so se začeli italijanski vojaki zgodaj zjutraj umikati iz Žužemberka. Ena kolona se je umikala čez Zafaro in Sadinjo vas, druga skozi Stavčo vas v smeri Novega mesta. Umakniti so se morali iz strateško zelo pomembnega kraja. Prad tem je bilo v Žužembergu okrog šeststo posadke.

Kmalu po umiku italijanske vojske so borci Proletarskega udarnega bataljona Toneta Tomšiča, ki so napadli postojanko iz Plešivca, zasedli Žužemberk. 1. četa 3. bataljona (Joštova četa) je prišla v osvobojeni trg nekako ob 11. uri, ker je zasledovala italijansko kolono skoraj do Soteske.

France Perovšek-Lado Krčan, takratni komisar bataljona, je med drugim zapisal:

»Pri napadu na Žužemberk se je zlasti odlikovala četa, ki jo je vodil Jošt, ko je zasedla desni breg Krke in se utrdila ob cesti Dvor-Žužemberk proti Zagradcu. Preprečevala je izpade in prihode v Žužemberk iz Novega mesta. Bila je vključena v vse ofenzivne sunke. V četi je bilo dobro vodstvo!«

Komandant poveljstva slov. partizanskih enot Franc Leskošek-Luka je prišel še istega dne v osvobojeni trg. Postavil je komando mesta in za komandanta imenoval Franca Smrketa-Jošta. Ob tej priliki je komandi izročil svilen partizansko zastavo. To je bila

Pogovor v senci

Vroč dan v prvih junijskih dneh, prava pripeka. Sedimo na klopi o bolezenskih težavah. Med ljudmi srečujemo precej borcev in revolucionarnih dni, ki iz leta v leto prihajajo sem, da bi si b pripovedovanj ter obujanj spominov na preteklost, pa tudi o sed tudi kaj takega, kar bi lahko obogatilo našo partizansko zgodov uhajajo v viharne dni, ko je bilo potrebno tvegati...

Nekaj smo jih prestregli in dali na papir kot utrinke iz partiza

prva komanda mesta v Sloveniji.

Dne 18. julija je bilo na zborovanju okrog šeststo tržanov, na katerem so govorili Edvard Kardelj, Jože Rus, Edvard Kocbek in Tone Fajfar. Na zborovanju je bil odstavljen dotedanji občinski odbor, na njegovo mesto pa izvoljen prvi NOO. To je bil velik dogodek za vse prebivalce Suhe krajine.

Dne 3. avg. 1942 sta imela Jože Brilej-Bolko in Edvard Kocbek sestanek z osemnajstimi duhovniki, jih seznanila z nameni OF in jih odvrčala od bele garde.

Mnogo akcij je bilo v času svobodnega delovanja v Žužemberku in njegovi okolici. Potem, 26. septembra 1942, po roški ofenzivi, so Žužemberk ponovno zasedli. Povečala se je dejavnost okupatorja in ustanovljenih vaških straž. Gubčevci so 21. dec. 1942 napadli Žužemberk, a ga niso zasedli. Italijani se utrjujejo... Potem ga napadeta 14. in 15. divizija 25. in 26. julija 1943, pri čemer uporabljata topove, toda zavzete je prepreči pomoč kakšnih tisoč vojakov, ki pridejo na pomoč iz Trebnjega. Partizani uspejo priti v trg in zažgejo sodno poslopje, zdravstveni dom ter šolo. Prav tedaj je padec fašizma, ki pa italijansko soldatesko še ne vrže na kolena. Nevarni so vse do 8. septembra...

Desegega septembra 1943 odidejo Italijani iz Žužemberka. Belogardisti se razidejo na domove, zagrizeni v Turjak, doživljajo poraze, a kmalu se zopet okrepi domobranstvo...

Sedemindvajsetega oktobra 1943 zasedejo trg Nemci, toda že 11. novembra se umaknejo. V trgu deluje komanda mesta, partizanske delavnice, utrjuje se oblast...

Potem se začenjajo hudi časi. Vrstijo se bombardiranja drug za drugim in ubitih je nekaj ljudi. Ob koncu vojne padejo bombe na Žužemberk tudi iz zavezniških letal. Vrste se spopadi z Nemci in domobranci. Trg je v ruševinah z gradom vred, skoraj ni najti celega poslopja...

Franc Smrke-Još je neposredno ali posredno sodeloval skoraj pri vseh akcijah, saj je bil nekaj časa obveščevalec na terenu Suhe krajine, potem pa v sestavu VII. korpusa. Zato je v nekaj letih zbral ogromno gradivo za področja bivših občin Ajdovec, Dvor, Hinje, Sela-Šumberk in Žužemberk. Zajetih 250 tipkanih strani. Zajemajo opise posameznih bitk, ki tukaj niso navedene, podpisani so borci, interniranci, zaporniki, pobiti, požgane vasi in drugo gorje... Pa tudi imena sovražnikov, da bi naša zgodovina dobila bolj stvarno podobo.

Nosilec Spomenice 1941-1945 Franc Smrke-Još ima številna odlikovanja in priznanja. Je tudi častni meščan mesta Žužemberk, ima občinska priznanja, zlato plaketo društva šoferjev Slovenije kot priznanje na prvo uporabo motorizacije v partizanskem napadu na Žužemberk...

Jošt ima za seboj bogato življenje in kljub osemdesetletjem, ki jih bo praznoval septembra letos, še vedno ustvarjalno deluje, piše in raziskuje ter s tem bogati partizansko zgodovino.

»Napad na Lož«

Franc Kelvišar-Fiki, nosilec Spomenice 1941-1945, je postal levičar že precej prej, preden se je vnel spopad z okupatorji. Pred vstopom v

NOV je živel v Ljubljani za Bežigradom kot brivski pomočnik. Kmalu se je vključil v kulturnoprosvetno društvo Vzajemnost. Tu se je srečeval s prekaljenimi predvojnimi komunisti in revolucionarji, Viktorjem Avbljem, Marjano Draksler, Rudijem Ganzitjem, Lojzetom Terčičem, Cirilom Keržičem, Antonom Beletom, Antonom in Milanom Šušteršičem. Prek društva in levega krila Sokola se je vključeval v napredno gibanje. Leta 1939 je postal član Skoja, sprejela ga je Ida Kovač-Sava, navzoča pa sta bila še Marjana Draksler in Rudi Ganziti. Z ostalimi skojevci in komunisti je dobival naloge, učil se je proletarskih pesmi: Kosce koso brusil..., Nabrusimo kose..., ruske pesmi..., Internacionalo... Dramska sekcija je naštudirala Hlapca Jerneja in gostovali so po raznih krajih. V organizaciji se je spoznal še z Zvonkom Runkom, Mirkom Zlatnerjem, Francem Bukovcem in drugimi. Poslušal je predavanja dr.

Aleša Beblerja, ki jim je govoril o španski revoluciji, o delavskih pravicah, o političnem položaju... Zbirali so se v gostilni »Fortuna« za Bežigradom, se vozili s kamničanom v Domžale, metali skozi okno vlaka letake in peli revolucionarne pesmi. Vsakodnevno so se politično in akcijsko pripravljali. V okviru Vzajemnosti so imeli dobro založeno knjižnico s knjigami naprednih pisateljev in se ob njej izobraževali. To so bili časi mladostne korajže in tveganj!

Policija je kmalu izvohala, da se v okviru Vzajemnosti zbirajo levo usmerjeni ljudje, zato je organizacijo razpustila in zaplenila knjižnico. Vzajemnost je tedaj vodil Rudi Avbelj, ki je bil obnem tudi sekretar KP. V Okviru celice so delovali še Albin Kovač, Mile Smolinski, Janko Rudolf idr. Organizirali

so rdečo pomoč in v okviru nje pošiljali pakete tudi aretiranimu komunistu Lojzetu Terčiču.

Po tovarnah so organizirali demonstracije proti draginji skupaj z Dragom Rebcem, Antonom Beletom in drugimi.

Leta 1941 je bil Franc Kelvišar vpoklican v Jugoslovansko vojsko v Šibenik. Že čez nekaj tednov je bila vojska v razsulu. Potem je tedni dni potoval do Slovenije in v Zagrebu bi ga kmalu zajeli ustaši.

Po prihodu v Ljubljano se je takoj povezal s sekretarjem SKOJ Milanom Šušteršičem, Stojanom Pevcem, Miro in Marcelom Kronegerjem. Takoj so stopili v akcijo in pripravljali razstrelitev transformatorja, pritegovali mladino k odporu in jo pripravljali za odhod v partizane. Kelvišar je bil zadolžen za rezanje telefonskih žic za topniško kasarno za Bežigradom. Do realizacije pa ni

Indreves

pi zdraviliškega parka v Radencih in se pogovarjamo n invalidov, poznanih in nepoznanih obrazov iz časa blažili vsemogoče travme. Veliko je besedičenj in danosti in bodočnosti. Vsak borec ima kaj povedati, vino. To so majhni mozaiki velikega boja. Misli nam zanskega življenja.

prilo, ker so se pripravljali za odhod v partizane.

Septembra 1941 se je v gostilni »Zelena trata« (»Fortuna«) je bila kompromitirana) zbralo dvanajst mladincev na poslovilni večer. V Wolfovi ulici so imeli organiziran prevzem nahrbtnikov, oblek in evljev. Potem bi se morali obratiti na določenem mestu. Od vseh pa se je pri Mestnem domu zbralo le pet, Drago Makuc, Polde Vrbovšek, Dušan Pičulin, Lado Pavšič in Franc Kelvišar. Tam jih je čakal vodič Mile Špicapan, zadolžen za povezavo s partizani. Tja je prišla še skupina z Viča, Lado Janežič in drugi. Po naročilu so se vsedli na redni avtobus, ki jih je odpeljal proti Pijavi gorici, kjer so izstopili. Usmerjeni so bili v Krim v šolski logor Zala, kjer se je opravila rekrutacija in sprejem v polbataljon, ki ga je vodil Ljubo

vsedel pred Svetovo hišo in si zapomnil vse, kar bi bilo pomembno za izvedbo akcije. Med drugim je ugotovil, da imajo vojaki vsak dan ob 17. uri večerjo in da jih trobentar kliče v zbor. To bi bil za udar najbolj primeren trenutek, ki bi vnesel med vojaštvo zmedo in preplah. Sodelovanje aktivistov na terenu je pripravil član okrožnega komiteja KPS Janez Hribar. Načrt je bil tako popoln, da je predvideval celo oddajo ranjenecov, prehrano borcev in organizacijo vodičev pri umiku.

Borci so se zbirali nad Ložem ob razvalinah starega gradu. Porazdelili so se v tri skupine in čakali na glas trobente odnosno na ukaz za napad. Sočasno so postavili zasedi v smeri Starega trga pri Vilčetovi bareki, drugo pa v smeri Grahovega nad Ložem.

ki se je znašel sredi mesteca in z mitraljezom divje tolkel na vse strani. Vsi Italijani so se zabarikadirali v hiše in se ogorčeno branili. Na pomoč jem je prihajala posadka iz Starega trga, ki jo je prestrela partizanska zaseda. Pobil je skoraj poln kamion vojakov in baje ubila polkovnika. V boju so bili zajeti vojaki in podoficirji skupaj s kapetanom, sedem po številu. Vse so partizani odpeljali s seboj. Zaplenili so precej orožja in streliva ter se začeli organizirano umikati. Če bi vojake iznenadili med večerjo, bi bil izid boja uspešnejši in v nadaljnjem planu je bil predviden napad na Ribnico. Partizani so imeli med akcijo tri mrtve in pet ranjenih. Akcija je vzdramila vso loško in cerkniško dolino.

Ob lepem sončnem vremenu so se borci otovorjeni z zaplenjenim orožjem in s sedmimi italijanskimi ujetniki umikali čez Knežjo nji-vo in Gornje Poljane ter čez Petelinjek na Rarno goro pri Loškem potoku, v Mikličevo vilo pri Belih vodah. Še med potjo se je vreme hitro zasukalo in začel je padati sneg že ponoči in nato ves naslednji dan. Zamedlo ga je skoraj pol metra. Vse to je bila voda na mlin zasledovalcem, ki so skoncentrirali mnogo vojaštva, da bi obkolili partizane in osvobodili svoje ujetnike.

Partizani so se ustavili v Mikličevi vili in drugih lovskih kočah tam naokoli. V dolino so poslali po hrano dve skupini, eno v Glažuto pri Ribnici, drugo v Drago pri Kočevju. V skupini iz Mikličeve vile je bil tudi Franc Kelvišar. Hodili so ves dan in se naposled zopet znašli pred njo. V snegu so izgubili občutek za smer. Utrujeni so se posedli po prostorih vile k svojim tovarišem, ki so imeli v varstvu italijanske ujetnike.

Italijanski kapetan je med potjo stalno odmetaval dele opreme, da bi ujetnike in partizane njihova vojska lažje sledila. Zasledovalcem je pomagal še zapadli sneg.

Partizani so bili porazdeljeni v tri skupine. Okoli njih so italijanske enote zategovale obroč in jih 23. oktobra 1941 popolnoma obkolile.

V Mikličevi vili je bilo tedaj dvanajst tovarišev s italijanskimi ujetniki, ki je zaropotalo. Prejšnji dan je komandir Novak omogočil lastnici vile in spremstvu, da so odšli v Ljubljano. Prav gotovo je bila to neodpustljiva napaka, kajti Miklič je bil znan kot nemški privrženec. Tako so dobili Italijani od izpuščenih dobre informacije.

Verjetno, da je stražar zapal sli pa spregledal prihajajoče vojake, ki so začeli obstreljevati leseno vilo. Borci so planili k puškam in iskali Dušana Pirjevca-Ahaca, ki pa je že skočil skozi okno in

pobegnil. Komandir voda Novak je dal sumljivo pove-
lje, da se puške postavijo v kot. Kmalu zatem so vojaki vdrl v vilo, borci pa so se skrivali po raznih kotih in pod stopnicami.

Tudi Franc Kelvišar-Fiki se je skril pod stopnice, a kmalu so ga izvlekli in ga zunanaj na snegu divje pretepali s puškinimi kopiti. Razbili so mu čeljust in zobe, ga tepli po glavi, da je padel v nezavest. Nato so ga zavlekli v hlev, kjer se je prebudil. Ponužali so mu kruh, a jesti ni mogel. Pretepali so tudi druge borce. Na karabinjerski postaji Retje v Loškem potoku so jih ponovno mučili, ter pljuvali. Tja so prišli tudi neki Kočevjarji, ki so jih zasramovali. Po treh dneh lakote v zaporih, so dobili skledo golaža, nakar so jih strpali na kamione in odpeljali v Ljubljano v Belgijsko kasarno. Razdelili so jih po celicah po dva in dva in jih uklenili. Tu so jih zasliševali in pozneje so bili vključeni v sodni proces »Ljuba Šercerja in banditov«, ki je bil v decembru 1941, potem ko so Šercerja v Ljubljani ujeli. Pet tovarišev s Šercerjem je bilo ustreljenih v Tomišlju 22. decembra 1941, sedem je bilo obsojenih na dosmrtno ječo (tudi Kelvišar), dva mladoletna (Drago Makuc in Filip Gabrovec) pa na dvajset let ječe.

Potem so bili zaprti na Miklošičevi cesti še do februarja 1942, od tam pa so jih odpeljali v zloglasni zapor v Alessandrijo. Po kapitulaciji Italije so Nemci izpustili mladoletna Draga Makuca in Iztoka Žagarja, ki sta takoj vstopila v partizane. Nekateri so premestili drugam in osvobodili so jih italijanski partizani (Polde Vrbovšek).

Franc Kelvišar-Fiki je bil še v zaporu Coroneo, kjer je bil do septembra 1944 za talca. Od tam so ga Nemci odpeljali v zapore Bernau na Bavarsko, kjer je bil zaprt do konca vojne. Med prestajanjem kazni je skušal dvakrat pobegniti, enkrat na Bavarskem, in pretepli so ga tako, da ni mogel stati na nogah.

Kljub nečloveškemu ravnanju z zaporniki, politično delo za zidovi ni zamrlo. Kelvišar je bil stalno povezan v trojkah, ki so organizirale štrajke, kulturno delo med zaporniki in propagando zoper okupatorja. Vzdržal je do konca...

Kljub slabemu zdravju je družbeno zelo aktiven, še zlasti na področju narodne obrambe in splošnojudskega odpora. Ima številna odlikovanja in priznanja ter Spomenico 1941 - 1945.

Mladost brez otroštva

Ob materi Franciški in očetu Antonu Avscu so se zvrstili številni otroci, Tone, Vanda, Maks, Marija in nazadnje med vojno rojeni Niko. Maks je postal žrtev vojne že ob prihodu Italijanov v aprilu 1941, komaj sedem let star. Kopica nedoletnih otrok je skupaj s starši okusila vse vojne strahote, ki jih je prinesla italijanska in nemška okupacija.

Z akcijo 19. oktobra 1941, ob uspešnem napadu na postojanko v Ložu in Bezuljaku, je Notranjska napovedala, da se je začel organiziran odpor proti nasilju. Sledile so akcije za akcijo in v poletju 1942 se je začela velika roška ofenziva. Mnogožično vstajo je bilo potrebno zatreti z najbolj krutimi prijemi ob podpori domačih izdajalcev, ki so se pojavili med ofenzivo v obliki vaških straž. Lo-

ška dolina jih je bila naenkrat polna. Delo župnika Presetnika in kaplana Kramariča ter drugih se je obrestovalo. Z močjo italijanske vojske so odvrčali ljudi od partizanstva in jih vključevali v vrste bele garde. Tedaj so se dogajale strašne reči...

Prva faza pritiskov na prebivalstvo so bili poboji, zapiranja, interniranja moških, požiganja, ustrahovanja in ropanja. Pri tem so okupatorju pomagali stari politični veljaki s posredovanjem volilnih imenikov in opredeljevanja ljudi. Še zlasti jim je bil uslužen župnik France Presetnik.

Naslednja faza terorja je bila preselitev mater z otroki v taborišča po Italiji. Pri tem so se še zlasti izkazale 2. in 3. septembra 1942. ustanovljene vaše straže. V tem dvojnem pritisku, okupatorjev in njihovih pomagačev, so se mnoge OF zveste civilne družine zateleke v varstvo partizanov.

Tako je iz pobeglih družin in iz rekonvalescentov nastal civilni logor, pozneje imenovan Slivniški bataljon. Bil je vojaško organiziran s stražo, patruljami in izvidnicami, čeprav je bilo v njem več kot polovico za obrambo nespособnih. Med njimi je bilo 38 otrok, od teh 21 pionirjev, ostali pretežno dojenčki, s katerimi so se zateleke matere.

Bilo je v septembru 1942, kmalu po napadu Loškega odreda (formiran je bil 27. avgusta 1942) na postojanke be-ga v Loški dolini, ko se je v zavetje Slivniškega bataljona umaknila tudi družina Avsec. Oče Anton je bil pljučni bolnik, sicer bi odšel v redno partizansko enoto.

Slivniški bataljon je taboril globoko v snežniških gozdovih, odrezan od bližnjih naselij, zato je bilo oskrbovanje s hrano zelo oteženo. Čestokrat so otroci in odrasli preživeli ob pomanjkanju hrane, ob boleznih in stalnih premikih... Te nadloge so se v zimskem času še povečale. Padale so žrtve, ko so hodili v dolino po hrano. Ubili so mladinca Toneta Mlakarja, nekoliko pozneje Iva Petriča, očeta petih otrok, Mlakarjevega s Police in težko ranili Lojzeta Matevžiča iz Vrhničke, očeta treh otrok.

Dne 19. decembra 1942 so napadli taborišče pri Belih vodah belogardisti in Italijani. Pri akciji so sodelovali člani vaških straž od Begunj do Kozarišča. Taborišče je bilo izdano in popoldne ob 14. uri, ko so prišli nekateri tovariši iz prehranjevalne akcije, so taborišče napadli. Še pred napadom so ujeli nekaj taboriščnikov in morda jim je kdo izmed njih kaj povedal.

Šestnajstletni stražar Ivan Strle je še utegnil zakričati, da so napadeni, potem se je nanj vsula toča svinčenk. Avseceva družina je bila tedaj v svoji kolibi in le Tonček je uspel zbežati za stražarjem. Skočila sta v malo vrtačo, v mrtvi kot, ko so bili izstrelki sovražnika najmočnejši. Potem je tekel naprej in se je priključil nekemu rekonvalescentu. Skupaj sta si nato reševala glavi. Na begu skozi gozdovje sta bila močno žejna in ustnice sta namakala v mahu. Še dolgo sta tavalala okrog, stran od prizorišča napada.

Drugi dan so se drug za drugim vračali v razdejana taborišča. Skoraj vsi so se rešili, v taborišču je bila zajeta le Avseceva družina, mati Franciška, otroci Vanda, Marija in Niko. Seveda mati ni mogla z nekajmesečnim do-

jenčkom in malima otrokoma zbežati. Vsi štirje so bili internirani do kapitulacije Italije in bili deležni taboriščnega trpljenja in lakote. Potem se je mati vrnila v Loško dolino, hčerko Vando pa je prevzela v oskrbo Turkova družina iz Cabra, kjer je bila do konca vojne. Pomagali so ji tudi Pajničevi iz Cabra. Mati z otrokoma ni bila varna pred domobranci. Med vojno je morala večkrat bežati. Najmlajši Niko je zaradi podhranjenosti v internaciji in zaradi drugih vojnih težav kmalu po vojni umrl, kot tretja žrtev Avseceve družine.

Enajstletni Tonček se je drugi dan po napadu na taborišče vrnil vanj. Barake so bile razmetane, kotli prevrtni z bajonetmi, raztresena posoda in hrana, pravo razdejavanje. Najprej je zašel v »svojo« vso razmetano barako in se zgrozil. Ko je brskal po slami je zadel ob očetovo truplo, ki je bilo pokončano od sovražnih strelcev. Zbežal je ven iz barake in se s solzami v očeh zatekel do komandanta Barege, kjer je na njegovih prsih zbruhnil v jok. Komandant ga je tolažil očetovsko, a vseeno ni mogel potešiti velike bolečine. Izgubil je očeta v najnežnejši otroški dobi, odpeljali so mu mater, sestrice in bratca. Srce je navdajala velika praznina.

Očeta so pokopali v gozdu ob veliki smreki. Borci so bili postrojeni in zapeli so mu pesem: Kot žrtve ste padli... Slovesen, a boleč trenutek...

V Slivniškem bataljonu je Tonček ostal zimo 1942/43 do meseca maja, ko se je razformiral zaradi izredno težkega stanja. Nekateri člani so bili porazdeljeni po drugih enotah, eni so se vrnili na teren in delovali tam. Dokler je bataljon še obstajal sta za Tončka skrbela Ivan Kebe iz Cerknice in Očka s Pokojišča, pozneje še drugi tovariši. Vključil se je v veliko družino tovarišev, ki niso pozabili nanj tudi po razpustu bataljona.

Tončka so oddali k zavedni družini v Podturen, kjer je bil do konca vojne. Zaradi zavednosti ljudi v vasi ni bil nikoli izdan, čeprav je deloval na terenu v pionirski organizaciji. Mnogo je preстал in lahko bi rekli, da je bila njegova mladost brez otroštva...

Tone Avsec je po vojni študiral in postal učitelj. Pozneje je diplomiral in opravil izpit za profesorja zgodovine. Diplomaska naloga se glasi: »NOB v Loški dolini do italijanske ofenzive«. Pa ne samo poklicno, tudi družbeno-politično udejstvovanje gre v smeri zgodovinskega in ohranjanja dogodkov NOB. Od tod vneto sodelovanje pri organizaciji muzeja revolucije v Ložu ob 40 letnici KPJ, pripravljane orisa zgodovine NOB za Rakek in okolico, sodelovanje pri izdaji prvega notranjskega zbornika ipd.

Sedaj deluje kot vodja zgod. arhiva pri CK ZKS in pomaga marsikomu pri delavskem in partizanskem zgodovinskega opisa.

Je otrok revolucije, skromen in dosleden, ko gre za bogatenje vrednot NOB. Bil je tudi dvakrat odlikovan za delo med in po vojni.

Vsak izmed sodelujočih je povedal nekaj iz svojih spominov, ki pa so le drobci življenja. Potem se pogovarjamo o današnjem trenutku in ga primerjamo z trenotami NOB. Marsikdaj smo razočarani... No, o tem pa kdaj drugič!

Anton Kebe

Šercer. Dodeljeni so bili v Presersko četo, ki jo je vodil Iztok Žagar, Šercer pa jih je osebno učil streljanja. Oba sta nanj napravila čudovit vtis.

Dne 19. oktobra 1941 se je pripravljala velika akcija celotnega Krimskega polbataljona. Preserska, Robska in Ribniška četa naj bi napadle utrjeni Lož, Borovniška in Šoška pa italijansko vojaško skladišče v Bezuljaku. Oba napada sta bila dobro pripravljena. Pri načrtu je osebno sodeloval Ljubo Šercer, ki je vodil osrednji napad na posadko v Ložu. V tej akciji je sodeloval tudi Franc Kelvišar-Fiki in pretežno borci, ki so prišli z njim iz Ljubljane.

Preden so partizani napadli na mesteca Lož, sta Ljubo Šercer in Slavko Kovač-Srneli nekaj dni poprej opazovala navade italijanskih vojakov. Smeli, kot domači, se je še celo preoblekel v civilno obleko in se v Ložu

Pogovor z vodjo partizanske šole

»Kako mislite organizirati to šolo, tovarišica Podlesek?«
»Najprej se mislimo namestiti na varnem mestu. Pravkar razpošiljam straže. Dajem navodila. Na prvo stražo sem poslala Davorja in Primoža. Pravkar se posvetujem z nekdanjimi partizanskimi učiteljicami.«

VRTNICA

Pogovor z komandantom 2. d razreda

»Kaj bi povedal, Miloš?«
»Če bi sedaj sovražniki zasedli Koper, bi mi ostali v naravi in se borili, kolikor bi bilo v naši moči. Najprej bi poslal stražarje na stražo, potem pa še izvidnike, da bi pogledali, če so sovražniki postavili zasede. Zelo bi bil vesel, če bi me tudi takrat izbrali za komandanta.«
»Hvala za pogovor.«

KRILAN

Pogovor z komandantom 4. a razreda

»Kaj bi storil, če bi nas napadel sovražnik?«
»Učencem bi rekel, naj bodo disciplinirani. Postavil bi še dodatne straže. Če ne bi imel možnosti dokazati, kako ljubim domovino, bi bil zelo žalosten. Po mojem ne bi nihče obupal. Poskušal bi rešiti tovariše in sebe.«

MOJCA

Naš ilegalni list: »Svoboda«

Ceprav smo v taboru, je pri nas tudi prijetno vzdušje. Kurirji nam s terena prinašajo prispevke, taborniki pripravljajo kres in razobešajo transparente. Tiskarna nenehno dela in ilegalni časopis »Svoboda« mora kmalu iziti. Alfred nam sporoča, kakšno je stanje v 7. in 8. četi. Ker 5. in 6. četa nimata dobrega sprejema, ne dobivamo nobenih novic. Ob mizah je polno dopisnikov, ki urejajo članke, nekateri tudi rišejo.

ŠTORKLJA

Pozdravne besede obrambnemu dnevu: »Triban 79«

Otvaram obrambni dan osnovne šole Janka Premrla-Vojka »Triban 79« in pozdravljam vse sodelujoče: pionirje, mladince in delavce šole, predstavnike ZB NOV, ZRVS, ZSMS in krajevne skupnosti ter pripadnike teritorialnih enot.

Z mnogimi vsebinami življenja in dela šole, posebej še z današnjim obrambnim dnem, izpolnjujemo pravice in dolžnosti slehernega državljana naše domovine: razvijanje in poglobljanje izročil junaškega narodnoosvobodilnega boja, čuvanje njegovih pridobitev ter pripravljenost braniti svobodo in bratstvo narodov in narodnosti naše samoupravne socialistične skupnosti.

Pionirji in mladinci, postrojeni v vode in čete, sestavljate brigado s herojskim imenom Janko Premrl-Vojko. Tudi to nas zavezuje, da bomo opravljali vse naloge obrambnega dne: šolo v naravi, ki je naslednica partizanske šole, pohode z orientacijskimi in obrabnimi vsebinami, naloge kurirjev, stražarjev, redarjev, izvidnikov, gasilcev, tabornikov, ekip za prvo pomoč, ilegalne tehnike z imenom Vojko in kulturniških skupin, z vso odgovornostjo in zavestno zavzetostjo.

Pri vseh dejavnostih obrambnega dne naj nas spremljajo spomini na junaštva partizanov, aktivistov in kurirjev, na njihovo trpljenje, odpovedi in žrtve, pa na tovarištvo in nesebično pomoč, ki naj bosta vrline tudi naših medsebojnih odnosov. Če bo na pohodu komu pešal korak, naj ga vzpodbujajo zvoki partizanske koračnice.

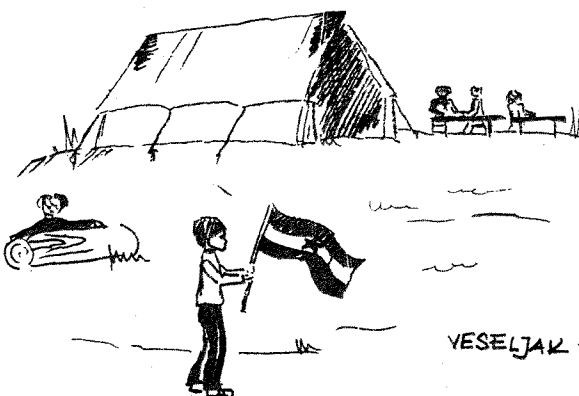
Vse naj nas spremljajo najlepša doživetja in zadovoljstvo na današnjem obrambnem dnevu!

POLES, poveljnik štaba obrambnega dne

IZ IZREDNE ŠTEVILKE »MODREGA VALA«, GLASILA OSNOVNE ŠOLE JANKA PREMRLA-VOJKA IZ KOPRA, POSVEČENE OBRAMBNEMU DNEVU; ILEGALNI LIST JE NOSIL IME SVOBODA.

PRESENETITI

VESELJAK - G.M.

Bil sem kurir

Bilo je v soboto, 19. maja 1979, ko smo izvedli obrambni dan z geslom »Nič nas ne sme presenetiti«. Zbrali smo se pred šolo. Mi smo 3. četa, vod A. Imeli smo šolo v naravi. Prvo uro smo imeli risanje, drugo pa smo pisali spise. Bil sem kurir. Moral sem obvestiti pevce za miting. Sporočilo sem skril za nogativo. Nihče me ni ustavil. Obrambni dan mi je bil všeč.

MARKO

»Smrt fašizmu – svoboda narodu!«

Vrhovni komandant (tovarišica ravnateljica) je prišel mimo 2.b razreda, kjer se je že pričel pouk šole v naravi. Partizanska učiteljica je dejala otrokom, naj vstanejo in dvignejo pest ter dejala: »Smrt fašizmu!« Otroci pa so strumno odgovorili: »Svoboda narodu!«. To je komandanta najbolj ganilo.

PATRICIJA

Občutki na obrambnem dnevu

CILKA: »Prijetno se počutim!«
BRADAŠKIJA: »Odlično! In vesel sem, da sem med mladimi, da je tako lepo vreme in da bodo mladi danes imeli priložnost spoznati delček partizanskega življenja.«
MARKEŽIČ: »Pripravljeni smo na vse, kar bi nas lahko presenetilo.«

DANIJEL: »Zelo prijetno, ker je pohod dobro organiziran.«

»Je kar v redu. Pot je malo predolga, a vseeno je odlično.« (DARKO, 7d)

»Pot je predolga, a zanimiva.« (EDI, 7d)

»Pohod sem doživljala, vsaj tako mislim, kot so ga doživljali naši osvoboditelji med narodnoosvobodilnim bojem.« (DUNJA, 7d)

»Vročina je neznosna. Borci so žejni in utrujeni, vendar je želja po svobodi večja. Tako sem doživljala obrambni dan.« (SAŠKA, 6b)

O pomenu današnjega dne

URBIČ: »Dan govori o tem, da se mladina pripravlja na morebitno vojno, ki jo, vsaj tako upam, ne bo.«

YPODLESEK: »Pomen je velik, kaj bi drugega rekla.«

PISEK: »To je nekakšna generalka za akcijo, 'Nič nas ne sme presenetiti', ki bo v jeseni.«

SINDRAKOVSKI: »Mislim, da je organizacija takšnih dnevov naša dolžnost. Na njih učenci spoznajo, kaj so doživljali partizani med narodnoosvobodilnim bojem in s tem nadaljujejo tradicijo.«

POLES: »Pripravljeni moramo biti na obrambo v primeru vsakega napada ali elementarne nesreče. V vsakem trenutku se moramo znati postrojiti in pripraviti načrt umika ali obrambe.«

MAVRIC: »Obrambni dan je potreben za obrambo naše domovine, predvsem pa se mora z obrambo spoznati naša mladina in tako nadaljevati delo borcev narodnoosvobodilne vojske. Še posebej me veseli to, da se naša mladina zelo dobro vključuje v obrabne priprave in v mladih vidim 'partizane' naše socialistične domovine.

Mladinke in mladinci, pionirke in pionirji!

Z veseljem sem prejel vabilo, da v imenu Odbora za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito in, prepričan sem, tudi v imenu krajanov krajevne skupnosti Koper-Center pozdravim vaš obrambni dan. To je tekoča obveznost, ki jo boste morali gojiti vseskozi, tako kot so jo gojili vaši vrstniki med vojno. To je tudi porok za ohranitev pridobitev revolucije, ki so jo izbojevali naši starši. V letu, ki poteka pod geslom »Nič nas ne sme presenetiti«, je vaša odločitev o današnji akciji, današnjem dnevu, toliko bolj pomembna! Prepričan sem in zaupam vam, da boste z začetim delom dosledno nadaljevali. Domovina je samo ena.

ŽIVELA

OP

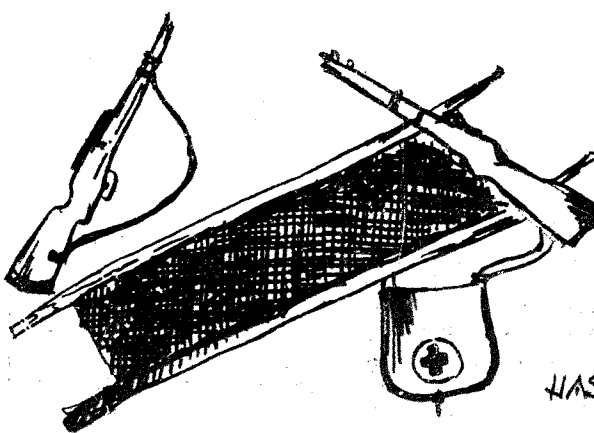
SMRT

SMRT

FAŠIZMU

ŠIME

HASMEH

IRENA GASPARAC

Brigada borcev narodnoosvobodilne vojske »Heroj Djuro Dimitrijević« že nekaj let na MDA »Kragujevac« – Bojevniki, brigadirji – veterani so veselje mladinskega naselja, udarniki in tolmači najsvetlejših pridobitev našega boja – Mladini, s katero delajo z rama ob rami

Že nekaj let, vsakič ob istem času, pridejo v mladinsko naselje, ki nosi ime Miodraga Uroševića-Artema, na mladinsko delovno akcijo v Kragujevacu, neobičajni brigadirji. Na ustih pesem, na licih širok nasmehek, v rokah zastave, lopate in krampi, v srcu pa želja po delu, udarništvu. Po ničemer, bi lahko rekli, se ne ločijo od razveseljene in razigrane mladosti, zbrane iz vseh krajev naše dežele. Razlika je le v letih, če je to pri tem delu in na tem mestu sploh pomembno.

Da ne raztegujemo, gre za delovno brigado borcev narodnoosvobodilne vojske »Heroj Djura Di-

Mirnodobno bojevanje dveh generacij na MDA »Kragujevac 79«

Vsaka vrsta je – za juriš

izključno z ustaljeno akcijsko »oborožitvijo« – s krampi, lopatami in samokolnicami. Za brigadirje borčevske brigade to ni prepreka niti razlog za odstopanje.

Trenutek odmora izkoristimo, da se spoznamo s temi ljudmi, bojevniki in brigadirji in spet bojevniki, če bo treba. Tako nam govore. Tu so tudi njihovi mladi tovariši, dvajsetletniki. Govorijo eni o drugih, iskreno, spontano in

Akcija – zakladnica bratstva in enotnosti

Za trenutek utihe. Pogled odhiti do bližnjih gričkov, tu, v Šumaricah, polnih znanih in žalostnih obeležij. Potem nadaljuje: »Ni toliko pomemben ekonomski učinek mladinskih delovnih brigad, pomembno je, da se tu naša socialistična mla-

nova revolucija: mnogo mnogo lepša.

»Ne spominjam se vseh delovnih akcij, na katerih sem sodelovala. Je to sploh pomembno? Pomembno je delati in graditi. Vedno me je to privlačilo. Mladost, tovarštvo, ta ustvarjalni polet mlade generacije... Je to težko? Ni govora. Gledam to mladino. Kako me je prve dni ogledovala! Hoteli so mi pomagati, kot da niso verjeli, da bom zdržala. Sedaj se tru-

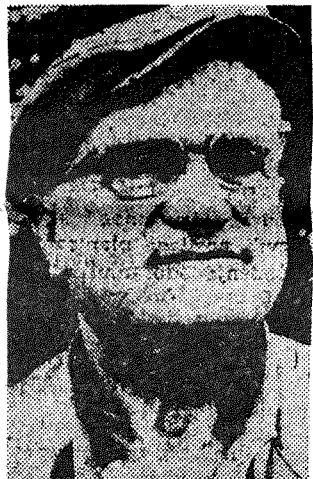
Tu sem, to je moj odgovor. Prve takšne akcije se bom spominjal do konca življenja. Takrat sem bil borec 2. proletarske črnogorske brigade in med vojnimi operacijami smo mi, mladinci, gradili letališče za zavezniška letala pri Zablaku. Tudi pozneje sem še hodil na akcije. Danes so mladinska naselja pravi hoteli. Zakaj sem tu? Vedno sem bil prepričan, da mora človek vse delati. Le tako je lahko popolna osebnost, le tako

so vsak dan prekoračene. Brigadirji – borci se trudijo. Brez njih bi bili mnogo siromašnejši. Ne samo to, da so izvrstni brigadirji, dobri delavci. Ne! Brigadirskemu življenju dajejo poseben pečat. Nenavadno so družabni, vedno pripravljeni za šalo in pesem, pripravljeni v vsakem trenutku pomagati. Ni je norme, ki bi je ne mogli doseči. Primer so vsem, ki tukaj delajo.

Za dan borca – udarniško in veselo

Mlada Šibenčanka Antica Vrcić ni niti trenutek obžalovala, ker je opojni duh morja zamenjala s krampom in prekrasnimi šumadijskimi grički. Dela v bratski brigadi »Šibenik – Sombor«.

»To je moja prva akcija in nimam besed, s katerimi bi lahko povedala, kako mi je lepo. Sprva sem se malo bala, sedaj sem navdušena in po malem tudi žalostna, ker se je vse tako hitro končalo. Res je, delo ni lahko... toda,

Dojčilo Klasanović: »Mlade zblizuje delo«

Dragić Knežević: »Prva akcija je bila – partizansko letališče.«

Bosa Tepić: »Pomembno je delati in graditi.«

Borci in mladina na MDA »Kragujevac 79«

mitrijević«, ki je bila na pobudo ZZB NOV Kragujevac ustanovljena pred štirimi leti.

Borci narodnoosvobodilnega boja med najboljšimi

Kaj povedati o tej edinstveni brigadirski enoti nekdanjih skojevcev, bojevnikov in udarniških veteranov? V ničemer ne zaostajajo za mladimi. Če gre za delo – so med najboljšimi, takšni so tudi v družbenih dejavnostih. Če gre za pesem in šalo – prednjačijo. Na kratko, v nečem so si složni vsi: mladinska delovna akcija v Kragujevacu bi ne bila to, kar je, če bi ne imela v svojih vrstah teh prekaljenih veteranov. Na nek način so znamenitost te akcije, svojstveno obeležje, veselje mladinskega naselja in trase.

Letošnje delo na MDA »Kragujevac« je vse prej kot lahko. Dovolj je reči samo to, da kopljejo novo rečno korito za Lepenico in že se približno predstavi podoba o zapletenosti in obsegu dela. Dela se

s tovariškim navdušenjem. Nekateri so že stari znanci, ne glede na to, če so prišli iz Slovenije, Makedonije ali iz neke druge republike, pokrajine. Govore o akciji, tovarštvu in o krajih, iz katerih so prišli, o svojih najdražjih.

Najprej spoznamo komandanta. Prihaja šestdesetletnik čvrstega koraka, močnih rok. Dojčilo Klasanović je komandant delovne brigade borcev iz Kragujevca.

»Prelepe so te akcije, krasni so ti mladi ljudje,« reče nekdanji borec 23. udarne divizije. Čeprav smo ena od redkih borčevskih brigad, ki se vključuje v mladinske delovne akcije, ne vidim v tem nič neobičajnega. Morda bi bilo dobro, če bi to postala stalna navada v naši organizaciji. Mesec dni živeti to življenje... dolgo se to spominja in z nestrpnostjo čaka. To ni moja prva akcija. Prva je bila že dolgo tega. Leta 1948. Takšen standard, kakršnega imajo mladi v naseljih, mi nismo mogli niti sanjati.«

dina pri delu zblizuje, da neguje revolucionarne tradicije, se uči tovarštva, utrjuje najsvetlejšo pridobitve naše borbe. Globoko verjamem v to mladost. Vem, da nikdar ne bi dovolila kaj takega, kar se je dogajalo prav tu-

Milica Milošević: »Trudijo se vsi.«

kaj, morda na tej trasi, pred osemindesetimi leti. To se ne more in ne sme pozabiti.

Spoznali smo tudi Boso Tepić. Treba je videti to ženo, kako dela. To je njena peta ali šesta akcija in še vso vojno nosi na plečih. Ostali so, tako reče, trajni spomini na njeno 21. divizijo in dneve, ki jih je prebila kot vezistka pri vrhovnem štabu. To pa je za tovarišico Boso

dijo, da me dohite. Razen tega, tu sem s sinom, pa imava vsak dan neko vrsto družinskega tekmovanja.

Pristopi visok brigadir – borec. Povedo, da je to Dragić Knežević, predsednik zbora brigadirjev.

Antica Vrcić: »Prehitro je minilo.«

Vročina pripeka, do pasu je nag. Opazi, da ga gledamo z radovednostjo.

Mladi nas imajo radi, cenijo nas

»Vse to, brat moj, je pustila vojna, vse te brazgotine. Pravi vojni spomini. (Nagajivo se nasmeje in kaže brazgotine.) Kaj naj rečem o mladinskih delovnih akcijah?

ima življenje smisel. Živeti kar tako da se živi – to ni nič, praznina. Naša brigada je, tako pravijo, pravo veselje za mladinske brigade. Mladi nas imajo radi, cenijo nas. To se čuti na vsakem koraku. V vsakem trenutku so pripravljeni priteči na pomoč, če je treba – a ni potrebno. Ne damo se mi »starci«.

Slišimo, da je borčevska brigada letos nekoliko pomlajena; v brigadi so tudi pionirji, mladinci in rezervni vojaški starešine.

V teh dneh bo v naselju kragujevske mladinske delovne akcije veselje! Borčevska brigada bo podpisala listino o pobotenju s preostalimi delovnimi brigadami prve izmene MDA »Kragujevac«.

Med borci – brigadirji smo spoznali tudi Milico Milošević, namestnico komandanta na trasi, dekletke, ki ji je ta akcija že sedma po vrsti. Milica gradbena tehničarka, že šesto leto brez dela. In kot strokovnjakinja ima vsak dan priložnost ocenjevati delo brigadirjev.

»Narejeno je več kot smo v začetku lahko predpostavljali. Norme

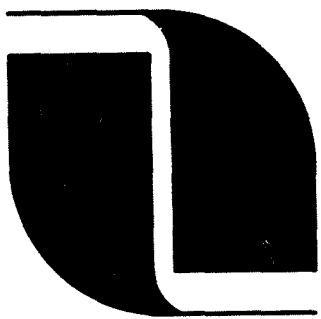
ko vidim tovariše iz borčevske brigade, dobim krila. Krasni so. Kot da smo ista generacija, vrstniki iz razreda. Pripravljeni so razumeti in sprejeti vsako razposajenost, šalo.

Ko smo pred nekaj dnevi obiskali traso v Šumaricah pri Kragujevacu, na gradbišču novega toka reke Lepenice, je bilo nenavadno živahno. Kmalu nam vse pojasnili. Te dneve so se v počastitev četrtega julija – dneva borca, na trasi srečali, z rama ob rami, mladinci in brigadirji – veterani iz nekdanjih kragujevskih mestnih skupnosti in vojaški garnizije iz Kragujevca. Bil je to njihov skupni in udarniški prispevek k našemu velikemu prazniku.

Nek vroč julijski popoldan z brigadirji MDA »Kragujevac« se je prehitro končal. Pogovor bi lahko teklen tudi v nedeljo. Toliko tega bi lahko povedali borci in brigadirji – veterani Aleksandar Mazalica, Luka Živanović, Miodrag Uraković... Pridite zvečer, nam rečejo, imeli bomo več časa.

Tem besedam je treba verjeti. Oni imajo mladi generaciji kaj povedati.

Davor Soha
Prevedla: M. Š.

novoles

**»NOVOLES« – lesni
kombinat
Novo mesto – Straža,
n. sol. o.**

NOVOLES proizvaja:

- stilno pohištvo, moderno pohištvo
- sodobno kopalniško opremo
- gugalnike
- akrilno steklo »NOVOGLAS«
- svetlobne kupole in trakove
- vezane plošče, žagan les
- plastificirane predale

Novo mesto – Straža
telefon: (068) 84-530
telegram: NOVOLES
telex: 33726 YU NOVLES

»MONTANA« Žalec

Tel. (063) 71-030; 71-032

Železarna Jesenice je v kooperaciji z »MONTANO« Žalec po obsežnem raziskovalnem delu osvojila proizvodnjo cestne varnostne ograje za normalne, hitre in avtoceste. Konstrukcija naše ograje predstavlja moderno zaščito potnikov in vozil, poleg tega pa je konstruirana tako, da poleg zaščitne funkcije omogoča permanentno in enostavno vzdrževanje (zamenjava poškodovanih delov). Cestna zaščitna ograja je izdelana iz hladno oblikovanih profilov – HOP.

GRADBENO INDUSTRIJSKO PODJETJE

N. SOL. O.

L J U B L J A N A

- gradi industrijske, energetske, luške in hidro-tehnične objekte, mostove, ceste in druge zgradbe, objekte družbenega standarda in stanovanja za trg;
- izdeluje gradbene elemente, vse vrste betonskih prefabrikatov, konstrukcijske elemente iz prednapetega betona;
- izdeluje in montira tipizirane industrijske hale in montira gradbene konstrukcije;
- izdeluje gradbene stroje in opremo;
- opravlja vsa hidroizolacijska dela;
- izdeluje jeklene konstrukcije;
- projektira vse vrste objektov;
- izvaja investicijska dela v tujini;

izolirka

tovarna izolacijskega materiala, n. sol. o.
61000 Ljubljana, Ob železnici 18

PROIZVODNI PROGRAM

izdelki za hidroizolacijo

izdelki za cestišča

izdelki za antikorozijsko

izdelki za termoakustične izolacije

izdelki za elektroindustrijo

Marija Hladnik

V 69. letu starosti nas je zapustila tovarišica Marija iz Borovnice. Pokopali smo jo na pokopališču v Kranju. Leta 1941 je bila obveščevalka in zbiralka materiala za naše borce. Bila je izbrana za delegatko na kongresu AFŽ takoj po osvoboditvi v Ljubljani. Po vojni je pomagala pri graditvi domovine.

Anton Grapulin

Na šempetrskem pokopališču smo pokopali tovariša Antona, rojenega leta 1899. Še pred kapitulacijo Italije se je organizirano vključil v NOB. Bil je aktivist in propagandist. V letu 1944 je postal predsednik OF odbora v Šempetru. Po vojni je aktivno sodeloval v prosvetnem društvu. Za svoje delo je prejel odlikovanje.

Jože Mlekuz

Na bovškem pokopališču smo se poslovili od tovariša Jožeta-Dorjana. Njegovo življenje je bilo tesno povezano z delom komunistične partije na Bovškem. Sodeloval je že v Tirolski fronti. Leta 1942 je začel najprej aktivno delovati kot obveščevalec, pozneje kot načelnik narodne zaščite za bovški okraj. Vedno se je boril za »priključitev« teh krajev k Jugoslaviji. Prejel je številna odlikovanja in priznanja.

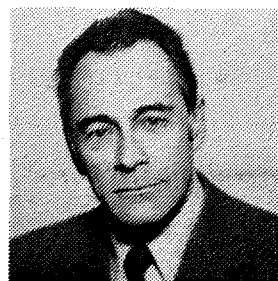
Danica Hauko

Na pokopališču v Žalcu smo pokopali tovarišico Danico. Kot mlada aktivistka se je vključila v NOG ter delovala v organizaciji SKOJ. Po osvoboditvi je bila družbeno-politično aktivna.

Olga Božiček

Tovarišica Olga se je rodila pred 66 leti v Žalcu. V mladosti je sodelovala v naprednih organizacijah. Okupator jo je izgnal v Srbijo, a se je vrnila. Z vso družino je junaško prenašala tegobe izgnanstva. Po osvoboditvi je sodelovala v družbenopolitičnih organizacijah in na kulturnem področju.

Valentin Teran

Od njega smo se poslovili na kržiškem pokopališču. Kot vojak bivše Jugoslavije je bil na bolgarski meji ujet. Nemci so ga leta 1941 odpeljali v Nemčijo. Po vrnitvi je sodeloval z OF in leta 1944 vstopil v partizanske vrste v Kokrški, nato pa v Bohinjski odred, na koncu pa v brigado Janka Premrla-Vojka. V boju je bil ranjen in se je zdravil v bolnišnici Franji.

Štefan Letonija-Donač

Na mariborskem pokopališču smo aprila pokopali tovariša Donača. Doma je bil iz Zeta. Že pred vojno se je boril za delavske pravice. Med okupacijo je opravljal številne naloge. Nekajkrat je bil aretiran in zaprt, potem pa se je umaknil v ilegalo. Leta 1944 je odšel k partizanom. Po vojni se je vključil v obnovo domovine.

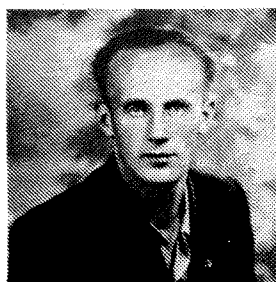
Ivan Florjančič

Pokopali smo Ivana Florjančiča iz Lasigovec. V NOG se je vključil septembra 1944. Aktivno je delal v družbenem in političnem življenju KS Polenšak, zato ga bodo poleg domačih pogrešala vsa društva in organizacije.

Elizabeta Krivec

Marca smo jo pospremili na zadnjo pot na solčavsko pokopališče. Za NOB je dala tri sinove. Mnogim partizanom je nudila hrano, dokler niso Nemci njenega doma izropali in družino odsečili.

Karel Čebul

Umrli je tovariš Karel Čebul, rojen leta 1922 v Vodica nad Ljubljano. Pokopali smo ga v Vodica. Leta 1943 je vstopil v NOB. Boril se je na Gorenjskem. Prejel je čin rezervnega kapetana in več odlikovanj. Po osvoboditvi 1945 je bil še aktivni oficir.

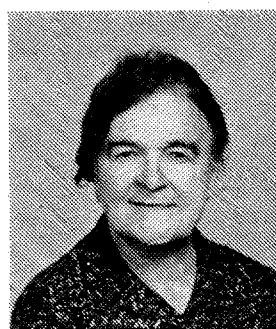
Franc Brajer

Aprila smo se poslovili od tovariša Franca Brajerja iz Bizovika. Že leta 1942 je bil interniran v italijanske zapore Gonars-Renici. Po osvoboditvi je delal v vseh družbenopolitičnih organizacijah. Za svoje delo je prejel priznanja in odlikovanja.

Roman Ravnič

Januarja smo se na soboškem pokopališču poslovili od tovariša Romana, borca 4. istrskega bataljona in 1. istrske brigade »Vladimirja Gortana«. Za svoja junaška dela med NOV in po njej je prejel odlikovanja.

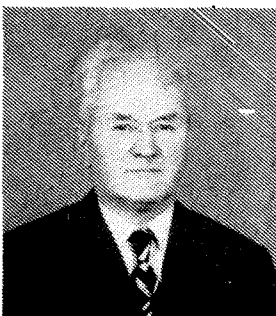
Marija Tavčar

Rodila se je leta 1902 v Zgornjem Kašlju. Že zgodaj se je vključila v napredno gibanje vevških papirničarjev. Med NOB je bila zaradi aktivnosti zaprta. Po vojni se je takoj vključila v delo za obnovo domovine.

Franciška Klemenc

V aprilu smo na tržiškem pokopališču pokopali tovarišico Franciško iz Jelendola. V revoluciji je izgubila sina Andreja, borca Vojkove brigade. Tudi ona je sodelovala z OF.

Jože Predalič

V prometni nesreči je izgubil življenje tovariš Jože Predalič iz Novega Polja pri Ljubljani. Rodil se je leta 1907. Kot železničar se je vključil v NOG. Sprejemal je odgovorne naloge in jih vestno izvrševal.

Janez Globočnik

Aprila smo se na tržiškem pokopališču poslovili od odbornika VVI Janeza Globočnika. Med 1. svetovno vojno se je boril na italijanski meji in je bil v Tirolah ranjen. Iz celovške bolnišnice je prišel domov kot invalid.

Franc Štucin

V začetku aprila smo se na pokopališču v partijski vasi Vrtovin pod Čavnom poslovili od nekdanjega boreca Franca Štucina, rojenega v Cerknem leta 1924. Že mlad je okusil grozoto fašističnih ječ in taborišč. Po zlomu Italije je odšel k partizanom, kjer se je do osvoboditve boril v enotah 9. korpusa. Za sodelovanje v NOV je prejel dve odlikovanji.

Ivan Tomec

V Sadinji vasi pri Sostrem smo aprila pokopali tovariša Ivana, predvojnega komunista, prvoborca, politkomisarja v Krimskem odredu, Serčerjevi in Bračičevi brigadi. Že leta 1934 je bil zaradi partijskega delovanja zaprt. Po prihodu iz zapore je aktivno deloval v ljudskofrontnem gibanju. Po vojni je imel pomembne funkcije v organih za notranje zadeve. Počiva na sostrskem pokopališču.

Urški in Pavletu Kobalovima v spomin

Je bil res tako mrzel dan, da ni bilo moč iti niti za pogrebom?

Minilo je že sedem mesecev odkar smo pokopali Urško Kobalovo iz Pečin št. 24 pa sem, ker nisem zasledila nobenega stavka o njej v našem časopisu, zapisala nekaj o njej in več o njenem sinu partizanu Pavletu.

Najprej o mami Urški: Stara je bila 92 let. Vedno se je z žalostjo spominjala svojega padlega sina in si tako želela, da bi prebrala kaj o njem v »TV-15«. Ko sem se pozanimala pri tovariših, ki so podlega borca Pavleta poznali, so mi dejali, da bi že pisali o njem, pa tega raje ne store, dokler je mati živa, ker je bila smrt tega borca zares strašna in bi bilo materi padlega preveč hudo.

Pogreb Urške Kobalove je minil v mrzlem zimskem dnevu v ozkem krogu pogrebcev. V imenu krajanov se je od nje poslovil predstavnik krajevnne skupnosti na Pečinah. To je lepo in tolažilno, kajti sicer za njenim pogrebom ni bilo krajevnih borcev, niti enega samega nageljčka na grobu z njihove strani. Res je, da denarja ni še za najnujnejše (tako sem se pozanimala) in krajevna borčevska organizacija nima denarja za vence, ki bi jih polagala na grobove svojih umrlih članov, res imajo v pravih zapisano, da prapor nosijo le za umrli bivšimi aktivnimi borci, toda, ali je bil res tako mrzel zimski dan, da ni bilo moč iti niti za pogrebom?

Sedaj pa še o njenem sinu Pavletu: vsa moja pripoved je zapisana na osnovi pogovora z več ljudmi, ki so Pavleta dobro poznali ali z njim sodelovali.

Bil je mlad in zelo naprednih idej, star komaj devetnajst let, ko se je začela vojna. Takoj, ko se je vojna prav začela, je navezal stike z mladimi skojevci na Planoti in z drugimi napredno mislečimi ljudmi. Zbirati so začeli orožje in različne informacije o sovražnikovih postojankah. Vendar pa ni trajalo dolgo, ko je bil Pavle vpoklican v italijansko vojsko (kot vemo, je spadala Primorska pod Italijo). Poslali so ga v Trst. Tam pa je Pavle takoj navezal stike z Ivanko Obid (Gruden) iz Ponikev, s katero sta se poznala še od doma. Ivanka je bila že doma zelo aktivna, a je pobegnila v Trst, ker jo je nekdo izdal. Srečanja v Trstu sta bila stara znanca zelo vesela. Tovarišica Ivanka je povedala, da je dobila od Pavleta informacije o giba-

nju sovražnika in vesti o skojevski aktivnosti na Planoti. Leta 1942 je bila Ivanka tudi v Trstu izdana. Pavle je o tem pravočasno izvedel ter jo posvaril. Napotil jo je k partizanom ter ji izročil dve pismi za Klemenčičeve na Pečinah. Zabičal ji je, da ne smejo priti v roke sovražniku.

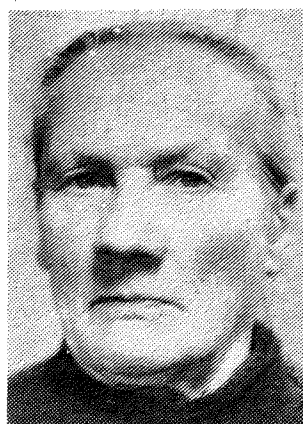
Ob prvem dopustu je prišel Pavle domov v Pečine in skoval načrt za pobeg v partizane. Kaj kmalu po vrnitvi v Trst se mu je za beg ponudila priložnost. Bilo je jeseni 1942. leta. Potopila se je italijanska ladja, na kateri je bil tudi Pavle. Ker je bilo pri tej nesreči več mrtvih, so tudi pobeglega Pavleta Italijani proglasili za mrtvega.

Ilegalno se je vrnil domov in se takoj po zvezi (ki si jo je pripravil med dopustom) javil pri partizanih. Sprva je bil dodeljen karavli nekje v okolici Cerknega. Dobil je partizansko ime Ural. Kmalu je postal komandir karavle. Bil je hraber, dobro se je izkazal pri delu v karavli, zato so ga kmalu premestili v Vojkovo brigado in mu podelili vojaški čin.

V novembru leta 1943 je nemški okupator pripravil veliko hajko v sodelovanju z domačimi izdajalci v Dolomiti in Rovtjih. Partizani, med njimi tudi Pavle

Pavle Kobal-Ural, borec Vojkove brigade

Urška Kobal, partizanska mati

Kobal, so se takrat zadrževali na Žirovskem vrhu. Na obronkih hribov se je pojavil sovražnik ter začel prodirati preko rečice Račeve. Dva partizana sta padla takrat in požgali so domačijo na Debencu, ubili so gosposdarjevo sestro... istega dne popoldne so pobrali civilno prebivalstvo (okrog 30 moških) ter jih vodili s seboj, da so jim nosili municijo in jim bili hkrati za talce. Tako so pozno popoldne prispeli do domačije pri Javorniku v Žirovskem vrhu (Pivk), kjer sta se skrivala Pavle in njegov soborec. Treba je povedati, da je bilo takrat na Žirovskem vrhu in v okolici približno pol metra snega. Med boji in premiki partizanskih enot si je Pavle zlomil nogo, zato so ga tovariši skrili na omenjeni kmetiji. Z njim je ostal soborec, doma nekje z Idrije. Skrivala sta se v hlevu.

Komaj so se partizani umaknili, so za njimi pritisnili Nemci. S seboj so imeli pse. Nekdo je izdal, da se pri tej kmetiji zadržujeta dva partizana. Kaj hitro so ju našli. Besni in razjarjeni Nemci, ki iz obeh borcev ničesar niso mogli izvleči, so na Pavleta naščuvali pse. Borca Pavleta Kobala-Urala so pri živem telesu raztrgali psi. Njegovega tovariša (katerega ime mi je žal neznano) pa so Nemci ustrelili za kozolcem. Domačini so kasneje, ko so Nemci odšli, pokopali oba borca na vrtu pod orehom.

Toliko v spomin na borce Pavleta Kobala-Urala ob smrti njegove matere, ki je prav tako kot njenega sina ne bi smeli pozabiti.

Vnukinja in nečakinja
ALOJZIJA ERŽEN,
Ljubljana

Novi, spodbudni dosežki

Odmev na »Delo, ki človeka ne more utruditi« 26. številka TV-15

Oglašam se v zvezi s sestavkom v TV-15 v rubriki »Pogovori«. Na smolo je namreč na koncu pogovora izostala pripomba, da se je tovariš Silvo Teršek z mano pogovarjal o vsem navedenem predštirimi leti v Ljubljani. Takrat so bile prilike v Kostelski dolini res hudo zaskrbljujoče.

Zahvaljujoč širši družbeni skupnosti in zelo aktivnim posameznikom se je stanje izredno izboljšalo. Danes živi Kostelska dolina drugačno življenje. V teh kratkih štirih letih je pridobila mnogo novih objektov: bencinsko črpalko in obrat Itas v Pirčih, novo zgradbo z bančno poslovalnico v Potoku, pošto (kjer bodo dobili novo avtomatsko telefonsko centralo) in krajevni urad. Asfaltirane so skoraj vse ceste skozi večje vasi, gradimo vodovod Kostel-Nova sela-Banja loka...

V novem samopriskupku, ki smo ga izglasovali letos v maju, je KS Kostel predvidela gradnjo nove osnovne šole, kamor naj bi bili priključeni tudi prostori za predšolsko vzgojo. Število otrok je zaenkrat sicer še manjše, vendar pa smo zavoljo vseh naštetih pridobitev prepričani, da bo število otrok v nekaj letih narastlo. Povedati moram še to, da se je začelo močno povpraševanje po gradbenih parcelah, večje število hiš pa je že v gradnji.

Obrat Itas, ki je bil odprt 9. 6. 1979, bo v bližnji bodočnosti zaposloval 120 ljudi. Proizvodnja že teče, zaenkrat dela še manjše število delavcev, ker še niso vsi potrebni stroji naredi.

Krajevna skupnost Kostel je tudi v pogovorih o morebitnem novem motelu v Fari ob Kolpi, o obratu za predelavo zdravilnih zelišč, o kmečkem turizmu... Skratka, Kostelska dolina ne bo izumrla. K temu je pripomoglo tudi vaše uredništvo, ki je v maju 1976. leta organiziralo ustni časopis v Fari in objavilo sestavke s tega srečanja (v 15. št. »TV-15« 15. 4. 1976). Pisanje o tedanjih prilikah pri nas je v širši javnosti močno odmevalo in tudi rodilo bogate sadove.

Želeli bi, da bi se pri nas ponovno oglašil novinar »TV-15« in o naših dosežkih obvestil bralce tega časnika.

MARIJA VOLF
Vas-Fara

Pojasnilo

Odmev na »Brat ni pobegnil z morišča«, 26. številka TV-15

V omenjenem sestavku želi Marija Javoršek iz Domžal pojasnilo avtorjev knjige o tem, kje so dobili podatke, da njen bret Ciril Javoršek iz Zaloga ni bil ustreljen kot talec, marveč je Nemcem pred streljanjem pobegnil. Navaja, da je ob tej trditvi sama, kakor tudi njena družina, prizadeta ter da neresničnost podatka dokazuje že nemški lepak o ustreljenih talcih, na katerem je zapisano tudi ime Cirila Javorška (peto po vrsti).

Ker sem avtor omenjenega besedila, bi se rad prizadevali Mariji Javoršek in njeni družini za pomoto, ki ni nastala povsem po moji krivdi, opravičiti.

Podatek, da je Cirilu Javoršku uspelo pobegniti pred okupatorjevimi strelji, mi je že nekaj let pred svojo smrtjo posredoval tedanji ravnatelj moravške osnovne šole Srečko Berlot. Vsi, ki smo ga poznali, vemo, da je bil resen in resnicoljuben človek, na katerega besedo si se lahko zanesel. Ker pa je bil med vojno izseljen in tedaj ni živel v Moravčah, je nedvomno izvedel o dogodku, ki, kot sedaj vemo, ni bil resničen – od drugih. Jaz sem mu kot dolgoletnemu znancu verjel in tako tudi zapisal.

Morda se bo kdo vprašal, kako je moglo priti do take napake, ko je na nemškem lepaku vendar črno na belem, da so ustrelili tudi Cirila Javorška. Glede tega moram pojasniti, da so Nemci dali natisniti lepake že precej pred usmrčitvami in je zato na marsikaterem napaku. Tako naj le kot primer navedem, da je Lovrenc Dragar iz Podgorice natisnjeno ime na lepaku, ki razglša smrt talcev v Jaršah (29. avgusta 1941) in Domžalah (3. septembra 1941). V knjigi jetnikov pa je zapisano, da je bil ustreljen v Jaršah, v Domžalah pa Ferdinand Januška iz Dravograda, ki ga na domžalskem lepaku ni. Prav tako je v jetniški knjigi zaznamka za narodnega heroja Staneta Kosa iz Gameljna (komandirja Rašiške čete) ter za Miho Novak iz Tacna (njegovega namestnika) da sta napravila samomor, za Stanka Čada iz Domžal pa, da je bil ustreljen na begu. Vsi trije pa so natisnjeni na lepakih kot da so bili ustreljeni (prva dva skupaj z narodno heroino Rezko Dragarjevo v Lancovem pri Radovljici, Čad pa z ujetimi borci Radomeljske čete 13. novembra 1941).

Tudi to je pomagalo, da sem za Moravce bolj verjel ustnemu sporočilu kot pa nemškemu razglasu.

Žal je v knjigi res pomota. Upam, da bodo tako sorodniki kot tudi ostali, ki so pokojnega Javorška poznali, to moje pojasnilo z razumevanjem sprejeli.

IVAN VIDALI
Mengeš

»Vsem našim materam padlih borcev za svobodo!

Pozdravljene junaške matere za svobodo hrabrih borcev, ki so dali svoja mlada življenja za boljšo in srečnejšo bodočnost slovenskega naroda!

Slovenski narod se danes z vso hvaležnostjo in vdanostjo spominja najdražjih in najboljših sinov, ki so dali nesebično svoja življenja na oltar domovine.

Drage matere, bodite ponosne, da so vaši najdražji sinovi padli za svobodo!

Domovina se bo vedno spominjala njenih slavnih junakov, na katere bodo ponosni pozni rodovi. Vam, drage matere pa izreka ves narod najsrčnejšo hvaležnost, sočutje in sožalje.«

☆

Tako so napisali materam padlih borcev s tolminskega okraja v hvaležen spomin na njihove sinove – leta 1945.

Vabilo za partizanske učitelje

Partizanske učitelje in učiteljice, ki so poučevali 1944. leta v pivškem okrožju, prosim, da pošljejo svoje natančne naslove (z dekliškim ali s partizanskim imenom) na naslov: **Milka Lukežič-Malc, Klaričeva 14/d, 66000 Koper**

Podatke potrebujemo v zvezi s predvideno proslavo ob 35-letnici konference partizanskih učiteljev, ki je bila 15. januarja 1944 leta na Novi Sušici, kjer bomo odkrili spominsko ploščo.

Tudi letos Samorastniki v Podjuni

Slovenska prosvetna zveza bo tudi letos uprizorila v Podjuni Mikelnovo dramatizacijo Prežihove novele „Samorastniki“. Ta novela šteje danes k najboljšim stvaritvam slovenske literature in je po številnih prevodih v druge jezike tudi znana širši svetovni publiki. Kot je trpljenje naše Miklova Zala že pred stoletji bil opis tragike in zatiranja koroških Slovencev in je zato Miklova Zala postala simbol trpljenja koroških Slovencev, tako so „Samorastniki“ od svojega nastanka naprej postali simbol nenehne in upravičene borbe koroških Slovencev za svoje narodnostne, posebno pa še za svoje socialne pravice.

V A B I L O

na uprizoritev
Mikelnove dramatizacije
novele koroškega pisatelja
Prežihovega Vancana

Samorastniki

V SOBOTO 4. AVGUSTA 1979 OB 19.30 URI IN
V SOBOTO 11. AVGUSTA 1979 OB 19.30 URI

na prostem (v bližini Vazarja) v Spodnjih Vinarah pri Šentprimozu v Podjuni.

V primeru slabega vremena bosta
predstavi v nedeljo (5. oz. 12. avgusta)
ob istem času in na istem prostoru.

O d b o r

Borcem 3. prekomorske brigade ter svojim padlih in po vojni umrlih borcev in bork

Po programu dela za leto 1979 domicilnega odbora 3. prekomorske udarne brigade bomo nekdanji borci in borke 3. PUB postavili spomenik (doprtni kip na ustreznem podstavku) pokojnemu Bogdanu Viskiču v njegovem rodnem kraju Gradcu v Dalmaciji. Spomenik našemu komandantu brigade bomo postavili preživeli borci in borke 3. PUB s prostovoljnimi prispevki.

Slovesno odkritje spomenika bo 10. septembra 1979 ob 9. uri v Gradcu v Dalmaciji.

Slavnik iz Kopa organizira štiridnevni izlet v Gradac in obisk Mostarja, Knina in Šibenika.

Za prevoze z avtobusi, hrano in prenočišča bo vsak posameznik prispeval 1830 dinarjev. Nosilci partizanske spomenice 1941 imajo poput 600 dinarjev (imajo brezplačno vožnjo) in vojaški vojni invalidi 400 dinarjev (imajo 75-odstotni popust pri prevozu); v kolikor dostavijo knjižico za znižano vožnjo, spomemčarji pa kupon za brezplačno vožnjo.

Prijave za izlet bodo sprejemali na sedežih občinskih odborov ZZB NOV vseh primorskih občin do 15. avgusta 1979. Vplačila sprejmajo na naslov: Slavnik Koper, Kidričeva 44 na žiro račun: 51400-601-10308 »za izlet v Gradec«, prav tako do 15. avgusta. Prijave in vplačila za tiste izletnike, ki živijo izven primorskih občin, pa bo sprejemal neposredno Slavnik Koper (isti naslov in žiro račun).

Potrebne informacije lahko dobite na sedežih občinskih odborov ZZB NOV in pri vodji izrednih prevozov Slavnik, tovarišici Ivici Zupanc (telefon 066/22-660).

Vsem borcem 3. prekomorske udarne brigade ter svojim padlih in po vojni umrlih borcev priporočamo, da se udeležijo izleta in odkritja spomenika v Dalmaciji.

Prav tako vabimo vse borce prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot, borce NOVJ in aktiviste OF, da se tudi udeležijo štiridnevnega izleta in odkritja spomenika v Dalmaciji.

Ozeljan-Šmihel vabi na praznovanje

ki bo v nedeljo, 12. avgusta 1979 ob 15. uri v grajskem vrtu v

OZELJANU

Občani našega kraja slavijo svoj krajevni praznik v spomin na 10. avgust 1942, ko je bil nad Ozeljanom na Vodcah ustanovljen prvi primorski patrizanski bataljon »Simon Gregorčič«. Praznovanje je letos združeno s proslavo jubilejnih obletnic KPJ in SKOJ.

Na proslavo vabimo vse borce in aktiviste, mladino ter vse delovne ljudi in občane. To vabilo je naslovljeno tudi vsem borcem – pripadnikom omenjenega bataljona »Simon Gregorčič«, ker posebnih vabil ne bomo pošiljali.

V kulturnem programu bodo nastopili:

- mladinska kulturna skupina »ZARJA« iz Ozeljana pod vodstvom Julije Špacapan z recitalom,
- moški pevski zbor iz Mirna pod vodstvom Antona Klančiča.

Po kulturnem programu bo tovariško srečanje borcev in aktivistov ter prosta zabava s plesom ob zvokih glasbe ansambla »BURJA« iz Črnega vrha.

Ce bo slabo vreme bo proslava prvo naslednjo nedeljo ob isti uri.

Svet krajevne skupnosti
in DPO Ozeljan-Šmihel

Spomin na ranjenega partizana

V letošnji številki TV-15 ste objavili moj prispevek, v katerem sem napisala svoje spomine na partizana Tonija. Med drugim sem tudi napisala, da je bil ranjeni partizan Toni operiran brez narkoze. Zdaj pa ta dopis nekoliko popravljam z eno samo željo, da napišete, da je bil partizan Toni operiran z narkozo in to v bolnišnici številka 2. Na to natančno informacijo me je opozoril tovariš Karlo Čufer iz Tolmina, za kar se mu tudi najtopleje zahvaljujem.

Marija Gabršček
Tolmin

Voščilo za 80- obletnico

Naši ljubi partizanski mami Ivanki Matko iz Dolnjih Bitenj želimo vse najboljše za osemdesetletnico in hvala za ves trud.

Njeni ljubeči otroci

Vabilo v Belo krajino

Krajevna organizacija ZB NOV in družbenopolitične organizacije Adlešič vabijo na tradicionalno petnajsto srečanje internirancev in vojni konfirancev, ki bo v nedeljo 5. avgusta ob 14.30 uri v Adlešičih, kot spomin na 2. avgust 1942, ko so italijanski fašisti, ob pomoči domačih žandarjev, aretirali trideset simpatizerjev naprednega gibanja v Adlešičih in okolici. Srečanju bodo prisostvovali člani ZB pobratenih organizacij Stara Ljubljana in Prilisce - Vukova Gorica iz Hrvatske.

V kulturnem programu bodo sodelovali člani Prosvetnega društva Mlinše Kolovrat iz občine Zagorje ob Savi in »Veseli planšarji«.

Vabimo vse internirance in vojne konfirance ter borce in aktiviste, prijatelje Adlešič in Bele krajine ter druge, da se naše slavnosti in družabnega srečanja udeležijo v čim večjem številu.

Alojz Cvitkovič

Kupimo predvojne modele kamionov, motorjev in avtomobilov, ter večje količine rabljenega stavbnega lesa.

**VIBA FILM, ZRINJSKEGA 9, LJUBLJANA
TEL. 061 325-971**

Pohod na Jelovico

V počastitev ustanovitve Cankarjevega bataljona, organizira občinska konferenca ZSMS Radovljica, pohod na Jelovico, ki bo v soboto 4. avgusta. Ob 8. uri zjutraj se bodo pohodniki zbrali pri spomeniku v Kropi in na športnem igrišču v Kamni gorici. Od tam bodo odšli do mesta ustanovitve bataljona. Začetek proslave bo ob 11. uri pri spomeniku. Ob 13. uri pa bo tovariško srečanje s športnimi prireditvami.

Občinska konferenca ZSMS vabi na pohod vse člane OO ZSMS, ZZB NOV, TO, JLA, OO ZK in ostale prebivalce radovljiške občine.

Ciril Rozman

Po poteh karavanških graničarjev

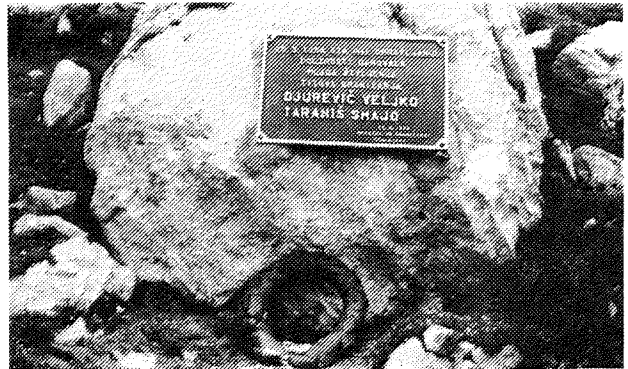
Letošnji 15. avgust »Dan graničarjev«, bodo v jeseniški občini počastili zelo slovesno. Poleg osrednje proslave, ki bo 15. avgusta na karavli na tromeji, bo občinska konferenca ZSMS Jesenice, v soboto, 11. avgusta, organizirala tudi drugi pohod »Po poteh karavanških graničarjev«.

Lanskoletni prvi pohod je izredno uspel in že takrat se je med vsemi udeleženci oblikovala odločna misel, da mora pohod postati tradicionalen. Na lanskem pohodu so tudi odkrili dva spominska obeležja graničarjem in sicer na Vajnežu pod Stolom in na Zelenici.

Za letošnji pohod, ki bo organiziran v večjem obsegu, se že marljivo pripravlja poseben odbor, ki ga poleg predstavnikov občinske konference ZSMS Jesenice, sestavljajo še predstavniki Vojne pošte Radovljica, občinskih konferenc ZSMS Tržič in Radovljica, Planinskega društva Jesenice, osnovne organizacije ZSMS in krajevne konference SZDL Zirovnica in kulturnih društev iz jeseniške občine. Že na prvi seji so se dogovorili, da bodo na letošnji pohod povabili mlade iz vseh gorenjskih občin in tudi iz drugih krajev Slovenije. Med udeleženci pa bodo tudi člani sindikalnih organizacij, borci in drugi občani. Na pohodu pa bodo sodelovali tudi graničarji.

Pohod bo potekal v treh smereh. Prva pohodna kolona bo krenila v soboto, 11. avgusta ob 6. uri izpred restavracije Turist na Javorniku in bo imela najzahtevnejšo pot. Udeleženci bodo najprej odšli do spomenika v Medjem dolu do Vajneža in preko Stola do Okroglice in naprej v dolino Završnice, kjer bo zaključek pohoda.

Druga pohodna kolona bo ob 8. uri krenila izpred osnovne šole »Karavanških kurirjev NOB« na Koroški Beli mimo Valvazorjevega doma do Završnice. Tretja po-

Lani so na prvem pohodu na Vajnežu pod Stolom odkrili spominsko obeležje graničarjema Veljku Djureviču in Smaju Taranišu. (Foto: J. Rabič)

hodna kolona pa bo krenila ob 8. uri izpred karavle na Ljubelju v smeri Zelenice in zatem mimo Lovskih koč do Završnice.

Po končanem pohodu bo pri spomeniku Dragoljuba Milovanoviča, prvega sekretarja SKOJ proslava ob dnevu graničarjev s kulturnim programom. Vsem organizacijam, ki bodo na pohodu sodelovale z več kot 30 udeleženci, pa bodo podelili posebna priznanja. Vsi pohodniki bodo prejeli tudi spominsko značko in brošuro. Po kulturnem programu bo tovariško srečanje s plesom. Mladi in drugi udeleženci se bodo pomerili tudi v partizanskem mnogoboju (streljanje z zračno puško, met bombe, skok v daljino, tek na 60 metrov in plezanje po vrvi.)

Planinsko društvo Jesenice bo organiziralo dvodnevni pohod, na katerem bodo sodelovali kondicijsko dobro pripravljeni planinci.

Na rožici bodo v okviru pohoda odkrili tudi spominsko obeležje padlemu graničarju.

JANKO RABIČ

Prijavnica za pohod

OO ZSMS, OO sindikata, društvo ali druge organizacije:

Število prijavljenih pohodnikov

Udeležili se boste pohoda v smeri:

1. pohodna kolona – smer: Spomenik na Javorniku–Stol–Završnica
2. pohodna kolona – smer: OŠ »Karavanških kurirjev NOB« Koroška Bela–Valvazorjev dom–Završnica
3. pohodna kolona – smer: Ljubelj–Završnica

Podpis

Prijave za pohod pošljite OK ZSMS Jesenice do 6. avgusta ta mesec.

1

Vlado Habjan:

Usoda Krvavičnikovih pobov

Domačija Kudrov, po domače Krvavičnikov, je bila prvim partizanom vedno na stečaj odprta hiša. Kmetija je na Vrheh. Govore pa tudi o Šentlenardu, kot se po starem, izpred druge svetovne vojne, še vedno sliši. Zanimivo je, da gre tod, če že na prava jezikovna meja pa vsaj meja naglasa ali dialekta. Šentlenardčani so namreč že pred svetovno vojno spadali pod občino Tabor v Savinjski dolini. Sem so sodili tudi pred drugo svetovno vojno, med vojno, in še malo po njej. »Štajersko« občino Tabor so zapustili po velikem medobčinskem »pretresu«. Od tiste reorganizacije so trboveljski občani, deloma pa Zagorjani... Po fari so že od nekdaj »Kranjci«, saj spadajo pod Čemšenik in ta pod ljubljansko škofijo. In kdo zdaj ve kaj je bilo včasih več: fara v Čemšeniku ali občina v Taboru...?

Previsniške samote Vrhov so vegasta planjava, kjer se prepletajo prostrane senožeti in veliki gozdovi. Na severozahodu ograjuje Vrhe Ojstriška ali Čemšeniška planina. Od tod premorejo Vrhe, na kakšnih osemsto metrih višine, več blagih presedlajev, do Javorja in nato še bolj vzhodno proti mogočni Mrzlici. Vrhovski členoviti greben meji med žalskim predelom Savinjske doline in Zasavskimi revirji. Slednji pomenijo območja občin Zagorje, Trbovlje in Hrastnik.

Samotne domačije Krvavičnikov, na stari meddeželni meji, ni mogoče ugledati iz nobene doline; tudi z nižjih gričev ne. S savinjske strani se še posebno dobro skriva za pečevjem skalovite Krvavice; njena krvavo rdeča stena je domačiji dala ime. (Prebivalec osrednje Kranjske bo po tem poimenovanju nehoti pomislil na krvavice - pisano z malo začetnico, ne pa na krvavo steno - pisano z veliko. Mejaštvo nekdanjih dežel je tod pustilo še več - neredko kar zabavnih naglasnih in tudi pomenskih posebnosti.) Stožičasta kamenina z njenim vrhom Krvavico, je na redko porasla; ves vzhodni greben je videti kot kak merjašček šijek. Na severozahodu pa kaže od kdo ve kdaj odprte boke in v spomin na muhasto igr narave svojo pordečelo steno. Po tem krvavo obarvanem kamenju so okoličani kopo ali skalovnico krstili za Krvavico.

Krvavico in toliko osamela gora, kot je zaradi svoje tumpaste piramide nenavadno oblikovana, v primerjavi z višjimi vrhovi in vegastimi planjavami za njo. Tam dvori Krvavici, neoziraje se na vse orjake v sosesčini, krapinskemu človeku podobna Gunova glava... med kmetijo pri Gunu.

Krtinasti grič Gunove glave je od daleč videti, kot bi ga napadla prva pleša. Lesovje pod njo se zdi kot košate mustače, tam pod nekakšnim nosom. Bornega videza pa glavi brke ne morejo popraviti, kajti Gunova glava je bila in bo zaznamovana z neznatnostjo. Vrhovi v sosesstvu so veliko višji. Porasli so s temačnimi barvami smrekovih in bukovih gozdov. V tej zeleni okolici je poškrlateno pečevje visoke stene Krvavice še bolj nenavadno; njena severna plat je kakor odsekana prava skalovita zavesa in to od vrha do tihih globač, kjer izvira potoček Ojstrica.

Pečevje Krvavice je zamikalo celo gamsji tropič. Po prvi vojni so zabredli sem dol iz Solčavskih planin. Kljub odstrelu se je naglo razrasel in si v skaljvu osnoval neodvisno republiko kakih tridesetih izbrancev...

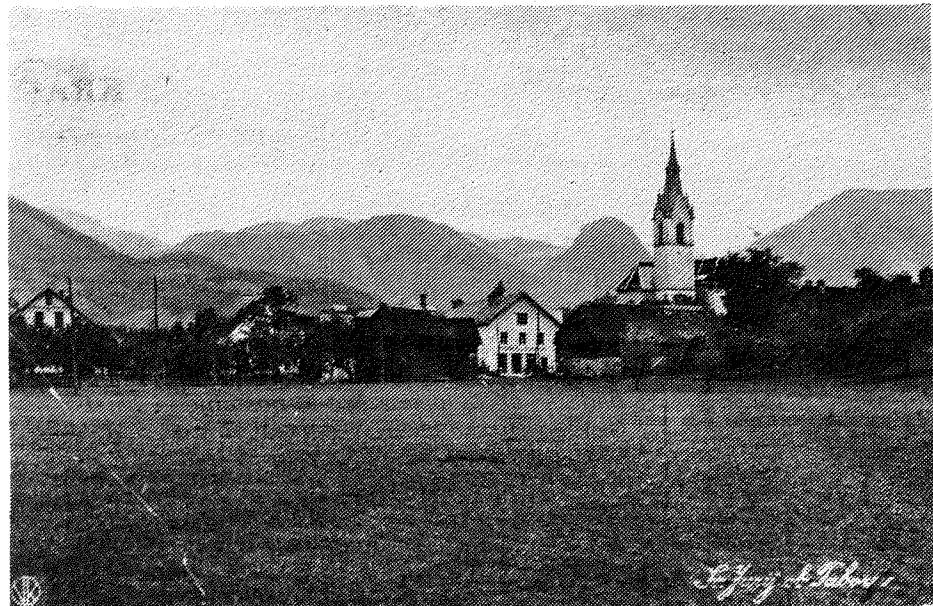
Taka Krvavica ni znamenita samo po svoji rdečkasti steni in gamsih. Med domačini še bolj slovi po neraziskani votlini in jami v njenem južnem pečevju. Ob vznožju Krvavice, najbrž čez prelaz bližnjih Presedel med Kozico in Ojstriško planino, so nekoč romale staroveške in srednjeveške karavane. Po ljudskem izročilu so se v jami Krvavice zadrževali razbojniki... Z vsem, kar so tu naropali, so se baje kar dobro preživljali... V skrivališča svoje votline naj bi spravili tudi vse neznanske naropane zaklade, ki jih ni doslej še nihče odkril... Pač pa so v njej gestapovci odkrili partizanski bojni zaklad - vendar potrpi, vse se bo lepo zvrstilo.

★ ★ ★

S piramidasto goro in njeno krvavo pečjo je v zanimivi zvezi stari grad Ojstrica. Bil je eden izmed prvih štirih gradov svobodnih krajišnikov Žovneških. V Posavinju so bili od enajstega stoletja tako zakoličeni, da so kmalu prirasli v grofe ali kneze Celjske, Zagorske in Ortenburške... Vso svojo državnost so imeli na Slovenskem ali sosedstvu...

Ljudski glas ve prav tako veliko povedati, da je stena Krvavice krvava samo zato, ker jo je močila kri Veronike Deseniške, potem, ko je niso mogli ugonobiti v ječah trdnjave med Celjem, ne v bližnjem gradu Ojstrica. Tisto, da so jo sunili z vrha stene pa je čisto baje... Nepomembna plemkinja Veronika Deseniška s kajkavskega Zagorja je bila mlada in lepa; nedvomno tudi oblasti željna. Imela je velik vpliv na abrahamovsko ostarelega Friderika II., ki je bil napol Borgija, napol pa Hamlet s Celja. Ob Veronikinih objemih si ni pomišljal zabosti prvo ženo Elizabeto Frankopansko. Toda Deseniški ni nič pomagalo, da se je skrivaj poročila s Friderikom II.

(Se nadaljuje)

Tabor v Savinjski dolini kakršen je bil leta 1941. Pogled proti zahodu.

Piše: Milena Štrajnar

12

Španija naše mladosti

Večer preživimo na sprejemu, ki ga je za udeležence potovanja po poteh španskih borcev, prostovoljce mednarodnih brigad v španski republikanski vojski, priredil Rudi Čačinovič, veleposlanik SFRJ v Španiji. Tu je tudi Santiago Carillo.

»Zelo sem vesel, da sem nočoj z jugoslovaskimi borci mednarodnih brigad, ki so se borili v Španiji, in prav tako sem vesel, da sem z borci osvobodilnega protifašističnega boja v Jugoslaviji. Ne le kot med tovariši, počutim se kot med brati. Žal mi je, da takšna srečanja niso pogostejša,

Stisk roke: Santiago Carillo, generalni sekretar Komunistične partije Španije in Janez Vipotnik, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

saj bi jih, če bi se med seboj bolj poznali, lahko še bolje proslavili. Tako bi tudi boljše razumeli vaš velik delež v boju za osvoboditev španskega ljudstva.

Na sprejemu so: članica sveta federacije Lidija Šentjurčeva, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik, podpredsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Stane Markič, Marjan Lenarčič, sekretar republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, pa beograjska skupina španskih borcev, prav tako na potovanju po Španiji, le da so ubirali druge poti, in z njimi Zdenka Kidričeva, članica sveta federacije.

Večer, ki mu lahko damo vzdevek enkratnosti, tudi zaradi srečanj.

Tu sta Štefan Varga, najmlajši »Španec« iz naše skupne in Blagoje Nešković, zdravnik na španski fronti. »Učil si me prvih črk marksizma,« govori Varga. »Se tako dobro spomniš?« prijetno presenečen odvrne Blagoje Nešković. »Ne le imena! Tvoje besede sem si zapomnil, vsega kar si me naučil.« Bilo je leta 1940/41 v francoskem taborišču Vernet. Leto in pol šta bila skupaj.

Stisk roke, v katerem je čutiti toplo in hvaležnega spomina in spet slovo. Za koliko časa?

Santiago Carillo se obrne k Leopoldu Cahariji:

»A, ti si tisti, ki je prišel v Španijo iz Argentine.«

Še sta se srečala Santiago Carillo in Leopold Caharija. Po vojni v Portoroku, ko je generalni sekretar Komunistične partije obiskal Jugoslavijo.

Ivan Kreft pripoveduje:

»Vrnil sem se že iz Španije. Bilo je konec marca 1939. Veliko pozneje sem dobil pismo iz taborišča ujetnikov mednarodnih brigad in španske republikanske vojske v Belchiti. Semkaj so jih poslali, da bi obnovili mesto, češ da je bilo porušeno po njihovi krivdi. Tako so govorili. Ker so ujetniki odklonili, da bi gradili novo mesto, so jih preusmerili na delo na poljih. Prebivalstvo je vedno našlo možnost, da jim pomaga. Oddajali so pisma, ki so jih pisali. Eno takšnih sem dobil tudi jaz. Napisal ga je Sarajevčan Albert Abium, ki je dobro obvladal slovenščino, saj je obiskoval srednjo šolo v Mariboru. V Španijo je odšel po končanem taborjenju v velikih počitnicah v Gozdu-Martuljek. Pisal mi je zato, ker je vedel, da sem se takoj po zlomu španske republike in po nalogu CK KPJ vrnil v domovino. Pisal mi je, v kako težavnem položaju so in da je treba organizirati pomoč. Tudi o pomoči, ki jo nudi špansko prebivalstvo, je pisal. Spominjal se je peka in njegove družine, ki se je odrekla deleža svoje hrane, da bi lahko vsako noč ujetnikom poslali tri vreče kruha. Ta solidarnost španskega ljudstva z brigadisti je bila pravljica! Vse so tvegali, da bi pomagali. Španija je še danes naša druga domovina. Naj ostane to v spominu vam in nam, naj to ostane zapisano.«

Santiago Carillo in Rudi Čačinovič, veleposlanik SFRJ v Španiji

Tovariški pomenek teče naprej, pozno v noč.

Kako ga skleniti? Morda bodo besede Federica Malchorja najbolj primerne. »So srečanja, ki čustveno vznemirjajo in to srečanje je takšno,« reče predsednik izvršnega komiteja Komunistične partije Španije in direktor komunističnega lista Mundo obrero. »Srečanje z mladostjo bi ga lahko imenovali.« Tudi: Španija naše mladosti.

(se nadaljuje)

O Tajnikovi mami z Bloške planote

»To ste zmogli le vi, ki ste imeli v sebi jekleno voljo, uporniško misel in pravo domoljubje slovenske matere«

Magdalena Šraj, rojena Zakrajšek, je zagledala luč sveta 7. julija 1884 v Topolu na Blokah. Poročila se je z Antonom Šrajem. Ves čas so stanovali v najemniških stanovanjih. Najprej v Novi vasi, pa mnogo let v stari šoli pri Fari, in so si pozneje, ko so jih, narodnostno zavedne, prisilno preselili, spet vrnili v Novo vas. Magdalena in Anton sta številno družino preživljala s skromno plačo občinskega tajnika, jo vzgajala v naprednem duhu. Zaradi svobodomiselnih nazorov so očeta Tajnika predčasno upokojili z nizko pokojnino, službo je izgubil tudi Aljoša. Življenje ni bilo lahko, a nista omagala.

Novi dom v Novi vasi je že leta 1941 nudil gostoljubje prvim organizatorjem upora na Blokah. Semkaj so prihajali: Janez Hribar, France Popit-Jokl, Ivan Novak-Očka in drugi. Okupator se je maščeval! Dne 25. julija 1942 so Tajnikovim požgali hišo, naslednjega dne ustrelili sina Ludvika...

Ena zadnjih fotografij Magdalene Šraj: če je le mogla, je šla na pokopališče k svojim najdražjim

Šrajeva mama ni klonila, ni se ponižala pred okupatorjem, še z večjim žarom se je borila za svobodo, prav tako njem mož in vseh sedem otrok.

Tajnikova družina je bila ves čas, od začetka do konca, ena glavnih opor in zatočišč naro-

umrla 5. marca 1979. Pokopali so jo v družinski grob na pokopališču na Blokah. Bil je to pogreb, dostojen Tajnikove mame.

Eden Aljoševih rojakov in sodelavec, je materi v poslovnem govoru med drugim dejal:

»Ne moremo se sprizniti z mislijo, da vas ni več med nami, draga Tajnikova mama! Bili ste ljubeča in skrbna mati svojim otrokom in zanje ves čas svojega dolgega življenja žrtvovali vse, kar zmore materinska roka in plemenito srce, ki ni poznalo

ste vedno našli vrzeli, ki so potrebovale pomoči in vedno ste bili pripravljeni pomagati. To ste zmogli le vi, ki ste imeli v sebi jekleno voljo, uporniško misel in pravo domoljubje slovenske matere. Taki ste bili in ostali do konca življenja. Ni besede, ki bi lahko ovekovečile vašo dobra dejanja. Sladko počivajte v rodni bloški zemlji, ki ste jo do zadnjega diha tako nežno ljubili.«

Naša šola in naš pionirski odred s ponosom nosita ime njenega sina Toneta. Ponosni smo

Ludvik Šraj

Tone Šraj-Aljoša

počitka. Vzgajali ste jih v duhu poštenosti, plemenitosti in žrtvovanja za sočloveka - v duhu, ki ga narekujejo pogoji za enakopravnost vseh delovnih ljudi naše družbe in vsega sveta, za človekovo srečo. Vse svoje življenje ste usmerjali in razdajali v dobro svojih otrok, ne da bi pri tem pozabljali širšo družbo. V nenehni skrbi za obstoj in ohranitev svojih, ste imeli dovolj čuta tudi do okolja, v katerem

nanj, ker je bil vzor dobrega, poštenega in delovnega, vsestranskega revolucionarja, prav tako smo ponosni na njegovo mamo, ker vemo, da gredo vse bolečine, vsa iskanja, ves strah in pogum otrok - skozi materino srce.

GRETA KRIŽ
ANDREJA TEKAVEC
Osnovna šola »Tone Šraj-Aljoša«
Nova vas - Bloke

Fara - na Bloški planoti, kjer je živel družina Šrajevih

Na fotografiji so: Člani Šrajeve družine: od leve proti desni sedijo: Ivan, mati Magdalena, oče Anton, Minka, Od leve proti desni stojijo: Leni, Zofi, Fani, Ivan.

Te julijske dneve bi Magdalena Šraj - Tajnikova mama - praznovala petindevetdeseti rojstni dan. Partizanske matere z Bloške planote ni več... in želja, da bi ji stisnili roko ob njenem prazniku, je ostala neuresničena. TV 15 za mladino ji posvečamo od prve do zadnje vrstice - da bo za vselej in vsem ostala v spominu.

dnoosvobodilnega boja na Bloški planoti.

Med italijansko ofenzivo, ko so požgali hišo in ubili Ludvika, je Aljoša pisal materi, naj bo močna. »Še veliko bo žrtev,« je rekel. V neki spominski knjigi so tele njegove besede: »Lahko je hoditi po uglajenih stezah; ali gorje, kdor si utira nova pota, plačilo zanje je prtljavo izmučeno čelo.« Besede, ki veljajo tudi za Tajnikovo mamo, za vse partizanske matere.

Magdalena Šraj je

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Šrajevi mami v spomin

Na voščilnicah za letošnji osmi marec izpod peresa učenk in učencev Osnovne šole Toneta Šraja-Aljoše Nova vas-Bloke, namenjenih ženam, katere posebno spoštujejo, je bilo zapisano tudi ime Magdalene Šraj - Tajnikove mame, matere njihovega vzornika.

Voščilnica ni bila odposlana. Zakaj?

- Prikrajšani smo bili za ta občutek sreče; namesto toplih želja in stiska roke, smo stali ob njenem poslednjem počivališču in ji za njen zadnji osmi marec na grob položili pomladno cvetje, ki je poglalo po komaj za kak dan odtajanih trah, širom po bloških vzpetinah in v gozdovih.

Tople, zelo tople so bile tudi besede v slovo:

- Pet let bo tega, kar smo v šoli praznovali tvoj devetdeseti rojstni dan. Preživeli smo večer dragocenih spominov, skupaj s teboj, s Tonetovimi prijatelji in z njegovo podobo v srcu in mislih. Takrat si bila med nami še vsa sveža. Ob listanju albuma si se sprehajala po spominih na hude čase in na svojih devetero otrok, ki si jih poslala v boj za svobodo in življenje, vredno človekovega imena. Tvoje garanje, tvoje trpljenje, pomankanje, s katerim si se ubadala, skrb in tesnoba, ko so drug za drugim odhajali, ni bilo zaman: Ime Toneta Šraja-Aljoše ni zapisano le na tabli, ki oznanja ime naše šole, ni vtakano le v naš pionirski prapor. Ne! Njegov in s tem tvoj značaj, njegova in s tem tvoja delavnost, njegova in tvoja dobrota ter pripravljenost živeti za druge, živeti in žrtvovati se za svobodnejši in pravičnejši svet, živi in se razrašča v nas, v vseh novih generacijah Bločanov. Mirno počivaj med nami in z zavestjo, da si svoji domovini dala več, kot lahko zahteva od svoje najboljše žene najzahtevnejši narod v svojih najtežjih trenutkih. (Kako naj najdem besede, dragi moji iz Osnovne šole Toneta Šraja-Aljoše, ki bi dostojno dopolnile vaše misli?)

In obljuba, dana v tem žalostnem dnevu?

- Vedi, da za teboj ostajamo na straži, pionirji Toneta Šraja-Aljoše, njegovi učenci in tvoji vnuki.

Mi poravnavamo dolg skromnejše: današnjo številko TV 15 za mladino posvečamo Magdaleni Šraj - Tajnikovi mami. Objavljeno gradivo so prispevali najmlajši z Bloške planote. Hvala!

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Iz sožalnega pisma:

Naj vam bo v tolažbo zavest, da se njeno življenje - življenje Tajnikove mame z Bloške planote - njeni tihi ideali in njena poštna morala nadaljujejo v slehernem izmed vas, njenih otrocih. In tudi v nas, ki smo po vašem bratu Aljoši zavezani nadaljevati delo za srečo in poštenje te družbe - za vse tisto, kar so delali in sanjali vaša mama in vaš Tone, vaš Ludvik, vi vsi.

JANEZ PRAPROTNIK
ravnatelj Osnovne šole »Tone Šraj-Aljoša«
Nova vas - Bloke

Živeti polno življenje

Življenje, katerega vsak trenutek je izkoriščen z nečim kar radi delamo, kar nas zanima in izpolnjuje, je vsekakor polno. O tem sem razmišljala po srečanju z Alenko Gerlovičev, akademsko slikarko, sicer pa tudi likovno pedagoginjo, svetovno popotnico in avtorico številnih člankov v različnih časnikih in revijah, družbeno delavko...

»Vse življenje sem se ukvarjala z mnogimi stvarmi. Slikarstvo je le eden od medijev in marsičesa v sliki ne morem izraziti. V sliki me zanima pokrajina kot motiv, ki mi omogoča abstraktnije oblikovanje, vrsta pa je tem, ki jih s pokrajino ne morem izpovedovati. Zato tudi precej pišem. Še v partizanih sem pisala.«

Tudi v polemike se spušča in je vedno na »tekočem« ter sredi dogajanja, ko gre za kulturno politiko. Nima »dlake na jeziku«. Rada ima to našo družbo, rada ima ljudi, motijo pa jo nepravilnosti in zato se kaj rada oglasi v pismih bralcev in v rubrikah, kjer take prispevke objavlja. Pravi, da je nad nekaterimi svojimi stanovskimi kolegi razočarana, saj ostajajo le pri slikarstvu in se ne sprašujejo o družbenem pomenu svojega dela. Alenka Gerlovičeva meni, da je umetniška ustvarjalnost le del človeške plati; tisti del, kjer se človek uresničuje s talentom, kjer se izpove. Tisti umetniki pa, ki od tega živijo, si nenehno zastavljajo vprašanje, kako s tem preživeti... in tu se odpira vprašanje umetnika v naši družbi. Dve možnosti dosežanja uspešnosti se zdita slikarki zlasti nevarni. Prvo je poimenovala »parada« – to je tista družbena naloga umetnosti, ki je podpira birokracija, druga možnost pa, ki je danes aktualnejša, je tržno uveljavljanje.

»Naš likovni trenutek še vedno narekuje zahodno likovno tržišče. Iz vsega, kar se novega pojavlja, se hitro selekcionira tisto, kar je za tržišče zanimivo. Selekcijonira se še preden je opravljena evidenca vsega, kar nastaja! In odbira se tudi preden se do določenega likovnega dela opredeli ter študijsko pripravi in pregle-

da. Slej ko prej ostajamo pod pritiskom dnevnih tržnih razmer, kar poudarjam zato, ker ljudje tako radi govorijo o umetnikovi svobodi, jaz pa menim, da umetnik še ni svoboden.«

Še sama nad seboj je začudena, da je pri obeh svojih nalogah ostala slikarka. Hudomušno pripomni, da je v resnici postala slikarka šele sedej,

Alenka Gerlovič

ko je že v pokoju. To pripombo je razumeti tako, da je kot likovna pedagoginja, ki si je vrsto let prizadevala za reformo likovnega pouka, lahko izkoristila le delček časa za likovno ustvarjanje.

Pogovor o kulturi in razmerah pri nas je spomnil na celo vrsto stvari ali dogajanj, ki jo jezijo; prepričana pa je, da ne gre za izoliran pojav, ampak so najrazličnejše nepravilnosti odraz širših družbenih pojavov.

Njeno slikarstvo je svet abstraktne krajine. Slike so strnjene v cikle in so tematsko za Alenko Gerlovičev značilne. V krajino je ujela jadranske otoke, ciklus gozdov – v spomin na padle v NOB, posebnosti severno in južnoameriških pokrajin, prav sedaj pa ustvarja ciklus krajine Bohinjskega jezera z ekološkim podnaslovom.

»Prejemam pokojnino in ne živim od prodaje slik. Zato bi imela najraje, da bi moje slike visele v primernem ambientu, kjer bi opravljale svojo kulturno nalogo in bi bile nenehno v stiku z gledalci. Menim, da bi bilo tako razstavljanje smotno, saj

so, kot sva že ugotovili, moje slike združene v ciklusih. Podarila bi jih, če bi vedela, da bodo visele v razmerah kakršne si želim... in če bi vedela, da ne bo ta ali ona slika čez čas poromala k direktorju za to in to obletnico.«

Njena zamisel ni le ideja. Ciklus petih slik je že podarila brežiški knjižnici, ker je presodila, da so tam v ustreznih prostorih in, da jih znajo ceniti.

Najin pogovor je sam »zavil« v partizanska leta. Pred kratkim je namreč pri založbi Borec izšla njena knjiga o lutkarski dejavnosti med NOB.

»Tudi s to knjigo sem želela le pokazati, kako so revolucijo sestavljali mali ljudje, ki jih danes ne poznamo več imenom, ki niso bili pri svojem delu profesionalci. Zato pa so takšni kakršni so bili, sestavili mozaik revolucije. Prav zato sem knjigo tudi posvetila pokojnemu kiparju Lavriču, ki je bil izdelal vse partizanske lutke, a je kmalu po vojni zbolel in umrl ter ni imel časa zapustiti večji kiparski opus. Besedilo za to knjigo sem pisala dvakrat. Prvi rokopis je ostal na enem od mestnih avtobusov in ga kljub oglašom in razpisani nagradi, nisem dobila nazaj. Tako sem se dela lotila znova.« Toda, kakor je bila izguba rokopisa hud udarec, se Alenka Gerlovičeva vendarle ni predolgo žalostila. Znova je obiskala vrsto ljudi, znova pregledala vrsto arhivskega gradiva. Za vse je že vedela, kje je treba iskati in tako je poleg tistega kar je zbrala prvič, prišla še do novih, zanimivih podatkov.

Beseda ji teče zgoščeno in povezano. Prepričana je v tisto, kar želi človeku povedati. Ne olepšuje in ne »zavija« stvari v stanjlo. Zato pa se ji včasih dogaja, da prav dolgo ne objavijo v tej ali oni rubriki pisem bralcev njenega prispevka. Borila se je za to domovino, rada ima ljudi in zdi se ji, da bi se moral vsak človek brigati, kaj se okrog njega dogaja. Jezi jo ignoranca in kompromisarstvo in za delček trenutka se zdi, da se je v najin pogovor prikradel Don Quijote, neustrašni vitez iz la Manche.

Bojana Žokalj-Jesih

Kot pijani milijonarji

Prof. Radovan Milanović, direktor Ekonomskega instituta v Sarajevu je na zboru, kjer so govorili o smernicah novega srednjeročnega načrta (1981–1985), rekel: »Na svetu ni dežele, družbe, z narodnim dohodkom 1800 dolarjev na prebivalca, v kateri bi tako lahko razmetavali kakor pri nas. Če tega ne bomo družbeno usmerili, se bo evforična potrošnja nadaljevala s še hušim tempom. Lahko si mislite, kako bomo razmetavali takrat, ko bo narodni dohodek 3.000 dolarjev na prebivalca, a to bo kmalu – čez pet, šest let.

SVIJET – 6. julija 1979

Gradbišča brez študentov

Podatek je pravzaprav kar malo škanten: med vsemi slovenskimi brigadami, ki so bile v prvi izmeni zveznih mladinskih delovnih akcij, ni bilo niti ene popolne; za kramp in lopato, če to povemo bolj simbolično, ni prijel niti en študent. To pa še zdaleč ni vse. Razmerje med tistimi, ki so se prijavili za odhod na mladinsko delovno akcijo in onimi, ki so tudi prišli na gradbišča, je kar 2:1. Po drugi strani pa so lokalne delovne akcije ne le dobro obiskane, ampak je udeležba v njih kar stoostrninska. Tudi v tistih občinah, v katerih so se pri pošiljanju mladih na republiške in zvezne akcije najslabše odrezali.

KOMUNIST – 6. julija 1979

Premalo cenjeno delo

Po drugi strani pa se mladi ljudje, ki se želijo dopolnilno izobraževati, še vedno najraje odločajo za poklice, ki družbi trenutno niso toliko potrebni. »Zakaj narediti iz dobrega strokovnjaka slabega administratorja,« je vprašanje, ki še vedno prav ne odmeva v ustreznem vrednotenju proizvodnega dela, v politiki delitve stanovanj, v študentski politiki in tako naprej. Predsednik sveta zveze sindikatov Jugoslavije Mika Špiljak je o tem nedavno tega dejal: »Tisoče objektov so naši gradbinci zgradili v tej deželi. In to objektov, na katere smo lahko vsi ponosni. Ali poznamo koga od teh ustvarjalcev, projektantov, graditeljev in inženirjev? So ti ljudje kje v ospredju, se pojavljajo v javnosti? Kako bi potem lahko pričakovali interes za te poklice! In podobno je s tisoči in tisoči ustvarjalci na vseh drugih področjih v naši družbi.«

7D – 19. julija 1979

Delavec dvakrat...

Že drugo leto v ilijaški železarni vsak dan organizirajo prostovoljne delovne akcije. Zaposleni v tem kolektivu zbirajo surovino... delajo vse, kar je v tem trenutku najbolj potrebno. Predvideli so, da bo vsak delavec od maja do oktobra tega leta delal v takih akcijah trideset ur!

V železarni poudarjajo, da niso pomembni samo ekonomski učinki, čeprav jih tudi ne gre podcenjevati. Cilj prostovoljnih akcij je tudi razvijanje občutka skrbi in odgovornosti za kolektiv, v katerem delajo.

Za to leto so poleg omenjenih akcij, predlagali tudi, da bi delovni ljudje železarne delali vsako tretjo soboto v mesecu v do sedaj »nedelavnih«. Cilj je prispevek h krepitvi materialne osnove in k stabilizaciji kolektiva.

Tako izgleda račun, ki so ga ob tej priložnosti naredili v železarni:

2761 delavec $\times 8^h \times 8^m \times 2864 \text{ din h}$

= 5.060.000,00 din.

Zapleteno, mar ne?

Na prvi pogled res izgleda tako. Najpomembnejše pa je, da delovni ljudje železarne prispevajo na ta način, vsak na svojem mestu, polni prispevek k stabilizaciji kolektiva.

Zaradi tega nam je takšnih računov, pa čeprav so nekoliko zapleteni, potrebno čim več.

OSLOBODJENJE – 30. junija 1979

Kot nikoli doslej

Na gradbiščih v dvaintridesetih krajih bo letos okoli 45.000 deklet in fantov na tako imenovanih zveznih mladinskih delovnih akcijah poskušalo (in tudi uspelo, v to smo pripravljeni!) pripisati še eno stran prebogat zgodovine prostovoljnega mladinskega dela na naših tleh.

To leto bo zabeleženo kot leto novega rekorda: nikoli doslej ni bilo več mladinskih gradbišč.

BORBA – 17. julija 1979

Malo je narejeno za otroke – taboriščnike

O problemu otrok – taboriščnikov se je veliko pisalo, le malo naredilo... pa se ponuja vprašanje, kako je to v naši družbi mogoče, ko se dobro ve, da minule vojne niso mogle brez otrok, saj so bili le-ti »sestavni del sovražnikove strategije«. Zanimivo je, da na to temo ni bilo dosti napisanega niti ni bilo primerne televizijske oddaje. Tudi ni

zbrano gradivo oziroma problem še ni statistično, kaj šele znanstveno obdelan, čeprav nekdanji otroci – taboriščniki delajo na vseh družbenopolitičnih in strokovnih nivojih. Otroci – taboriščniki so poseben problem prav za Jugoslavijo. Kot nekdanji taboriščnik ocenjujem, da je bilo med drugo svetovno vojno v koncentracijskih taboriščih največ prav jugoslovanskih otrok! Z ureditvijo gradiva o otrocih – taboriščnikih bi ugled Jugoslavije in našega boja sam zrastle (dr. Jovan Gredelj, Beograd)

POLITIKA – 17. julija 1979